15.4.149

15 E. 4

Digitized by Google

יהוה
ENCHIRIDION,
S E U
MANUALE HEBRAICUM
Ad uſum Regii Seminarii Matritenſis
IN DVAS PARTES DISTRIBVTVM
Quarum altera Grammaticam cum aliquot Diſſertationibus continet ; altera utrumque Lexicum, Hebræum, & Latinum .

A V C T O R E
P. DIDACO DE QUADROS
SOCIETATIS JESU
Matritenſi, olim Philoſophiæ, & Theologiæ Profeſſore Primario; nunc in Imperiali Collegio Matritenſi SS. Bibliorum, & Linguæ Hebraicæ Profeſſore.

ROMÆ, Typis Antonii de Rubeis in via Seminarii Rom. propè Rotundam . MDCCXXXIII.
SVPERIORVM PERMISSV.

Digitized by Google

Digitized by Google

Regio, Clariſſimoque Matritenſi
JUVENTUTIS HISPANICÆ SEMINARIO.

DIDACUS DE QUADROS
FELICITATEM.

CUm ego ille ſim, Nobiliſſima mihi, atque prædilecta Juventus; qui ſex abhinc annis, ſorte fauſtiſſima, ore ſimul, & calamo Cœtus veſtri natalitia præclara toti Orbi terrarum edixerim, in literiſque veſtris

(Deo dante) lapidem jecerim angularem; nequeo ad vos non venire ad delicias undique meas, dum video veſtram illuſtrem propaginem, & fæliciter inſitam, & tam glorioſam adoleviſſe. Cumque rurſus ille ipſe ſim ego, qui in prima veſtra erectione, præter Biblicas Literas, Hæbraicas quoque in Domo veſtra juſſus ſim explanare; facile eſt intelligere, iiſdem ipſis hoc opus fore meritò nuncupandum in typis, quibus ab exordio deſtinatum eſt. Propterea exiſtimo, Juvenes florentiſſimi, non poſſe vos, pro veſtra humanitate, non ſuſcipere ex me munuſculum hocce, quod vobis, tum meus amor, tum mea officioſitas peperêre. Quod ſi vos ipſi, ut confido, benigne excipere non dedignamini, illicò grande eſt: atque mei erga vos amoris magnitudinem cumulatiſſimè teſtabitur. Porrò ipſe non poteram deeſſe huic officio meo, quo ſimul & vos dulcè ſalutare, & plurimùm demereri ſtuderem; ſimulque & Comprofeſſores olim benignè complecti, & Rectorem veſtrum, Ma-

gi-

Digitized by Google

giſtrum in Philoſophicis quondam meum; ſummopere revereri. Quippe, ut inquit Horatius, Si malè rem gerere inſani eſt; contrà, benè, ſani: non enim facilè poteram in adeo clarum utrumque hominum genus officii mei partes dedidiciſſe. Fateor, certè nimis vetuſta ſunt, quæ decrevi tenerrimis floſculis conſecranda; ſed præterquamquod æquum eſt, ut nova, & vetera Chriſtiano apothegmate conſocientur; perſpicuum etiam eſt, pervetuſta non vetuſtioribus renovari; ſed & inſuper nemo inficiabitur, in literis quidquid elementario more pergit, veſtrum eſſe futurum: neque mei eſſe unquam potuit alienas areolas carpere, ſed ex hortulo ipſo meo, vobis hunc manipulum religare.

Quod quidem eò præſto libentiùs, atque jucundiùs; quo intueor in iſto celeberrimo Seminario progreſſus mirificos, & totius Regni columina multùm præclara, ut meritò dixerit Orator ille, hujuſcemodi Seminaria eſſe bonorum omnium

ſemina, caſtra Dei, renovationem mundi, & reipublicæ fundamenta; *eorundemque prænobiles Itali Poſſevinus, et Pignatellius præcones excelſi fuerint. Quare cum Parmenſe Seminarium, in quo pietate, armis, & litteris tricolorem Iridem Ranutius primus delineavit, admodùm floreret; noſter Ricciolius grande opus ſuum Chronologicum ejuſdem Convictoribus dedicavit. Non ſecus ego ſpontè, & volupè ad vos confugio, ex quibus jam cerno toti Hiſpaniæ tantum gaudii, quantum admirationis multiplicis emanaſſe. Manipulatim creſcitis, Nobiliſſimi, pretioſuſque numerus ita certatim amplificatus eſt, ut nedùm unam domum præ anguſtiis brevì reliquerit; ſed & quam occupat, cogat hinc inde parietibus dimoveri: inſuperque Muſæum ampliſſimum ſtruxerit ſibi jam jam occupandum. Philoſophica certamina inardeſcunt, Literæ humaniores flagrantiſſimè diſcutiuntur, Juridica & Mathematica inſtillantur, Ars gladiatoria, muſica, &*

quæ

quæ pedes ad choreas inſtruit, multo plauſu conſpicitur. Sed omnia condit pietas, morigeræque Juventutis celſa inſtitutio, qua bene imbuti alumni qui prodeunt, Civitates complent odore, & fama Societati Noſtræ longè gratiſſimis. Hìc, dum vident Civium filios domum redire, quaſi Senatoria gravitate compoſitos; filios quique ſuos certatim ad eandem aurifodinam excolendam remittunt. Hìc item dum vident alios in Curia omnibus urbanitatis & officii numeris abſolutos; domum veſtram jucundiſſimè viſitant, eaquè gloriantur. Alibi, videlicet Salmanticæ, & Compluti aliqui majores cooptantur in Togas. Denique mari etiam alumni veſtri, nobiliſſimi Equites Melitenſes, Mauros, magnis animis inſectantur, & forti dextera ſubigunt.

Propter quæ omnia, quæ tam alacri animo recenſeo, planum eſſe jam poterit, quanto cum fœnore meum hocce opuſculum vobis metipſis nuncupare decreverim. Sive enim quis ambiat ſplendorem; unde

amplior nitidiorque colligetur , quàm de veſtra manu , in qua legere eſt de Equitibus , Marchionibus , Comitibus , Ducibuſque ſoboles tam præclaras ? Sive operis cupiat notitiam , & extenſionem ; unde melius quam ex laborioſis apibus de iſto alveari prodeuntibus , & quaquaverſum toto Terrarum Orbe glorioſiſſimè volitantibus ? Si denique immortalitatem , cui ſcripta quæque ſemper ſtuduiſſe videntur ; unde melius , quàm ex celeberrimo veſtro Lyceo , quod vel ex amplitudine redditum , vel ex ſumptuoſitate ædificii , vel ex multiplici ſurculo proculdubio cognoſcitur cum ipſa immortalitate dimicaturum. Igitur , floridiſſimi adoleſcentes , quemadmodum in hoc meo conatu amori quidem meo multum indulſi ; ſic viciſſim vos pro veſtro in me amore epiſtolæ pariter atque operi indulgere dignemini . Valete.

FRAN-

FRANCISCUS RETZ

Præpoſitus Generalis Societatis Jesu.

CUm librum, cui titulus: *Enchiridion, ſive Manuale Hebraicum &c.* compoſitum à P. Didaco de Quadros Societatis noſtræ Sacerdote, aliquot ejuſdem Societatis Theologi recognoverint, & in lucem edi poſſe probaverint; facultatem facimus, ut typis mandetur, ſi iis ad quos pertinet ita videbitur. Cujus rei gratia has literas manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo noſtro munitas dedimus. Romæ 2. Julii 1732.

Franciſcus Retz.

IM-

Digitized by Google

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendiſs. P.Mag. Sac. Pal.Apoſtolici.

N. Baccarius Epiſc. Bojan. Viceſgerens.

Librum perlegi, cui titulus -- *Enchiridion, ſive Manuale Hebraicum &c.* per R. P.Didacum de Quadros Soc. Jeſu SS. Bibl. & Linguæ Sanctæ Profeſſorem in Imperiali Collegio Matritenſi compoſitum, multo ingenio, ſtudio, & peritiâ elaboratum, eundemque multa laude dignum, tum quod ad Obſervationes, ad Notationes, ad Regulas, tum in enucleandis difficultatibus, quæ occurrere ſolent in exercitatione legendi, tum in explicandis Abbreviaturis, quæ paſſim apud Rabbinos Authores reperiuntur. Ideo cum alioquin nihil legerim, quod ſit contra bonos mores, & Catholicæ Religiónis ſplendorem, ſalvo tamen ſemper meliori Judicio, Typis edere non dubitarem. Romæ 16. Novembris 1732.

Ego Bartholomæus Gajus Philoſ. & S. T.D. & in Archigymnaſio Rom. Linguæ Sanctæ Profeſſor.

IMPRIMATUR.

Fr. Jo.Benedictus Zuanelli Ord. Præd. Sac. Pal. Apoſtol. Magiſter.

P.GA-

P. GASPARIS ALVAREZ S. J.

Repetitoris Theologi Matritenſis
ImperialisCollegii, & Authoris
Diſcipuli.

EPIGRAMMA HEBRAICUM.

פָּסוּק

יְהַלֵּל מִזְמוֹרַי מְגִלָּה זוּ לָמָּה

הֲלֹא תְּמִידִיוֹתֵר יֶשׁ לָהּ תּוֹדָתָהּ׃

מְגִלָּה כֵּן תְּהַמּוּל תְּהִלּוֹת הַסֵּפֶר

יֶשׁוּ לוֹ מֵשִׁירִים אֲשֶׁר יִתֵּן שֶׁפֶר׃

Ideſt

Tanti decurrant libri mea carmina laudes;
Cur? Cum laus melior ſit liber ipſe ſibi.

Ergo ſua ipſe liber meritò præconia ſolus,
Qui ſe laudando par queit eſſe, canat.

D. D.

D. D. FRANCISCI BARBAN

Olim Theologi Alumni in Sacro Monte
Granatenſi, & in Scholis Matri-
tenſibus S. J. Authoris
Diſcipuli.

EPIGRAMMA HEBRAICUM.

פָּסוּק

הֲלוֹם יְהִי כָּל-שֶׁבָּקוּשׁ
יָדִי הַדְּבָרִים יֵשׁ וָקוּשׁ׃

Ideſt

Hinc quid plura petis? Locuples hæc Pagina clamat:
Omnia ſuppedito: nam mihi longa manus.

D. D.

D. D. JOACHIMI URZUTIALDE,
ET LIZONDO

Collegæ Trilinguis Salmanticenſis, & pro Cathedris Philoſophicis, atque Hebraica Certatoris: itemque in Scholis Matritenſibus Authoris Diſcipuli.

EPIGRAMMA HEBRAICUM.

פָּסוּק

מְלַמֵּד מְאֹד טוֹב אֲשֶׁר אֶת כְּלִיל עִם כְּתָבִים
מְאַלֵּף הֲמִיכֹל בְּשִׂיאוֹ לְהַלֵּל בְּשִׁירִים ׃

וְיַעַן תְּגַבֵּר תְּהִלּוֹת לְךָ יֵשׁ בְּיֶתֶר
וְגָדֹל מָרוֹם זֶה יְהִי אֹמְנָה לִי בְּכֶתֶר ׃

Ideſt

Scripta dedit mundo præcellens iſte Magiſter:
Quis, quæſo, cumulet laudibus ora ſatis?

Aſt dum ſublimis volitat; repeto ipſe libenter:
Tollat inorbe caput; ſitque corona mea.

PRO-

PROLOGUS
ad Lectorem.

RAtioni conſentaneum, Lector amice, procul dubio fore cenſebis, quòd poſt nonnulla volumina, in quibus, & diſſertationes Biblicas dedimus, & de concertatione ſcholaſticâ nonnihil proluſimus; reddamus modò tibi rationem, quare, hujuſmodi lucubrationibus interruptis, ad Hebraica elementa calamus noſter tandem convertatur, atque declinet. Verùm, cùm cujuſque Religioſi Profeſſoris manus non regatur niſi obedientiâ; & hæc in eo cujuslibet ſuſcepti ſui laboris plena ſit ſatisfactio, hanc ſtatim accipito, unde, quæ occurrerint condonatione digna benignè diſſimulare non dedignaberis. Porrò cùm Linguæ Hebraicæ notio, & peritia nedum exulet; ſed etiam in ſe horrorem non modicum concitârit, ſive ex inſito Chriſtianorum ſtomacho in Judæos, ſive ex re ipſa verè arduâ, & ſpinosâ, ſive ex deſuetudine, & imperitiâ Hebræorum etiam, in quibus penè mortua eſt, ſive ex inconſtantia, & lubricitate

api-

apicum, quibus inhæret; ad hanc eruditionem in Academiis, & Scholis publicis, ex decretis ſanctiſſimis retinendam, aſſumuntur aliquando homines, qui ea in re licèt ſint monoculi; non ſint prorſus cæci. Inter hos ego in his Scholis Generalibus Matritenſibus licèt indignus delectus fui, ut ſimul cum prælectione Biblica hujus Linguæ inſtitutiones aliquas concinnarem. Cumque ad me Sanctæ Linguæ amore perducti nonnulli in facultatibus majoribus jam verſati, imò & unus vel alter Doctoratû inſignitus accurriſſent; cæpi, meliori quô poteram modô, hæc ſtudiola confovere, & eos, quos videbam hujus rei affectu teneri, non territare; ſed ineſcare potius lectitando, & ſcriptitando, quouſque peregrinis characteribus non inſuaviter aſſuefierent.

Poſt hæc vero ecqua foret Grammatica capeſſenda, & explicanda, fuit non modica difficultas oborta: tum propter earumdem Grammaticarum diverſitatem; tum propter penuriam; unde fiebat, ne poſſent ſinguli diſcipuli ſingula habere exemplaria, vel, ſi de aliquâ poſſent, ea quidem commodior eſſe non videbatur. Quo circa in id incubui, ut primo anno Grammaticellam, de aliis aptarem ipſe, & ſcriberem, quam ipſi,

ipſi, calamo exceptam, poſtea condiſcerent, viva voce Magiſtri non deſtituti; in qua proinde ea preſſius attingerentur, quæ & minus territarent; & penetralia Idiomatis ſatis nihilominus aperirent. De quibus tamen rurſus alia operoſitas creabatur, ut nimirum Grammaticam ſibi quiſque vel exciperet ore dictante, vel de alio exemplari tranſcriberet. Quod præter ea, quæ perpetuò ſecum menda ſolet ferre tranſcriptio; peregrini hìc characteris, & punctuationis causâ vix patiebatur emendatum aliquid reſultare, etiam exantlato labore. Quapropter id unum fore reliquum videbatur, ut meo muneri ſatisfacerem, quòd, videlicet Grammaticella noſtra typis evulgaretur, ſi id ejus merita non recuſarent. At nedum illa, (cùm demerita potius eſſent) fortiſſimè recuſabant; verùm etiam typi deerant. Qui tamen, cùm alibi quæri poſſent; ibi jam ſolum hærebat aqua: num videlicet ejuſmodi opella foret, quæ poſſet dignè coram cæteris gentibus volitare? Præſertim cùm me metipſum ipſe non neſciam: qui quidem, ne hac in re de audacia, & imperitia jure ſim poſtulatus, ea fateor ingenue, quibus ad hoc opuſculum evulgandum ſum animatus, in quibus coram

ram exteris modeſtiæ conſulam; ne in campum prodeam ſine præludiis; & ſimul noſtratibus hominibus ſatisfaciam: quippe, qui non rarò judicant, nuſpiam inveniri apud noſtros, qui ſciat Hebraice, benè verò qui affirmet; ac ſe peritum jactet & aſſeveret.

Quapropter ut hoc vitium illicò à me depellam, pronuntio ingenuus, quòd mediocris plane homo ipſe ſum in hoc genere, quod ſi per triginta retro annos, à quibus incepi id jugiter excoluiſſem, non per facultates majores Philoſophicas & Theologicas largiter exſpatiatur; potuiſſem fortè modò loqui valentius. Sed tamen ne tenuitas noſtra pateat contemptui; cuncta tentavi, quibus poſſem de me periculum facere: num in re iſtiuſmodi penitus cæcutirent? Igitur triginta abhinc annis Theologus ſcholaris cùm eſſem, ſacræque doctrinæ præcupidus, proprio Marte Alphabeta exarabam, & Grammaticas evolvebam, quouſque Præceptorem nactus Matriti difficiliora loca conſcendi, & ad interiora idiomatis penetravi. Unde, ineſcatus ipſe cæpi me metipſum undelibet pertentare. Luſtravi ergo hactenus prout licuit Grammaticas celebriores veteres, & modernas, nempe Zamorenſem, Cantaper-

trenſem, Georgium Maix, Arias Montanum. Blancutium, Caſtillum, Quinquarboreum, Buſtorfium, Diſſertationes Terentianas, Tabulas Lugdunenſes, Cardinalem Bellarminum, Sglauterium, & Airolcum, Monſ. Maſcleſium, Gilbertum Genebrardum, ut eos libatim tractando proficerem, & diteſcerem, præſertim evolvendo etiam Lexica, ſcilicet, Foſterum, Pagninum, Buxſtorfium, David de Pomis, Thebet Noach, ſive Arcam Noe Jullium Bartholocium in Bibliotheca, & Valentinum Schilderum in Lexico Pentaglotto, ut mihi pro aliqua interpretatione præſens darent auxilium. Quod quidem non ſemel re ipſa præſtitere.

Jam ergo de idæa hujus opellulæ & ſtructura hæc accipe. In primis duas Diſſertationes prooëmiales præmitto alteram apologeticam cum Monſ. Maſclef de lectione Hebraicâ ſine punctis, in qua ſententia noſtra fulcitur; & contraria infirmatur. Alteram vero de moderato uſu punctorum, quam methodô ſcholaſticâ diductam profero inſtar lectionis certatoriæ, qua hujus linguæ cathedra in Academiis fundata peti poſſit; niſi forte aptius quoque has cum aliis diſſertationibus jungam. Deinde Grammaticam trado,

do, nedum amputatis iis, quæ obſcuriora & rariora ſunt, ſed etiam præter Paradigma verbi perfecti, & Pronominum, aliis omiſſis; tum ut ſpectra hæc terrifica præcidantur; tum ut diſcipuli de regulis nudè acceptis ſub directione Magiſtri Paradigmata defectiva & quieſcentia ſibi elaborent; quo aptius hæreant: Solent enim in hac re eſſe diſcipuli, qui potius mente, quàm memoria reguntur. Abſoluta ergo Grammaticâ cum breviuſcula ſyntaxi, & Poeticâ, binas Grammaticas breves itidem exercitationes adjicio, ut Thema cum punctis, vel ſine illis doceatur ad leges trahi, & inveſtigari: & pro exercitatione majori homiliam quandam Hebraico latinam repono viri noſtri pereruditi P. Jacobi Maria Airoli, ut etiam extra Biblica exercitatio aliqua reperiatur. Cumque Tyrones jam progredientes ſoleant non habere ad manus aliquid nude Hebraicum ſine verſione, in quo enucleando ipſi proprio Marte deſudent, ut alia ſimiliter interpretari conſueſcant; Idcircò unum, vel alterum folium pure Hebraicum adjungetur. Atque ea, quæ ad Grammaticem pertinent ſicuti incepimus duplici diſſertatiuncula coronabimus. Altera erit; in qua nonnulla non incurioſa incipientibus enodentur: al-

tera vero in qua de legendo Hebraice ſine punctis nonnullæ regulæ colligantur : unde & oportebit adjungere ſaltem unam paginam charactere quadrato.

Poſt hæc omnia in ſubſidium Juvenum addiſcentium Lexicon Hebraico latinum ſub eodem volumine compegimus, nudis ſignificatis per collumellas, & paralella ſubjectis, ut commodo uſui eſſe poſſint, & memoriæ facilius adhereſcant. Ad quod cum, Deo dante, de latinis vocibus etiam Lexicon latino - Hebraicum elaborare potuimus, præſtamus perlibenter : ut nimirum rebus ita diſpoſitis, quiſquis Hebraice ſcire percupiat, hoc ſolo volumine contentus fiat. In quo ſi aliquandiu & accurate ſe exerceat ; non dubito, quin Hebraicè penitus ſit evaſurus. Ita tibi contingat Lector Benevole ; & quidquid in hac lingua profeceris ; tum pro ſcriptura elucidanda ; tùm pro Hebræis ad Chriſtum trahendis diligenter impendere, ne detrectaveris Vale.

IN-

INDEX

Eorum, quæ in hoc opere continentur.

Diſſertatio Prima Proœmialis Apologetica. pag. 1.
Sect. I. §. I. *Exponitur nova methodus legendi Hebraica ſine punctis, & taxatur.* 2.
§. II. *Epiſtola P. Didaci de Quadros Societatis Jeſu Profeſſoris Complutenſis ad viros Præfectos Diario Trevortiano ſuper projecto lectionis Hebraicæ ſine punctis.* 4.
§. III. *Proponitur Iſagoge Gilberti Genebrardi ad legendum Hebraice ſine punctis.* 9.
Sect. II. §. I. *Traditur, ac diluitur Reſponſio Monſ. Maſclef ad litteras præcedentes.* 21.
§. II. *Argumenta cætera breviter percurruntur.* 42.
Diſſertatio ſecunda Proœmialis Scholaſtico-Hebræa. 47.
Prælectio in re Hebraica pro petitione cathedræ Linguæ Sanctæ. ibi.

GRAM-

GRAMMATICA HEBRAICA.

Cap. I. De figura, nomine, & vi litterarum. 73.
Cap. II. *De Vocalibus.* 76.
Cap. III. *De ratione legendi & ſcribendi.* 81.
Cap. IV. *De Nomine, & Pronomine.* 85.
Cap. V. *De mutatione punctorum.* 93.
Cap. VI. *De verbo Perfecto.* 98.
Cap. VII. *De verbo imperfecto.* 108.
Cap. VIII. *De ſuffixis verborum & Adverbiorum, ac de litteris Paragogicis.* 119.
Cap. IX. *De inveſtigatione thematis.* 123.
Cap. X. *De Syntaxi.* 134.
Cap. XI. *De Figurata Conſtructione Rhetorica, & Poeſi.* 148.
Cap. XII. *Exercitatio Grammatica cum punctis, & ſine punctis pro prima via exercitationis.* 153.
Pro ſecunda via exercitationis. Tractus homiliæ latinè habitæ a SS. P. D. N. Clem. XI. die Paſchatis Reſurrectionis anni 1707. *& Hebraice redditæ per P. Jacobum Maria Ayrolum Soc. Jeſu.* 178.
Pro tertia via exercitationis apponitur nudus textus Hebraicus alicujus partis tam novi,

novi, quàm veteris teſtamenti. 83.
Diſſertatio Prima Philologico-Hebræa de lectione Hebraica, & Rabbinica ſine punctis. 193.
Sect. I. *De regulis præſertim, quæ lectioni ſine punctis poterunt ſuffragari.* 194.
Sect. II. *Raſce Theboth. Seu compendiola Hebraica per capita litterarum.* 207.
Sect. III. *De iis quæ ſpecialius ad intelligentiam & lectionem Rabbinicam ſunt obſervanda.* 216.
§. I. *De Rabbinica lectione & uſu quoad verba.* 217.
§. II. *De Nominum formatione & notione.* 222.
§. III. *De reliqua Grammaticæ Rabbinicæ Anomalia.* 226.
§. IV. *De compoſitione & indicatione quarumdam litterarum, breviaturis, orthographia, & numerandi, ac temporis computandi ratione.* 228.
§. V. *Concluditur Diſſertatio ſuperior.* 236.
Diſſertatio ſecunda Didaſcalico-Hebræa. 239.
§. I. *De œconomia, & obſervatione ſacri textus Hebraici.* 240.
§. II. *De Litteris, quæ notabili figura, ac*

ac ſitu reperiri ſolent in textu, & de Accentibus. 254.
§. III. *De Hebraica elucidatione per alios libros præſtita.* 263.
Index librorum Rabbinicorum ex Gilberto Genebrardo. 269.
Lexicon Hæbreo Latinum Manuale & ſimplex. Pars ſecunda. 3.
Lexicon Latino Hebraicum, item Manuale pro facilitate diſcentium. 255.

DIS-

DISSERTATIO PRIMA

Prooemialis Apologetica.

PROLOGUS.

CUm Scriptura Hebraica, ſive cum punctis, ſeu ſine illis inveniri conſueſcat; jamdiu operoſum eſt, inveſtigare, quomodo legi debeant ſcripta Hebraica ſine punctis, quæ, cùm loco vocalium ſuffecta fuerint: ægrè admodùm abſque illis poterimus verba proferre. Cumque à veteri pronuntiatione deſperandum jam eſſe pronuntiet Dom. Maſclef. Canonicus Ambianenſis; projectum edidit per Europam, in quo firmos legendi Canones apparabat, & proponebat. Quod cum legiſſem, nonnulla per litteras ei ſignificavi, quæ difficilia eſſe mihi videbantur. Itaque Diſſertationem hanc duplici Sectione partitus, in prima ſummam Methodi Ambianenſis aperiam; eique meas litteras, prout Authori ſcriptæ ſunt, adnectam. In ſecunda verò Sectione, cùm Author ipſe auditis objectio-

nibus diverſorum, anno 1706. Grammaticem ſuam Prolegomenis quibuſdam galeatam ediderit, & noſtris objectiunculis reſponſa paraverit; hæc inibi attingam, & ulterius brevi calamo aperiam, quam propter ipſa ea, quæ tali methodo ineſt, non excidat difficultas.

SECTIO PRIMA.

Exponitur nova Methodus legendi Hebraica ſine punctis; & taxatur.

§. I.

1. PORRO nova methodus inſinuata explicatû pauciſſimis expeditur. In primis ergo de toto Alphabeto Hebraico has ſex litteras dicit eſſe vocales, ſcilicet. אהוחיע, & cæteras ſexdecim conſonantes. Cumque plures dictiones Hebrææ reperiantur ſine aliqua ex prædictis vocalibus, quibus proferri poſſit; aliqua proinde vocalis ſupplenda eſt: pro quo ſuplemento hæc ſubjungit. 1. Unamquamque litteram conſonantem fungi ſuo nomine artificiali, quo vocantur v.g. *Beth*, *Ghimel*, *Daleth &c.* Unamquamque litteram habere ſuam vocalem auxiliarem, & eſſe illam, quæ prior eſt in

in tali nomine artificiali v. g. in *Daleth*, a, in *Ghimel*, i, in *Beth*, e, & ſic de cæteris.
3. Quod quotieſcunque una conſonans immediatè ſequitur alteram conſonantem ſine mediatione alicujus de ſex vocalibus relatis, debet ſuppleri in eadem voce inter utramque aliqua vocalis auxiliaris; & quidem hæc eſſe debet illa, quæ eſt auxiliaris conſonantis prioris v. g. in hac voce כל debet legi *Chal*; & in hac מלך legendum eſt *Melach*; & in hac voce גדלים legendum eſt *Ghidalim*.

2. Reſtat vero aperire, quam vim, & ſonum tribuat hic Author ſingulis vocalibus, quas ipſe recenſet. Itaque א Hebræa valet A breve. ה valet E breve, ut Epſylon Græcorum, & interdum A etiam breve. ו quaſi medium inter O, & V valet pro utroque. י quaſi medium inter E, & I, pro utroque etiam valet. ח valet E longum, ſicut Eta Græcorum, & interdum A etiam longum, ע Similiter valet E, vel A longum; & interdum O etiam longum. Unde quando aliqua ex his vocalibus ad conſonantem aliquam adhæreſcit, cum ea ſyllabam conficit, & vocali altera auxiliari non indiget.

3. Hæc ergo eſt novæ methodi ſtructura

 liqui-

liquida; & totius rei ſumma. In qua quidem, ut verum fatear verè ingenioſum ſpecimen hic pereruditus Author exhibuit. De cujus tamen humanitate me non malè meriturum eſſe confiſus; non dubitavi meas obſervatiunculas in hac re per ſequentes litteras aperire,

§. II.

Epiſtola P. Didaci de Quadros Societatis Jeſu Profeſſoris Complutenſis ad viros Præfectos Diario Trevotiano ſuper projecto lectionis Hebraicæ ſine punctis.

4. VIdi nuper, Doctiſſimi viri, in veſtris Diariis eruditiſſimis novam quandam methodum pro lingua Hebraica, cæteriſque Orientalibus legendis, addiſcendiſque ſine punctis, à Doctiſſimo DD. Maſclef. Canonico Ambianenſi profundè excogitatam, & accuratè conſcriptam. Cumque in re veterrima quævis novitas difficultate non vacet; itemque ego rudiuſculus linguæ Hebraicæ candidatus penes me habeam libellum ſuper ea re ſatis eruditum, hominiſque in eo idiomate celeberrimi; operæ pretium duxi ſtultitiam meam prodere,

dere, eo fretus videlicet quod nonniſi ad ſinus eruditionis veſtræ tutiſſimos deferatur.

5. Tria ergo perdoctus hic Author præſtare videtur pro ſua methodo ſtabilienda. 1. Maſsoreticam punctuationem multis rationibus penitus reſecandam eſſe pronuntiat; neque aliunde, quàm è nudis litteris characteriſticis, ſeu conſonis ſacrum Bibliorum ſenſum eruendum eſſe, ut ſanior, purior, germanior, ſibique ubique ſimilior evadat. 2. Proprio marte, & ingenio (certe plauſibili) artem exhibet, qua certiùs (ait) atque commodiùs legi poſſint methodicè litteræ illæ, quæ, nullis ſubintellectis vocalibus, certè legi, ſonarive nunquam poſſent. 3. Argutè ſatis, & eruditè vindicat objectiones: in quibus ſuſtinendæ methodi cauſa, nonnulla devorat, quæ ni multum fallor, Doctorum cœtui ſatis aſpera videbuntur; maxime cum ejus cogitatui aliunde, quàm his devoratis, conſuli ſatis poſſit. Porrò ea ſunt, quæ mihi viſa ſunt ſatis dura, & quæ ipſe nihili pendens fatetur ingenuus. 1. Fatetur ſuam hypotheſim eſſe plane confictam, & arbitrariam, ut reipſa eſt. Cum tamen, licèt exactam lectionem veterem aſſequi omnino nequeamus; nihilominùs valedicere iis, quæ vero

ſimiliores, & ex traditione propinquiores ſunt, nefas putem. Quod urget amplius ex verbis Galieni ab ipſo Authore inductis, ſcilicet, *Audendum eſt, & veritas inveſtiganda, quam etiam ſi non aſſequamur, omnino tamen propiùs, quàm nunc ſumus, ad eam perveniemus*. Item ex Druſio, quem ipſe allegat: habet enim in Opuſculis Grammaticis Franekere excuſis anno 1609. Tractatum 4. cui hic titulus: *Alphabetum Hebraicum vetus*: in quo de lectione Veterum, cum notæ vocalium abeſſent. Cujus epiſtolam ad Lectorem ſic orſus eſt. *Diu in animo habui, mi Lector, meam de vetere ſcriptura ſententiam peculiari aliquo ſcripto explicare. Quod, ut eo libentius facerem, in cauſa fuit quorundam (imperitia dicam, an audacia?) qui in nominibus Hebraicis quidvis licere ſibi putant; ſed liceat ſanè ipſis quodlibet. Nos ſequamur Antiquos, ubi licet; quorum conſuetudinem, ut fieri potuit in tanta vetuſtatis caligine, planam feci hoc libello.* Denique Gilbertus Genebrardus libello infra citando ſic habet. *Itaque nunquam probavi Caninii, Fremellii, Merceri auſa, qui freti Danielis, & Ezræ analogia Scripturam Interpretum Chaldaicorum, & novi Teſtamenti Syriacam vitiarunt his vocalibus litteris pe-*

nè omnibus ſubductis, *& in earum vicem punctis è ſuo capite ſuffixis*. Ex quibus omnibus ſatis liquet, tum figmentum notorium in re tanti momenti eſſe amandandum; præſertim ſi res aliunde ſtare poſſit; tum ſanius fore conari, ad veterem lectionem propius accedere, (ut ipſe putat in Latino idiomate fieri poſſe) quandoquidem hic eſt mos pro reſtituendis linguis à Doctiſsimis hominibus ſemper, & ubique ſervatus.

6. Fatetur ſecundo, ſe vix receptæ punctuationis valorem, & figuram agnoviſſe; imò neque (dum ſuo modo incæpit diſcere) verborum inflexiones; & nihilominus tres Conjugationes, ſeu inflexiones penitus exterminare non dubitat, ſcilicet *Piel*, *Poel*, *Pual*. Cùm in iis, eaque vi majori, qua litteræ characteriſticæ proferri deberent, majorem ſignificationis emphaſim latitare, ſit penè ſacrum. 3. Mavult cum paucis antiquis, ſi Pagnino credimus has litteras יחוא vocales recenſere, & non conſonas gutturales, ut plerique jam judicant. 4. Fatetur, quod reipſa eſt, eos qui novam methodum didiciſſent, non eſſe intellecturos illos, qui juxta tritam methodum hebraizarent. In quo quid non confuſum? Quid non controverſum? Quid non Babylonicum?

Immò brevior erit hæc methodus, ſi ſingulis hominibus amplè conceſſerit, ut Hebraicè ſciant, ſe quovis ſono quo malit quiſpiam, hanc, vel illam litteram conſonam efferre. 5. Fatetur in iis nominibus, quæ ab idiomate Hebraico ad noſtrum ſub Hebraica pronuntiatione translata ſunt, adeo ingentem alterationem fieri poſſe, ut pro Iſrael legatur *Iſiral*: pro David legatur *Doiud*. Ubi quamquam Maſſoreticas diſcrepantias exhibeat; non ſanat ſuas. 6. Fatetur ad diſputandum cum Judæis hanc methodum inutilem; proindeque Catholicos agonothetas ad ſtudium ſtrictæ punctuationis (quod tam horridum pinxerat) jam remittit, ubi animadverti poteſt id quodam modo eſſe ſuccumbere. 7. Quid tandem tota hæc nova methodus, niſi anſam præbere Judæis, & Heterodoxis, ut nos fideliſsimos Catholicos, potius quam ſeipſos, Novatores exiſtiment, & appellent? Hæc igitur, & alia profectò mihi viſa ſunt dura; quæ eſto per otium majori nervo, ac fuſiori calamo urgeri potuiſſent; ideo tamen ſunt ita leviter tacta: quia cum in iis dumtaxat rem penitus evictam non judicemus; oportet tamen illa præmittere, ut vires ſumat hoc argumentum, quod pace

tum

tum Veſtra, tum Authoris eruditi ſimul, & ingenioſi licebit ſic efformare.

§. III.

Proponitur Iſagoge Gilberti Genebrardi ad legendum Hæbraicè ſine punctis.

7. SI jampridem habemus ab homine linguæ Hebraicæ peritiſsimo artem typis datam, in qua in primis traditur: quomodo Lingua Hebraica, cæteræque Orientales ſine punctis legantur, quin Maſſoretarum legibus obligemur: deinde in qua per nudas litteras characteriſticas tota ſcriptura Grammatices dirimatur: ac tandem, qua ad nullum ex ſupra relatis ſcopulis offendamus; ea profecto debet amplecti; novaque methodus haberi ut inutilis, vel, ut forſan quiſpiam crediderit, perniciosa. (Crediderim interea, hanc inventionem pro ſuo Authore trita punctuatione admodum perterrefacto fuiſſe plauſibilem, & ingenioſam, utilemque, quamdiu ipſam privatam velit, non doctrinalem.) Reſtat ergo modo exponere, quiſnam ſit, qui ea de re ita conſcripſerit. Quod, licèt, ut opinari fas eſt, neque vos ipſi omnigena eruditione re-

referti, neque Author doctiſsimus ignorabit; veruntamen ut novum quidpiam promere mihi non erit nefas: ſive quod hujuſmodi Codicis, & argumenti nullam mentionem ab Authore factam eſſe cognoverim: ſive quod ille Codex ita ſit rarus, ut forſitan ignoretur.

8. Præfatus igitur Author eſt ſacer ille Galliarum Doctor, & vir Hebraicarum rerum peritiſsimus Gilbertus Genebrardus. Itaque pro totius rei perſpicuitate dabo primo loco libelli frontem, prælum, & titulum. Secundo loco nonnulla ipſius verba, quæ ſcopum Operis præſeferunt. Tertio demum loco totius Operis ſummam. Ad primum igitur accedens prima pagina libelli eſt hujuſmodi.

Gilberti Genebrardi Theologi Pariſienſis Divinarum, Hebraicarumque Litterarum Profeſſoris Regii ad legenda, & intelligenda Hebræorum, & Orientalium ſine punctis ſcripta. Pariſiis apud Egidium Gorbinum ſub inſigne Spei è regione Collegii Cameracenſis M. D. LXXXVII.

9. Quoad ſecundum en vobis verba, quæ in epiſtola dedicatoria ad Pont. Sixtum V. circa medium habentur. *Adde, Veterum veteris Teſtamenti, ut Septuaginta Seniorum,*

niorum, & Hieronymi Interpretationes inde copioſam lucem hauſturas. Ideo enim ſæpe obſcuriores apparent, quòd inſpicienti puncta à recentioribus Rabbinis, quos Maſſoretas appellant, elementis Biblicis affixa poſt ejuſdem Hieronymi ſæculum, non facilè occurrat, quid Majores illi noſtri legerint; cùm attendenti ad nudos characteres, regulis præſertim, quas in hoc opuſculum congeſſimus inſtructo, illorum lectio non ſolum emicet, verum etiam mirabilis ſapientia, qua per Spiritum S. ad præſtantiorem intelligentiam, & divinis Myſteriis propiorem divina Oracula tranſtulerunt, plerumque effulgeat. Item in Epiſtola ad Lectorem ſic. *Occaſio hujus libri ſcribendi fuit: quod olim ego, & plerique deterreremur lectione Rabbinica, ideſt, punctorum experte, tanquam difficili, vel etiam impoſſibili, vel certè arbitraria. Nec interim huic opinioni refellendæ, vel ſanandæ ullus occurreret. Accedebat quòd, qui doctrinæ famam ſibi comparaverant, non modo hanc opinionem non eripiebant è tyronum mentibus; ſed altius infigebant, atque adeo augebant: ſive, ut ſoli docti viderentur, ſive quia ſerio fortaſſe ita ſentiebant.* Et copioſa eruditione ſparſa uſque ad numerum 6. ejuſdem Epiſtolæ ſic proſe-

proſequitur. *Sed ego doceo tantiſper, dum hæc omnia nobis comparamus, quamdam eſſe artem, quamdam rationem, quemdam modum, ut non ubique conſtantem (quia in Grammatica ſolet eſſe aliqua exceptio) & immotum; at valde probabilem, ferè contingentem; quem ſi ſequamur veluti ducem; puto, nos non facile aberraturos. Quod firmo tribus rationibus. Prima: quoniam ars definitur; obſervatio, ſive collectio multorum præceptorum ad certum quendam finem tendentium: colligi poſſunt, ut & hoc libro collegimus, certa præcepta ad unum hunc legendi finem tendentia: ejus igitur eſt aliqua ars. Secundam è conſuetudine Rabbinorum ducamus. Hi ſolent ſuis ſcriptis litteras vocales inſpergere, ubi lectionis difficultas incidere poteſt, & ſolet; præterea adminiſtras quaſdam litteras inſerunt, quæ nos, prope dixerim, manuducunt ad ipſorum lectionem. Hæc conſuetudo, cum non ſit altera natura, quædam ars, quoddam artificium, quædam ratio ſit, neceſſe eſt, ad illuſtrandam lectionis obſcuritatem. Tertia ex ipſiſmet Hebræis petitur. Hebræi hoc artificio omnes Linguas ſuis characteribus ſine punctis repræſentant, & exprimunt. Fagius in Pentateuchum hoc docet de Germanica,*

ca, qua affirmat Hebræos Germanicos multos, & prolixos libros ſcripſiſſe nudis litteris Hebræis . De Italica, Gallica, Hiſpanica, liquet in Rabbinorum commentariis, & breviariis, quæ ipſi appellant .

10. Hucuſque Genebrardus, qui poſtquam in decurſu Epiſtolæ ſuadet, dictiones Hebræas non eſſe abbreviationes, ſeu defectiones, ut cenſuerunt Campenſis, & Cavallerius; neque contractiones, ut exiſtimavit Chæradamus, neque poſtremò ſyllabaria quædam, cujuſmodi indicum eſt Alphabetum; his verbis tandem claudit Epiſtolam. *Ea* (ars) *tribus præcipuè conſtat, obſervatione litterarum protractionis; characteriſticarum litterarum, ſyllabarum; atque adeo particularum miniſterialium: de quibus in Periocha. Perficitur autem aliis tribus nempe, analogia, regulis Grammaticis, uſu*. Jam igitur reliquum eſt, ut tertio loco ad ſummam totius Opuſculi deveniamus: quæ ſic ſe habet. Primo totam Artem partitur in tres faſciculos præceptionum, quorum primus verſatur circa litteras vocalitatis, ſecundus circa characteriſticas, & tertius circa litteras, vel ſyllabas ſerviles; pro quibus omnibus, quæ vocales legendæ, ac ſonandæ ſunt, & quibus in circunſtantiis exactè

exactè perpendit. Secundo facilitatis, & memoriæ cauſa ſuperiora præcepta redacta in tabulas exhibet. Tertio ad uſum, & praxim Canonum præcedentium verba quædam Joelis cum ſcholiis R.D. Kimki examinat. Quarto particularum, quæ apud Rabbinos negotium faceſſunt, cathalogum texit. Quinto digerit ordine Alphabetico innumera Artium vocabula Hebræa, Theologica, Philoſophica, Mathematica, Rhetorica, Poëtica &c. Sexto librorum Rabbinicorum, quos ipſe noverat, indicem prodit. Septimo tandem Poeſim Hebraicam juxta præcepta R. David Sehajæ fusè perſequitur. Hucuſque libellus, & hucuſque ego, ut me his, quæ promiſſeram liberarem. Reſtant modo tria, quæ fortaſſis videbuntur offendicula, vindicare.

11. Primum eſt: Genebrardum ad ſuam Artem poſtulare, Grammaticas præceptiones prius percalluiſſe, per hæc verba. *Initio autem admonendus es quiſquis traheris ſtudio legendi Hebræorum commentarios, ut prius diligenter incumbas in præceptiones Grammaticas.* Unde ſuboritur ſtatim dubium. Quomodo inflexiones, dictioneſque Hebraicæ legendæ ſunt, ut tota ſtructura Grammatices retineatur? Reſpondeo facile,

cile, id fieri debere juxta punctuationem ipſam, quæ in Grammaticis, & Lexicis ſuffixa eſt. Atque ne ideo videamur in moleſtas leges Maſſoreticæ punctuationis incurrere, duobus monitis eo liberamur. Alterum eſt, quòd de legibus punctuandi ſic, vel aliter curandum eſt nihil, nullæque punctorum, ſeu mutationes, ſeu nomenclaturæ ſunt obſervandæ. Quòd ſi hinc videatur fore manca Grammatica; id non diffitebor aſſerere de Grammatica Maſſoretica; ſecus de genuina Hebraica, quæ per characteriſticas litteras, & conſonarum harmoniam eſt dirimenda. Ideo ad objecta verba, hæc alia Genebrardus ipſe ſubnectit. *Quia tota legendi ratio, etiam contextus pendet ex analogia, & proportione Grammatica, quæ eſt ſimilium ſimilis declinata notio, & regula*. Alterum eſt, in ordine ad ſonanda verba Hebraica nullum habendum eſſe diſcrimen eorum punctorum, quæ in eumdem ſenſum recidunt. v. g. ָ ַ ֲ hæc tria puncta ſolum facient A. Item hæc quatuor ְ ֵ ֶ ֱ ſemper ſemper facient E. Item hæc duo ִי ִ ſemper I. Item hæc duo וֹ ֳ ſemper facient O. Item hæc duo וּ ֻ ſemper faciunt V. Ex quibus omnibus aperte conſtat, ita eſſe facile hoc modo præceptiones.

Gram-

Grammaticas addiſcere, & obſervare, perinde, ac ſi noſtris dumtaxat Latinis vocalibus verba Hebraica notarentur: totum enim labyrinthæum opus Maſſoreticæ punctuationis, qua abſterrentur tyrones, non ſtat in nudo valore punctorum, quæ inſtar vocalium ſufficiuntur: id namque ſimplici intuitu, vel ſtolidus quiſque perdiſcet; ſed in minutiſſimis regulis ſic, vel aliter punctuandi; ſicque, vel aliter nomina, verba, perſonaſque, temporaque per punctula diſcernendi. Quod ſi ad perfectam intelligentiam, & artis dominium, opus ſit analogica obſervatione, regulis Grammaticis, & uſu, quemadmodum Genebrardus ipſe fatetur, nihil poſtulamus, quod methodus illa nova non poſtulet: cum hoc diſcrimine, quòd ipſe ad legenda, pronuntiandaque verba Hebræa intrudit methodum arbitrariam, plane confictam, recenſitiſque ſcopulis obnoxiam; nos autem more hucuſque uſitatiſſimo, & facillimo legentes, præceptiones Hebraicas dicimus per regulas Genebrardi viri doctiſſimi; tum Hebræam linguam, tum cæteras Orientales; tum demum commentaria Rabbinorum ſine punctis eſſe legenda. Per quam viam adhuc ad fines ab Authore novæ methodi præintentos tutiùs,

tiùs, & maturiùs incedendum eſſe quis dubitet?

12. Secundum offendiculum eſt, videri Artem Genebrardi potius inventam pro adeundis Rabbinorum ſcriptis; in quibus quid utile, quid non ſpernendum? Reſpondeo primò, eſſe falſum, ut conſtat ex libelli fronte, & titulo ſupra relatis: ait enim *ad legenda, & intelligenda Hebræorum, & Orientalium ſine punctis ſcripta.* Reſpondeo ſecundò, lectionem Rabbinorum perdoctis hominibus eſſe certe utiliſsimam: tum ad ipſos redarguendos, multaque ex ipſis eruenda, ut conſtat ex integro Opere Galatini: tum quia ſunt omnigena quoque eruditione referti; itaut dixerit Genebrardus ibidem pag. 134. *Non temere quis affirmaverit de multiplicitate librorum etiam num extantium in qualibet diſciplinarum ſpecie, Hebræos cum quibuslibet gentibus facile poſſe contendere.* Quare quatenus nova methodus his libris deinceps adeundis officiat, forſan non immeritò putabitur perniciosa.

13. Tertium denique offendiculum, quod ex parte jam in primo fuit ſuperatum, eſt, videri Genebrardum in ſua Arte Maſſoreticis punctuationibus obſtringi, & implicari;

ſiquidem in ſuis legendi præceptis has voces : *Chateph Segol* , *Chateph Patach* , *Chateph Camets* , *Sceva mobile &c.* frequenter uſurpat . Reſp. In primis , aſſumptum eſſe falſum , ut conſtat ex verbis Epiſtolæ dedicatoriæ ad Sixtum V. ſupra à me relatis , & modo recolendis . Reſp. item Genebrardum his vocibus uſum fuiſſe , ut morem gereret illis , qui modo receptiſsimo , & fere univerſali Grammaticem didiciſſent . Quod tamen nihil obſtat , quominus ſub his vocibus jam A , jam E , jam altera vocalis intelligatur , juxta nuper à me dicta in n. 8. nullo habito reſpectu , ſive ad diverſitatem punctuationis , ſive ad diverſitatem nomenclaturæ . Quibus omnibus , pro meo captu , jam ad umbilicum uſque perductis , lubet quintuplici , breviſſima verò reflexione rem totam claudere .

14. Igitur reflexio prima eſt : me Maſſoreticam punctuationem , atque præcepta abſolutè non refutare . Cum enim ea ſit vetuſtiſſima , ac receptiſsima pene in omnibus Lexicis, & Grammaticis, ſatis habet, ut homini parum verſato (cujuſmodi ſum ego) ſe exhibeat non contemnendam. Cęterùm in eo labor noſter eſt totus, ut ſi Maſſoretica lectio non ſit attendenda ; potius in legendis Hebrai-

braicis codicibus ſine punctis per Canones Genebrardi, quàm per novam methodum procedamus.

15. Secunda reflexio eſt: me exiſtimare Criticum illum Cappellum, cujus votis, & placitis plurimum deferre viſus eſt novus Author, ut ex verbis ab ipſo citatis fas eſt conjicere; potiùs nobiſcum Genebrardo, quàm ejuſdem novæ methodo ſufragari.

16. Tertia reflexio eſt: DD. Maſclef Authorem præfatæ methodi mihi viſum eſſe (ingenuè loquor) hominem eruditum, ſtudioſiſsimum, alti ingenii, magiſterioque peraccommodum. *Eruditum*, quia rem ſuam amœniſsime promovet, & exornat. *Studioſiſſimum*, quia toties labyrintho punctuationis Hebraicæ perterrefactus non ideò abjecit animos; quinimo propria Minervâ in rem ita incubuit, ut meruerit ad nucleum uſque rei ſatis operoſę pertingere. *Alti ingenii*, quia ipſe invenit id, quod alios rerum Hebraicarum profundos meditatores prætervolavit. Cujus inventum licet forſitan ex mea ſententia minus expediret, ſi publicum; privatum autem, probatumque ſibi propria experientia, ſemper eſt argumentum haud vulgaris ingenii. *Magiſterio* denique peraccommodatum, quia profectò, cum

vidi fundamenta præjacta, & ordinem partitionis, quo rem ipſam eſt orſus; perſpicuitatem, qua methodum ſtruit, atque in ea procedit, proſtemòque judicium, quo objectiones appendit, & librat; non potui non mirari hominem exactè methodicum, atque moderandis cathedris (ut credo) in primis, & cum primis dignifsimum judicandum.

17. Quarta reflexio eſt: me, ſcholaſticis quæſtionibus penitus deditum, ignorare, an in iis, quæ hucuſque dicta ſunt, loquutus fuerim; an potius effutiverim, & inepta protulerim. Veruntamen cum ejuſmodi obſervationes nullo impugnandi livore, nullo item ſtomacho, ſed corde certe humaniſſimo à me ſint elaboratæ; & quidem eo animo, ut ſi adhuc nova methodus Doctorum cœtui probatur, mihi quoque probetur; ſin autem ſecus acciderit, ut omnes rerum divinarum monumentis, noſtris elucubrationibus, conſulamus; idcirco de Lectorum benignitate veniam mihi polliceor; ſperoque, Authorem methodi (cum quo utinam mihi liceret colloqui, ut diſcerem) quæcumque errata mea facilè condonaturum.

18. Poſtremo quinta & ultima reflexio eſt: ſiquam noſtra elucubratione (quod deſur-

deſurſum erit) Palæſtræ litterariæ ſuper hac re novam lucem attulimus; id unum nos pro compenſatione gratitudinis poſtulare, videlicet, ut Vos, Viri doctiſsimi, a quibus per totam Europam eruditio omnigena conciliatur, ac dilatatur, ignoſcatis homini, qui vobis ſtylo forſitan moleſtus fuit, & calamo. Soſpiteſque æternum vivite, & valete. Compluti decimo quarto Kalendas Martias Anno D. MDCCXIII.

SECTIO II.

Traditur, ac diluitur reſponſio DD. Maſclef ad litteras præcedentes.

§. I.

19. Porrò ad hæc Illuſtris hic Canonicus Ambianenſis in ſuo Hebraico projecto non temere, & præcipitanter, uti ſolent alii, quibus neque maturum judicium, neque eruditionis eſt ſatis; ſed omnibus numeris prudenter ſe geſſit: quippe, poſtquam in re graviſsima ſuas ſpeculationes, & operas collocavit; meditationes ſuas, priuſquam vulgaret, eruditorum choro taxandas objecit. Quas ubi à non paucis undelibet obſervatas habuit,

buit, tandem eas in lucem edere decrevit. Sed qua methodo? Certe cordatiſsima, tutiſsima, & eleganti. Namque Grammaticem ſuam Galeatam edidit, nitidiſsimis Prolegomenis, in quibus eruditione, arte, ingenio, judicioque, & modeſtia difficultates omnes complanare conatur; ut ipſius methodus pergat feliciter. Inter objectiunculas ergo ſibi factas, dignatus eſt accenſere etiam noſtras; & ab eis ſe ſubtiliter expedire, ſic nempe eas ex ordine recenſendo. In ſua nova Grammatica Proleg. 25.

20. Primo igitur ait: *Nos falsò ſupponere. Ille enim veterem pronuntiationem Hebraicam veſtigare non curat; quin potiùs cenſet, & probat, eam nedum penitus interiiſſe, ſed neque expedire eam quærere.* Sed verò veniâ tánti Viri, non ita enerve noſtrum argumentum eſt, ut aliqua ex parte non impetat. Intendit enim ſtabilire, quòd in re perantiqua, quæ meliori modô, quo poſsit, retineri deſideratur, non ita diſcedendum ſit à vetuſtate, ut ſuccedat novitas inventitia; neque ita amandandum, & deſperandum verum, ut adoptetur falſum. Sicut enim in pleriſque, ubi veritas deprehendi non poteſt, cordati homines non illicò ad falſa ſe transferunt, ſed apud magis opinabilia

hoſpi-

hoſpitantur; ut, ſi ad rem minus accedant, ſaltem ab eâ non recedant magis: ſic optimus quiſque venator antiquitatis, etſi rem, quam perſequitur, diffidit ſeſe inventurum; tamen ejus veſtigia non deſerit, neque aliorſum peregrinatur. Hæc ergo veſtigia quoquo modo exſtare penes Gentem Judaicam, quæ in id ſtudii tota incubuit, videtur negari vix poſſe; quin propterea de Maſſoretica punctuatione fiat idolum. Sed tamen minus æquum eſt, ut Gentem aliquam ſuo idiomate ſic, vel aliter efferendô ſpoliemus; ut exterus quiſpiam pro arbitratu ſuo rem condiat, omnibuſque propinet. Quod utique patet ex eodem Authore, qui cùm de linguæ, Græcæ, & Latinæ veteri pronuntiatione deſperandum eſſe pronuntiet; nihilominus non propterea ait, in Græcis, & Latinis cudendam de novo eſſe aliam lecturam, quàm quæ jam hinc inde inter peritos Grammaticos reperitur. Pro qua re ſemper ſtat locus Druſii. Licèt enim hic cum Maſſoretica pronuntiatione rem gerat; & malit ipſe undelibet obſervata priſcæ pronuntiationis veſtigia adorari, quàm etiam à poſſeſſoribus, & peritis linguæ canones recèns ſtabilitos amplecti; tamen inde fortius elicitur, quantus futurus eſſet oſor

hujus præſentiſsimæ novitatis planè arbitrariæ, & ab Authore linguæ extraneo introductæ.

21. Secundo ait, *me in eodem crimine verſari, quod carpo; dum indulgeo in Grammaticis, ne quiſquam hæreat in una vocali Maſſoretica, pro alia uſurpanda*. At ſi velit Lector, ſupra poterit obſervare, me non promiſcue, ſed debito tenore id fuiſſe loquutum. Cum enim totus terror lectionis Maſſoreticæ manet ex multitudine, & inconſtantia punctorum, unde & Genebrardus, & DD. Maſclef, ad legendum ſine punctis quoque, ſcripſerint eo terrore compulſi; placuit, ſicut & placet in Grammaticella noſtra, rem Maſſoreticam, neque adorare, neque exuflare, interea dum non ſuccedit alia commodior, ut fecere viri docti; ſed tamen interea rem ſumere temperatius, itaut non fiat ſcrupulus, ſi vocales affines inter ſe commutentur, præſertim in ipſa pronuntiatione, in qua vocalis longa, & brevis non diſcernuntur, & ſolus pronuntiationem jam regat accentus. Quare tres vocales, quæ valent A; quatuor quæ valent E; duæ quæ valent I; duæ quæ valent O; duæ quæ valent V; profectò non monſtroſè ſibi communicabunt, dum ſemper retineatur hic ſo-

nus uſitatus quinque vocalium A. E. I. O. V. Quod ſi alicubi videar loqui indulgentiùs; erit dumtaxat, ut qui velit legere ſine punctis cum Genebrardo in Hebraicis præceptionibus non ceſpitet; ſed tranſiliendo ſcopulos pronuntiandi pergat in eo negotio moderatiſsimus, itaut neque pronuntiationem Maſſoreticam ſcrupulosè colat, neque execretur: ſed ea lege uſus aliquatenus liberiori, felicius procedat. Quod tanto plus valet, quantò, ut ipſe Author fatetur, ſe ſatis cum aliis Judæis dabat intelligi, prout ille ex ore Rabbinorum teſtis affirmat.

22. Tertio ait ipſe, & meritò, *ſe nobiſcum temeritatem illam averſari, & explodere, qua Tremellius, Caninius, atque Mercerus nova punctuatione confiſi ſubſtulerunt in Chaldaico, & Syriaco Textu eas characteriſticas, quæ vocalium munere fungebantur.* Hoc autem ita eſt profecto: & de Viro ſanè perdocto fas non erit aliter credere. Verùm animus ibi noſter ſolum fuit indicare, quòd ſi in ſacro Textu criminoſum eſt ſuffurari, & expungere ea, quæ, uſu legendi, & punctuandi invaleſcente, non videbantur, niſi ſuperflua iis nimirum, qui ea expunxerunt; innocens non erat futurum in cætu

Eru-

Eruditorum, quòd quiſquam arbitratu ſuo inventitio novos legendi canones inveheret. Neque enim excuſationi eſſe poteſt; quòd regula magis fixa legendi melior eſſet, quàm ea, quæ apud nos videtur eſſe libera, & varia. Siquidem ignorari non poteſt, quod quoties notoria eſt deviatio, & error; magis erratur, quanto plus conſtanter, & canonicè ſtabilitur. Quò inſuper accedit, quòd cum character ſcriptus ſit, quaſi corpus inanime, & ejus pronuntiatio ſit, inſtar animæ, & vitæ; anceps videtur eſſe, utra arbitraria mutatio putetur pejor; ea nimirum, quæ immutat in Textu corpus, atque figuram, ut illi fecerunt; an ea, quæ confingit pronuntiationes, & ſonos, ut facit Author.

23. Quartò ait, *tres Conjugationes Piel, Pual, & Poel reſecari debere, eo quod neceſſaria non ſint, etiam titulo diverſæ ſignificationis. Quod ſi objicio, id rite non fieri à viro ingenuè fatente, ſe neque valorem punctorum cognoviſſe, neque unum etiam verbum inflexiſſe; reſpondet ſe tutò id præſtare poſſe: quemadmodùm nova Philoſophia indutus poteſt Peripateticam, non medullitus examinatam, meritò poſthabere*. Sed proh bone Deus, quàm mihi longè pejor eſt excuſatio,

quàm

quàm crimen! cujuſmodi eſt nova iſta Philoſophia , quam Peripateticæ anteponit? Conceptu nimirum præpoſtero nata : quo corpus Mathematicum cum corpore Phyſico lamentabiliter confuſum eſt , ut optimè antevidit Philoſophia Burgundica tomo 3. Phyſicæ Generalis tract. 2. diſp. 1. quæſt. 1. Conc. 1. ubi dicitur . *Corporis Mathematici notione , tamquam Phyſici , plerique abutuntur . Id enim feſellit Carteſium Geometriæ aſſuetum , quod res Phyſicas more Mathematicorum conſideraverit ; cum corpus Phyſicum ſit actuoſum , & principium motus, non item Mathematicum .* Rurſus hęc eadem Philoſophia , quæ ſic illegitimè data eſt in lucem , manca adolevit ; nimirum , profundiori Dialecticâ , & Metaphyſicâ deſtituta , & Philoſophiâ morali malè concordi; quin imò in ipſa Phyſica principaliori , quæ ad animaſticam pertinet , ardua , & periculoſa . Quam tamen ſibi adoptarunt Medici , mulieres ; atque politici ,

24. Verùm non eſt hìc de philoſophia diſſerendi locus ; revertor ad Grammaticam . Et præterquamquod ſemper verum eſt, quòd nemo benè reſecat , quæ non benè cognovit ; ipſemet Author fatetur ingenuè in prolegomenis , inventâ ſuâ methodo legen-
di ,

di, circunſpexiſſe, num aliqua pars Grammaticæ adverſaretur, eo quòd punctuationibus inhæreret. Quod ubi in tribus illis Conjugationibus animadvertit, ſtatim Alexandri gladium arripuit, ut reſecaret. Benè autem quis viderit, noxiam eſſe amputationem, quam quis nova molitus, ideo facit, quia videt ſuæ novitati nonnulla jam conſtabilita adverſari. Deinde Conjugationes *Piel*, & *Pual* videntur eſſe retinendæ, quoad poſſint: non quòd faciant diverſam ſignificationem; poteſt enim, ut ipſe ait ex pluribus, in eodem verbo dari duplex, & interdum oppoſita ſignificatio; ſed quòd ex tali Conjugatione, univerſim omnia verba afficiente, oritur talis tenor ſignificandi, qui neque in Lexicis reperietur, ut reperiri ſolent verba duplicata ſignificatû; neque rurſus omnia verba univerſim ſumpta gaudebunt tali amplitudine. Quod & ſpecioſum eſt, & magni momenti in qualibet Lingua. Unde *Piel*, & *Pual* debebunt ſibi retinere tum ſuam vim vehementius ſignificandi, tum illa faciendi activa in *Piel*, quæ in *Kal* erant neutra. Quoad Conjugationem vero *Poel*, cum ipſa ſervet Vau characteriſticum in præterito, hunc titulum habet, ne ab Authore tam facilè rejiciatur; præſertim cum talis Con-

Conjugatio ſit commoda,& utilis, quia complectitur utramque ſignificationem activam, videlicet & paſſivam, ſicuti Latinum verbum Commune. Atque inſuper ipſi Rabbini, qui ſine punctis ſcribunt; Conjugationes Piel, & Poel multum verſant; & per Jod, & Vau expreſſum ea uſurpant. Ex quibus ſatis patet quo tales Conjugationes præſtabit retinere, quoad fieri poſſit, cuivis interiora linguæ adamanti.

25. Quintò ait, *quoad litteras* יהח *proculdubio a veteribus omnibus habitas fuiſſe vocales; necnon à modernis Doctiſſimis. Rogatque me, ut, ſiquos habuero aliter ſentientes, ipſe producam.* Cui ut reſpondeam in primis aſſero, me ex fide Pagnini, viri in Hebraicis præſtantiſſimi, aſſeruiſſe, paucos de Veteribus eis litteris, ut vocalibus ſuffragatos eſſe. Quod tamen ſi locupletius vult ſuffulciri; id aſſerit planiſſimè Genebrardus, qui ſi contrarium probabile judicaſſet, non neglexiſſet profectò pro facilius inſtruendâ lectione ſine punctis, quam moliebatur. Quare licèt in Iſagoge p. 20. eis utatur; tamen inquit, *Trium iſtarum litterarum* יחה *notationem ſtatim poſt vocales explicemus, quoniam, etſi vocales non ſunt; tamen tantam cognationem cum illis habent, ut eas non-*

nonnulli numero vocalium poſuerint, ſi Santes-Pagnino credimus. Quomodo ergo ait D. Maſclef *omnes veteres*, ſi de nonnullis id concedunt dumtaxat hi Viri in hac re facile Principes? Neque obiter id dictum puta per Genebrardum. Quoniam à pag. 3. id ejus eſt argumentum, ut ſolum אוי ſint litteræ, quæ pro punctis vocalibus olim ſufficiebantur. Quod & ſæpe repetit, & citat Authorem Tetſira, & Agathium Guidacerium, qui propterea eas *matres lectionis* appellant. Præterea originem odoratur, unde illa opinio de ſex Hebræorum vocalibus orta fuerit, nempe, quidam locus Macrobii lib. 1. cap. 6. ſomnii Scipionis, de quo loquens ait: *cujuſmodi ratio, vel locus fortaſſe Ambroſium Theſeum movit, ut ſcriberet apud Chaldeos, Hebræos, & veteres Samaritanos ſex eſſe vocales* אוי *&* החע .... *Sed ei non aſſentior; quia apertè aſpirationes, ſeu litteras aſpirantes cum vocalibus confundit*. Unde qui tres poſteriores retinent, ut aſpirationes denſam, denſiorem, atque denſiſſimam, nobiſcum ſunt, & ſunt multi, cum quibus Valentinus Schilderus in ſuo Lexico Pentaglotto, & præterquamquod etiam apud antiquiſſimos LXX. Interpretes hoc munus non ſonandi, ſed aſpirandi dignoſcitur

tur in iis, quæ ipſe Author non diffitetur. Adſunt duo, quæ urgeant. 1. Quòd, ut audivi Judæos loquentes, paſſim ultra ſonum crepitat aſpiratio lenior, aut fortior: quod non aliunde quàm à litteris aſpirantibus provenit. 2. Quod Rabbini in ſuis ſcriptis curſivis ſolum uſurpant ut vocales אהוי; ſecus vero aliquando ח & ע. Quapropter has quoque duas reſecant de vocalibus Bellarminus cap. 2. Ludovicus Capellus apud ipſum DD. Maſclef proleg. 7. Joſephus l. 4. de bello Judaico apud Genebrardum in Iſagoge p. 3. 6. Poſtremò Joannes Terentius Profeſſor Linguæ Sanctæ in ſua Grammatica, & Lexico Chaldaico adjungit inter alias diſſertationem *de lectione recta Linguæ Hebreæ*, & cap. 4. cujus titulus eſt *de antiquis vocalium characteribus* א ו *&* י ait in medio. *Hi tres characteres* א ו *&* י *uſque ad annum* 510. *à Chriſto nato, qui eſt* 102. *poſt conſcriptos à Hieronymo in Amos Commentarios, omnium vocalium ſonos repræſentarunt*. Quæ omnia ſuffectura eſſe crediderim, ut pateat quam ſim fundatè loquutus.

26. Sexto ait, *ſe ultrò fateri, legentes per novam methodum cum Judæis viciſſim colloqui non poſſe; ſed idem evenire inter Judæos Orientales, & Occidentales, Græcos veteres, & no-*

& novos; rarumque id eſſe, neque utile pro ſenſu eliciendo. Intereà tamen longe pejus ſeſe intellecturos, qui legant, ut ipſe indulgeo, uſurpando unam vocalem pro alia. Ad hæc fateor, quòd pro eliciendo ſenſu, potius ſcriptura attendenda eſt, quam hæc vel illa pronuntiatio: & quòd Hebraicè colloqui rarò contingat. Attamen fores claudere inter Chriſtianos, & velle extirpare modum loquendi eodem labio cum Rabbinis, ſi quiſquam velit, id puto diſſentaneum, & quodammodo noxium. Quemadmodum enim nihil valet plus ad Evangelium diſſeminandum, quàm aperire ſibi aditum per idem idioma; non ſecus id ſemper erit utile inter Judæos; & longè facilius ad eorum latibula penetrabitur. Difficultas autem inter Judæos, & Judæos Hiſpanos, & Germanos, Occidentales, & Orientales nulla eſt, niſi pro diverſo accentu, & tono efferendi unam, vel alteram litteram: ut nobis accidit cum V Gallico, & hac vel illa diphtongo, quam Galli uſurpant. At vero lectionis ſtructura hujus Authoris tam nova, ex toto diverſa capi non poterit. Unde ſi quis Græcè non loqui vellet, niſi ut antiquitus, tolerari privatim poſſet: at ſi adverſus Grammaticas, & Doctores

per

per ſecula ipſe cudere vellet denuo pronuntiationem Græcam planè arbitrariam, tolerari non poſſet. Poſtremò prolatio, quam ego interdum indulgeo, communicationem, & colloquia non turbat, vel amputat. Siquidem, ut inſinuavi, præſertim de affinibus vocalibus loquor v. g. a pro *a*, ut ſupra tetigi. Quòd ſi interdum *Patach* pro *Tſere*, vel quidpiam ſimile elabatur; ſerventur tamen plerumque regulæ capitaliores pronuntiandi in verbis, & nominibus; evadet quidem loquutio minus caſtigata, & nitida; ſed intelligentiæ mutuæ erit aptior, quàm pronuntiatio hujus Authoris: præſertim cum etiam inter Authores obſervetur harum vocalium diverſa mutatio, ita ut alii aliam vocalem affigant. Unde moderationem minutiarum in hac re conſulendam cenſeo; artes tamen jam receptas amandandas non probo.

27. Sextò ait, *Non bene regeri in ſuam methodum, quòd nomina propria diſſonè pronuntientur, v. g. Iſrul pro Iſrael; Dovid pro David &c. Quia multa pejus dicuntur à Maſſorethicis: neque nova methodus intentat evertere nomina propria, prout latinè legi jam conſueverunt. Unde in utraque lectione nomina propria facilè diſcerni non poterunt.*

C Sed

Sed Reſp. in primis, hìc non agi de notione nominis proprii in Hebraicis ex vi id pronuntiandi: aliunde enim venanda ſunt nomina propria, ſcilicet ex contextu, ex litteris nulli radici accomodatis &c. Sed ſolùm intendi, ſemper eſſe illegitimam legendi methodum eam, quæ in iis, cujus germana lectio extat, mutationem verè diſſonam introducit. Siquidem quoad nomina propria retineri ſemper debet ea lectio Hebraica, quam LXX. & Vulgata tenuerunt; quinimo, ſi ex eo modo efferendi tales voces poſſemus aliquos fixos canones legendi conſtabilire; ea profectò manaret nobis lectio certior, atque commodior, quam Cappellus ille præoptabat. Neque quòd Maſſorethæ alicubi etiam diſſonè legant, excuſationi eſſe poteſt. Tum quia id rarius eſt: tum quia ubi diſſonent a lectione talium nominum nobis ſacra, & probata; nobis illi non placent. Neque enim, ut Auhtor putat, tanti facimus Maſſorethas, ut ex eorum labio pendeamus; ſed exiſtimamus, quòd cum eorum ratio tradendi Grammaticam ubivis jam invaluerit, æquum non ſit alia falſiori methodo, & arbitrariâ illam protrudere.

28. Septimo ait, *Se minimè fugere, aut vinci, dum fatetur inutilem ſuam methodum*

pro concertationibus cum Judæis: Id enim ille ſolùm indulget quoad auricularem ſonum; non autem quoad ſenſum, de quo, licèt diverſimodè pronunciantes, poterunt diſputare: veluti de textu Græco; poſſet quis priſcè loqui, & cum modernioribus diſputare; ſimiliterque in Hebræo poſſet quis priſcè loqui cum Septuaginta, & tamen modò inire certamina cum Judæis. Quòd ſi crebrior diſputatio futura eſſet; utile ſanè foret Rabbinicam Dialectum addiſcere; non ſecus ac diſputaturo cum Hæreticis conſultum eſſet eorum ebibiſſe Theſes, atque principia. Sed ad hæc in primis non eſt animus alia dicere, quàm quæ ultro dat Author, videlicet, quia ſemper reſtat quidpiam difficile, nimirum, quòd, qui ſcit Hebraicè juxta ejus methodum, tam impediti labii ipſe ſit, ſi velit congredi cum Judæo, quàm ſi ignarus penitus eſſet. Neque ignorari poteſt, quàm dulce illicium, & utile medium ſit ad colloquia ſimul habenda, & ad perſuadendum, eodem labiô miſcere ſermones. Quò accedit, quòd etiam ad ſcripta cum venerint, diſcordabunt. Siquidem Rabbini in libris ſuis, ut faciliùs ſine punctis eas percurrant, characteriſticas punctis correſpondentes interiicere conſueverunt. Quare

negari non poteſt, quin ad certamen Catholicus ille methodo novâ legendi accederet minus potens, nec ſatis inſtructus, & paratus. Atque ſi in quopiam homine privato id non oporteret; quanto minùs quòd in lingua Hebraica velit id univerſim ſtabilire, cum tam ſolemni diſcrepantia ab iis, qui qualicumque ſuo jure eam poſſident? Unde ſignatè loquendo de hujuſmodi controverſiis cum Judæis (quæ omnino tolli non poſſunt, & quæ ſi eodem labio haberentur, eſſent fructuoſiores) dico ſimiliter, quòd licèt lectio Græca vetus, & lectio etiam Hebraica LXX. deberent vindicari, & conſtabiliri ſemper ac poſſent; tamen pro gerendo certamine ſupradicto inidonei, atque imparati accederent ad diſputandum, quoties labium priſcum, & recens non ſibi communicarent. Ex quo ulterius pro nova methodo diſcrimen patet: quia nimirum priſca lectio Græca, & Hebraica licèt ad id negocii eſſent inutiles, tamen ex ſua antiquitate, & gravitate commendari, induci, ac vindicari deberent; nova vero methodus ſi ita inutilis eſt, potius pro novitate ſua debebit excludi. Unde apparebit jam, quàm ſanô ſenſu ipſe dixerim, quòd hæc nova methodus forte alicui videbitur pernicioſa, eò

quòd

quòd Rabbinorum libros valere jubeat. Non enim putamus in ipſis pro nobis latitare, theſauros; ſed ſemper Eccleſiæ intereſt, tum ut eorum penetralia, in quæ ſeſe recipiunt, noſtris Doctoribus non ſint inacceſſa: tum ut eorum poſitiones, & arma litteraria bene noſcantur; atque in eorum verti poſſint utilitatem, potiuſquam in excidium; neque ipſi in ſuis æternùm computreſcere, & cæcutire ſinantur. Cui explicationi inſuper aliam libuit adnectere, ſub qua dixi, *Judæos, & Heterodoxos nos pro Novatoribus habituros, ſi in hanc methodum convenire contingeret*. Et merito quidem: nam ſi in rebus merè ſpeculativis, quæ ingenii omnino ſunt, Novatores haberi ſolent, qui præter tritas ſemitas, regiaſque poſitiones, quidpiam ſibi novum, atque ſubtile cudunt, fabricant, concinantque, & comminiſcuntur; quid quæſo, erit de re, in qua tangitur Sacra Pagina, baſis totius doctrinæ? Unde non rectè ait omnino Author, dum dicit, hanc rem non eſſe doctrinæ, ſed ingenii; nam verè doctrinalis eſt, & ideo erit ingenii dumtaxat, quia eſt ingenii ſui. Perperam quoque de lectione LXX. paritas efformatur. Nam nemo niſi delirus poſſet novitatis inſimulare lectionem

 illam,

illam , quæ præ vetuſtate ſibi argumenta congereret.

29. Octavo ait, *me non integrum cognitorem rei dixiſſe, ſuam methodum ſuperfluere, propter Iſagogem Genebrardi, cum hæc ſupponat jam Grammaticos Maſſorethicos, & illa inſtituat lectionem ſine punctis, atque formare conetur.* Verùm ejus pace dixerim, quòd fortaſse ipſe omnino non vidit vim, & viam argumenti, quod protuli. Certum enim eſt, dixiſſe Genebrardum, oportere præceptiones Grammaticas percalluiſſe, ad legendum ex ipſo Hebraicè ſine punctis. Quod ſane neceſſarium erat ipſum dixiſſe, ſi lectionem ſine punctis eam daret, qua intelligeretur id, quod legitur, de qua ſolum fuerunt hactenus vota, & ſolicitudo. Non enim in animo ei erat docere lectionem, inſtar fœminæ legentis Latina ſine intellectu. Quare proculdubio oportebat, lecturum ſine punctis, prius hauſiſſe ſaltem mediocriter præceptiones Grammaticas: tum quia hæc præcepta claudunt ſub ſe non ſolùm puncta Maſſorethica, ſed modos, perſonas, tempora, caſus, inflexiones, & terminationes, quæ tam punctis, quàm characteriſticis diſtinguntur, & quorum notio neceſsaria eſt cuivis, qui velit Hebraicè ſcire. Tum

Tum quia Genebrardus ibi manifeſtè loquitur de legendis commentariis Rabbinorum, qui, cum in ſua Grammatica Maſſorethica, adoleviſſent, hanc profectò ab iis ſine punctis ſcripta quælibet redolerent. Tum quia ipſe intendebat votis communibus ſatisfacere, quæ id optabant, ut, qui jam miniſterio punctorum Grammaticam didiciſſent, poſſent poſtea in Scriptura ſine punctis expeditè verſari. Cumque hæc difficultas fuerit, quę D. Maſclef impulit, ut ipſe ait, ad ſuam methodum cogitandam, ſuumque ſpecimen atque projectum; & taceret penitus, & nihil omnino inſinuaret de hoc libro tam opportuno, & verè didaſcalico; non fuit utique importunum eum illi commemoraſſe: ut utique in illo animadverteret, non eſſe opus, ad inventitia confugere, ad lectionis ſine punctis ſcopulum ſuperandum. Verum quidem eſt, quòd ipſe in primis docet legere conſonas ad arbitrium; & deinde ſub his motionibus falſis Grammaticam ſuam ædificat cum labore, & ingenio. Verùm ſententia noſtra eſt; quòd id non tam ſit docere idioma, quàm ſuô cerebrô comminiſci. Deinde quòd ſi ſcopulus, quem vitare contendit, per aliam viam regiam, & tritiſſimam ſuperatur; non eſt cur quis

 ſale-

ſalebroſa pertentet. Poſtremò quia procul-dubio modus legendi Hebraicè ſine punctis, qui tandem conficitur, etiam Grammaticâ prius perceptâ, forte non poteſt non etiam eſſe utilis, & fundabilis ante omnem omnino Grammaticam, quanquam id majori labore indigeret; quem Genebrardus omiſit propter dicta: quia nimirum ſolum intendebat docere legere ſine punctis tum eos qui vellent Rabbinica penetrare; tum eos qui jam Grammatici vellent ad ſcripta ſine punctis poſſe quoque introire. Neque enim volebat novam conſtruere hujus linguæ Grammaticam inventitiam; ſed communi retentâ, lectionem ſine punctis, ſuis regulis expedire. Atque ut apertè conſtet, quòd Genebrardus ſolùm præceptiones Grammaticas, ideſt, regulas & analogias prædictas voluit anteire; non vero punctuationes Maſſorethicas, tanquam leges immobiles; ſed tanquam præludia; ſatis erit legere loca, a nobis ſupra data, quæ ſunt valde perſpicua: in quibus patet, tum quòd ipſe doceat legere ſine punctis: tum quòd lectioni Maſſorethicæ non confidat, ſed potius ſuam de nudis characteribus, ut præſtantiorem ſtabilire conatur, præſertim ibi: *Sæpe obſcuriores apparent, quòd inſpicienti puncta a recentioribus*
Rab-

Rabbinis, quos Maſſorethas appellant, affixa non facilè occurrat, quid Majores noſtri legerint, cum atendenti ad nudos caracteres noſtris regulis inſtructos illorum lectio emicet &c. Quamobrem non immeritò dictum eſt, Cappellum, potius huic, quàm novæ methodo confiſurum: neque hanc, quam nuſpiam memorat, Cappellus vidit; ſicuti nec ipſe Authoreameam legerat, quouſque nos indicavimus: alioquin minus ingenuus in ſuo projecto, & ſpecimine proceſſiſſet.

30. Nonò *non ſine ſale, & pipere reſponſionis ſuæ condimenta concludit. Cum enim dixerim, meas obſervationes ideo fuiſſe compoſitas, ut ſacra defenderem, & ab hac novitate liberarem; reponit ipſe: Puncta Maſſorethica, cæteraque hujuſmodi inventa, quæ à nova methodo exulant, multi inter Chriſtianos antiqua, ſed pauci ſacra dixerunt. Qui hanc loquendi formam uſurpare non verentur, viderint, an Judaiſmum ſapiant ad ſobrietatem; an non aliquantum per pluſquam oportet.* Ad quæ Authoris verba ſtatim ſubriſi pluſculum videns, qua me ex parte percelleret. Et verò ſi ab hac labe purgari oportet, melius ſanè eſt Hiſpanum eſſe, quàm nationis alterius. Apud illos enim Judæi exulant; & ſi qui latitant non ſplen-

dent

dent ſine igne. Verùm pudet in his immorari, quæ ipſa ſe ſtatim refellunt, ac perſeſe concidunt. Atque ut illi pudori eſſe debuit iſthæc objicere, ita mihi probro, ac dedecori verterem, ea non planè contemnere.

§. II.

Argumenta cætera breviter percurruntur.

31. POſtquam ad omnia, quæ mihi, vel in me ab Authore regeſta ſunt, ſatisfeci; placet curſim in eum aliqua objecta congerere, quæ ſententiæ noſtræ robur amplius declarent. Atque 1. Cum hæc methodus ex ore Authoris qualecumque diſcrimen referat; ſed tamen eadem in re ſit, quam excogitavit, & edidit Oliverius Bulæus Vinſobrius anno 1568. licèt hanc Author ipſe, ut credo, nunquam legiſſet, ideoque ſua ei maneat commendatio ingenii, atque gloria; nihilominus perſpicuum eſt, ſaltem Eruditioribus, eam cogitationem non fuiſſe probatam, quæ tam citò mortua eſt, & extincta; ita ut in uſum paulatim ut ſolet deducta non fuerit. 2. Quia planè offendit prędicta cogitatio ad lapidem Linguarum, quæ ſunt verè doctrinales, & artificioſæ. Siquidem juxta hanc methodum,

qua

qua quævis littera habet ſibi ſuam vocalem, facit *Alphabeticum ſyllabarium*; quod in primis jam Genebrardus ipſe rejecerat per hæc verba: *Non ſunt ſyllabaria litteræ Hebraicæ ſine punctis, ut aliquis a ſimili poſſet contendere, & augurari; quod Alphabetum indicum non tam ſit Alphabetum, quam ſyllabarium: Quoniam unaquæque Rabbinorum littera, ſive character ſuam vocalem non infert.* Deinde id per ſe eſt manifeſtum. Nam paſſim in Linguis ſola una vocalis afferre ſolet intra unam, & eandem ſyllabam conſonantes diverſas. Veluti in hac voce *Princepi*: ubi duæ ſunt ſyllabæ, & quævis tres habet conſonantes adjunctas. 3. Quia dato, Maſſorethas nullo ſtudio, & peritia ſcientiarum ad reſtituendam pronuntiationem incubuiſſe; ſed eam fixiſſe dumtaxat, quæ tunc temporis intercurrebat; ſemper reſtant duo: alterum eſt, quòd Linguæ omnes quamdiu vivunt, & ſunt vernaculæ, perinde ac tota natura rerum, habent ortum, & interitum ſuum, & cum gentibus ipſis mutationes ſubeunt; ita ut quoties characteres iidem, & analogia Grammatica perſeveret; eadem Lingua ſit, tametſi novâ, & immutatâ ſatis pronuntiatione uſurpetur. Ex quo fit, quòd vera Lingua Hebraica

erat

erat ſuperſtes, licèt à priſca pronuntiatione jam diſcrepans, ea, quam Rabbini figere quodammodo, & ſtabilire ſtuduerunt. Non ſecus, ac verè modo Græca eſt, & vera Latina, quæ nunc reſtat; licèt diſcrepet ab antiqua. Alterum eſt, quod deſcendit ex primo, & in quo, ni fallor, Author aliqua æquivocatione laborat, dum ſibi argumentum parat ex eo, quòd Rabbini non poſſent Linguam priſtinam reſtituere. Nulla enim Lingua ubique Gentium, quæ per aliqua ſæcula proceſſit, ex toto reſtitui poteſt. Imò neque expediret, propter acceſſiones, & variationes, in quibus Lingua, quo magis teritur, plus perficitur, & locupletatur. Sed ſolùm propter antiquitatis amorem, & nonnulla melius aſſequenda intellectu, poſſunt fieri de veſtigiis, & ſpoliis relictis, nonnullæ collectiones, obſervationes, & canones, quibus, qui Scriba doctus ſit, nova proferat ſimul, & vetera. Quod quidem credere non eſt abſonum, Maſſorethas præſtitiſſe minus incongruè quoad uſum linguæ, licèt nunquam nobis authenticè ad ſenſum Sacræ Paginæ, & ſignificata taxanda. Ad hæc enim, cum ipſi potius eſſent perfidiæ, quàm fidei, ægrè poterant ſyncera mente, & judicio, atque illotis manibus penetrare.

32. Quar-

32. Quarto. Quia modò non tam cogitandum eſt de inventione Maſſorethica, ut naſcenti, & infanti: quàm (ſi placet) licuerit utique tunc eam exſuflare, & evertere; ſed de ea jam adulta: quando ipſa jam per mille annos eſt adoptata, & recepta à quibuſvis gentibus etiam Catholicis, quoad Grammaticem: quidquid ſit de punctuatione Biblica, cui merito non eſt omnino fidendum. Unde velle id jam exturbare non puto congruum, nec profuturum: ſi non quidem propter inventores, ſaltem propter propagatores, & commune jam placitum, quod circa voces, & Linguas habet humanam authoritatem ſupremam. Quæ præſertim urgent, dum ad infirmandam lectionem Maſſorethicam, ubi oporteat in Bibliis, ſatius erit ſectari Genebrardum, qui in ſua lectione ſine punctis id doctiſſimè pollicetur, quàm novam methodum arbitrariam, & à Bulæi temporibus nihil felicem. Ubi profectò velim, ne excidat id, quod in hoc genere ſemper eſt retinendum, nimirum quòd quandiu præfertur modus legendi, & Grammatizandi Maſſorethicus tamdiu uſitatus, non eſt, ut monui, ut circa Biblia explananda, id tanquam canonicum reputemus; ſed ſub hoc tenore, nempe 1. Quòd ſi ad Commeu-

mentarios Rabbinicos accedamus; ea non demus oblivioni. 2. Si verò ad Biblia punctuata, eo utamur ſubſidio ad juvandam lectionem; non ad taxandum ſenſum. 3. Verùm ſi ad Biblia non punctuata contingat accedere, non tam ad merè legendum (in quo caſu etiam prodeſſet) ſed ad ſenſum examinandum; tunc punctuatio Maſſorethica penitus eſt amandanda, atque inhærendum eſt Genebrardo, qui in ſua Iſagoge conſtat ex Epiſtola dedicatoria, Prologo ad Lectorem, & toto Opere, quam præſtantius ad Maſſorethicam lectionem, ipſe rem tractandam confidat, & polliceatur. Quare poſtremo hæc, & non nova methodus, videtur profectò eſſe illa certior, atque commodior, quam Cappellus deſiderabat.

33. De quibus omnibus cum dixerim in hac re quidquid poſſit adhuc non inefficaciter meas obſervatiunculas ſuffulcire; rurſus teſtari jam ſolum reſtat, quantum deferam æſtimationis, judicii, & honoris meo adverſario: qui rem profectò tetigit tam nitidè, tam diligenter, tam methodicè, & quoad fieri poteſt, tam efficaciter; ut non ſolùm, ſi cœtus Eruditorum ita probaſſet, manibus pedibuſque irem in illius methodum, & Grammaticam, qua melius

tra-

tractatam, & plenius legi nullam; ſed preterea cum magna ex parte conveniam cum ipſo, in non colendo ſuperſtitiosè punctuationem Maſſoretharum; ſi quos tractus ipſius mihi invenerim auxiliantes; eos quidem cum decore, ac gloria mea, atque cum magno fœnore libenter inſeram, & cooptabo; precatus inſuper veniam, ſi forte verba, & perſonam tantam alicubi non reveritus minus dignè tractaverim. Quæ in certaminibus literariis poteſt eſſe indulgentia.

Digitized by Google

DISSERTATIO II.

Procemialis Scholaſtico-Hebræa.

Prælectio in re Hebraica pro petitione Catbedræ Linguæ Sanctæ.

PROŒMIUM.

Cum ex una parte hic locus ſit opportunus ad differendum de ea moderatione punctorum, quam in edocenda Grammatica ſervare decrevimus; & ex altera ſæpe in Academiis præſertim Hiſpaniæ, Salmanticenſi, Complutenſi, Valentina, &c. uſuvenire poſſit, hanc Cathedram per lectiones certatorias obtineri; hanc noſtram Diſſertationem more ſcholaſtico placuit inſerere; tum ut inde habeatur exemplar; tum quia res ipſa per limam ſcholaſticam tractata ſolidius conſtabit.

וְזֹאת הַתְּר וּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ׃ ס״ שְׁמוֹת ב״הא

1. Circa quem Textum plures poteram exagi-

exagitare quæſtiones, quæ ſenſum Biblicum ſub hoc ſacro Idiomate latitantem dilucidarent. Sed cum noſtra concertatio potius de ſtructura Grammaticæ Hebraicæ, quàm de quopiam ſenſu difficili ſit inſtituenda; me verto ad aliquod excitandum, quod inter Recentiores frequentius diſſertari ſoleat, & ad tenorem hujus Linguæ, tum diſcendæ, tum tradendæ ſit plus valiturum. Cumque de uſu Hebraicæ punctuationis, qua Textus ſorte mihi paratus repertus eſt, ferveat inter hujus rei Peritos non modica concertatio; hanc ego coram cætu tantô ſaltem libandam præ cæteris adlegi. Itaque Quæſtio noſtra eſt. *Quo uſu, & quo in pretio haberi debeat punctuatio Hebraica, ac reputari?* In qua Quæſtione morem Academicum ſectaturus, rem in tres dividam partes. Quarum prima notabilia referat Authorum ſimul placita recenſendo. Secunda fundamenta jaciat, & firmet. Tertia verò & ultima objectiones diluat, atque convellat. Quibus finitis tota hæc noſtra finietur elucubratio.

2. Ad primam ergo promiſſionis meæ partem accedens Noto 1. Linguam, quam modò Hebraicam appellamus, dupliciter poſſe conſiderari, ſcilicet, vel puram Hebrai-

D

braicam, verè, & germanè talem, quæ in Sacris Bibliis ſolummodò continetur;& Rabbinicam aliam, qua uti ſolent inter ſe Rabbini, & Judæi toto Orbe diſperſi: vel ut melius dicam, qua ipſi ſcriptos ſibi ſervant ſuos Commentarios, Inſtitutiones, & Codices. Hæc lingua Rabbinica (cujus adhuc inter ipſos Rabbinos periti ſunt admodum pauci) non tam lingua Hebræa vocanda eſt, prout vulgò inter ipſos circumferri jam ſolet, quàm mixta quædam ſermonis uſurpatio, quæ ſupra Chaldaica, & Syriaca vocabula, penè omnium gentium, atque nationum, in quibus Judæi verſantur, vocabula adjecta ſunt, & inter ipſos promiſcuè, & vulgariter uſurpata. Hæc eadem lingua Rabbinica, quoad ſcripturam diverſo ab Hebræâ fungitur charactere, & in epiſtolis curſivis eôdem multum deformato ſolent uti, & abuti; in eo tamen univerſim convenientes, ut neque in typicis, neque in curſivis ullam punctuationem adhibeant. Et hæc de Rabbinicis libata ſint, ne exinde Idiomatis propriè Hebraici legitimæ tractationi obſcuritatem offundant.

3. Noto 2. Linguam Hebraicam legitimam, quæ in ſolis Sacris Bibliis adinvenitur, ſolere diverſimodè ſe habere. Nam, 1. In-

1. Invenitur Sacer Textus, licèt rariùs omni punctuatione nudatus; & quaſi ſolis litteris conſonantibus inhærens. Ubi prætereundum non eſt id, quod in præſenti quæſtione notatu ſatis eſt dignum, nimirum, totam compagem, ſtructuram, & fabricam Linguæ Hebraicæ penes characteres, quaſi conſonantes, & Alphabetum integrum reſidere, remotis omnino punctis quibuslibet: alioqui, nec facile ita exarari, & viciſſim intelligi poſſet hic ſermo. Verumtamen penè omnia Biblia Hebraica, quæ tum apud Judæos, tum apud Noſtros circumferuntur, multiplici, & perpetua punctuatione adornantur ſubſcribendo, nimirum ſingulis litteris Alphabeticis puncta, quæ diverſos ſonos efficiant: quibus unumquodque vocabulum ſonare debebit, ut nimirum & ſcriptio, & lectio fluat facilior, & pronuntiatio Hebraica numquam intereat. Proinde ad id inventæ ſunt quinque vocales longæ, ſcilicet Camets *A* longum, Tſere *E* longum, Chirich Gadol *I* longum, Vau Cholem O longum, & Vau Sciurec *V* longum. Deinde ſimiliter quinque breves, ſcilicet, Patach *A* breve, Segol *E* breve, Chiric *I* breve, Camets Catuph O breve, Kibbuts *V* breve. Atque inſuper, quia aliqua voca-

bula propter diverſas combinationes citatiori ſono proferenda eſſent, quatuor vocales breviſſimæ adjunctæ fuerunt, ſcilicet Sceva ſimplex, Cateph Patach, Cateph Segol, Cateph Camets, quæ pro vocalibus *A*, *E*, *O*, raptim ſonare conſueſcunt. Præter quæ puncta vocalia, àlia puncta plurima ſolent appingi, videlicet de accentibus Grammaticis, Rhetoricis, Orthographicis, & plurimis Muſicis; quibus omnibus unaquæque Sacri Textus pagina varietate venuſta decorata conſpicitur.

4. Noto 3. Circa hujuſmodi punctuationem ſupra relatam ſurrexiſſe certamen, quod in dies fit denſius, ac proinde definitione reſolutiſſima difficilius, circa primam Originem videlicet, & inventionem horum punctorum. Nam altera ex parte Judæi homines, quibus tantummodo littera derelicta eſt, fortiſſimè dimicant pro origine pervetuſta apicum hujuſcemodi. Alii enim in ipſum Moyſem inventionem revocant; alii temperatiùs autumant Eſdram ſuum, qui finita captivitate Babilonica novos characteres Hebraicos pro Sacro Textu adinvenit, ne cum Samaritanis etiam in litteris conveniret; pariter hos apices, & punctula excogitaſſe, quibus unaquæque vox & ſyl-

& ſyllaba proferretur. Ex altera verò parte communis ſententia, & placitum doctiſſimorum hominum eſt, hæc puncta fuiſſe adinventa ab illis Judæis, qui poſt Æram Chriſtianam ad Tiberiadem Traditiones ſuas colligi, ac retineri curarunt. Unde & Maſſorethæ appellati ſunt. Qui nimirum, ne pronuntiatio, quæ oretenus inter ipſos conſervabatur, interiret; eam hujuſmodi punctis figere ſtuduerunt. Circa quos Maſſorethas duo non ſunt nobis prætermittenda. Alterum eſt quoad Chronologiam: quia ipſi juxta alios ad finem ſæculi quinti Chriſtiani vixiſſe feruntur; juxta alios non ante ſæculum 9. Alterum eſt id, quod teſtatur DD. Maſclef in ſua nova Grammatica ſine punctis, nempe hos Maſſorethas, quamvis zelo ſuæ Religionis armatos, tamen rudes homines fuiſſe, diſciplinisque, & bonis artibus deſtitutos: neque eos germanam, & primigeniam pronuntiationem Hebraicam per aliquot retro ſæcula quæſiviſſe; ſed pronunciatione ſola inter hos tunc regnante contentos, eam Poſteris retinendam commendaſſe.

5. Noto 4. Quòd quanquam hoc Quæſitum de antiquitate punctorum ſit certè nobile, fœcundum, atque glorioſum, nihilo-

minus dubitari certè non poteſt, quin ſit planè ſpeculativum, & ad curioſam indaginem hominum Academicorum magis pulchrum, & accommodatum, quàm ad præbendum aliquod ſpecimen practicum in lingua Hebraica; & quòd pro Cathedra hujus Idiomatis occupanda notitiam aliquam utilem, ac docendi methodum polliceatur. Quamobrem opportunior, ni multum fallor, & longè utilior venit ad nos Quæſtio ſic diſputanda, ſcilicet: *Quo in uſu, & quo in pretio habendi ſint hujuſmodi apices, & puncta pro Lingua Hebraica rite addiſcenda ad Sacras Literas explanandas*? Ratio enim dubitandi ita conſurgit. Quia ex una parte hujuſmodi puncta multitudine ſua, & commutatione perenni abſterrent homines, præſertim grandævos, qui deberent hanc Linguam ſcire, ab ſtudio ipſius; & eo magis, quo bene norunt, Linguam Hebraicam abſque his punctulis conſtare, & extare. Ex altera verò parte cum diſci non poſſit, quòd neque legitur, neque auditur; ſi lingua Hebræa nuſquam auditur, ut ſatis conſtat, neceſſaria erunt adminicula legendi, ut diſci poſſit. Cumque ea adminicula non niſi puncta ſint; oportebit ea condiſcere.

6. Quibus omnibus jactis, ac prænotatis, pro-

proclive jam eſt in hoc puncto aliquas deſignare ſententias. Quarum prima cenſet, iſtiuſmodi punctuationem eſſe penitus amandandam, ac removendam. Quam ſententiam ſequitur Morinus, Joannes Druſius, Olivarius, Bulæus, Vinſobrius, & noviſſimè Dom. Maſclef Canonicus Ambianenſis in ſua pereruditâ, & ingenioſa nova Grammatica Hebraica ſine punctis recèns edita Pariſiis anno 1726. ubi citat reliquos. Secunda ſententia communis cenſet, non niſi ſolicito miniſterio punctorum Hebræam Linguam eſſe addiſcendam: quam tenet David Kimki Archigrammaticus inter Rabbinos cum ſuis, & inſuper de Latinis Joannes Ferentius, Quinquarboreus, Buſtorphius, Zamorenſis, Blancutius, Martinus Martinez Noſter Salmanticenſis, & alii. Tertia ſententia aſſerit, punctuationem Maſſorethicam, prout jacet in Bibliis, Lexicis, & Grammaticis, uſurpandam quidem eſſe, ſed ſine ſcrupulo, & nimietate, pronuntiandis quomodibet vocibus Hebraicis more recepto, & pro intelligentia mutua Magiſtri, & diſcipuli; ſecus verò pro germana prolatione linguæ Hebraicæ legitimæ, & pro vera ejus ſignificatione definienda. Hanc ſententiam partim ſequitur Eduardus Slaughter Societatis Jeſu

dum parcè admodum regulas punctuandi delibat in ſua recenti Grammatica Linguę Sanctæ. Ita etiam opinatur Doctor D. Joannes Franciſcus de Roda Bibliothecarius Regius, & qui Linguarum Orientalium eruditas tabulas texuit. Ex antiquis Ludovicus Cappellus, qui eatenus cenſet eam retinendam eſſe, donec commodior ratio legendi affulgeat.

7. Ad ſecundam partem noſtræ Prælectionis progrediendo ſit noſtra Concluſio: *Punctuatio Hebraica temperatiſſimè ſolùm uſurpanda eſt, tam quoad ipſius regulas, & pronuntiationem, quàm in ordine ad ſignificata inde manantia.* Probatur 1. Noſtra Concluſio teſtimonio in hac re hominis Critici; ſed ad vota trium Theologorum gravium Catholicorum editi, ſcilicet Ludovici Cappelli Profeſſoris Salmurienſis, ita loquentis lib. 6. Criticæ cap. 11. *Cum tota punctuatio, quæ in hodierno Textu Hebræo extat a Maſſorethis ſit excogitata, quorum authoritate, & punctuatione non tenemur, niſi quatenus ea aptum, & commodum gignit ſenſum; ſi Conſonarum dumtaxat in legendo habenda eſt ratio; atque ex vocibus per ſolas conſonas ſignatis, canones Grammatici ſunt conſtituendi; quidquid hodie in Gram-*

Grammaticâ Hebraicâ ad punctuationem, & punctorum mutationem ſpectat, & illi tanquam fundamento nititur, illud totum una litterâ eſſet à Grammatica delendum. . . Cum itaque Grammaticæ ratio commodè, & utiliter tradi non poſſit, niſi voces enuntientur, enuntiandi autem eas ratio, & vl[illegible] certa, & plena ex ſolis literis אהוי, *prout hæ hodie in Textu Hebræo extant, difficulter tradi poſſit; age ſanè, punctuationi Maſſorethicæ eatenus adhæreamus.* (Nota) *quatenus neque certior, neque commodior vocales ad vocum enuntiationem neceſſarias deſignandi ratio uſque hodie inventa eſt: atque ex conſequenti eam tradendæ, & docendæ Grammaticæ rationem ſequamur, quæ illi punctuationi nititur; niſi forte aliquis aliam rationem certiorem, & commodiorem inveniret punctuandi.* Hucuſque Cappellus, qui Profeſſor cum fuiſſet, & a piis Theologis cum plauſu ſuſceptus, competens in hac re poteſt præbere authoritatis robur, ubi dilucidè noſtra explicatur ſententia. Niſi quòd putem ego, difficile jam fore aliam legendi formulam invenire meliorem. Et quamquam denuo affulgeret aliqua limpidior, & preſſior; tamen, quæcumque ea eſſet, ſemper tanquam inventitia vileſceret. Alia enim ſunt,

quæ

quæ cogitatione ſunt comparanda; alia verò quæ traditione ſunt retinenda: & hujuſmodi eſt pronuntiatio Linguarum. Secundò ex teſtimonio Ricardi Simonis harum rerum eruditi in ſuâ Biblioteca ſelecta tom. 1. art. 36. pag. 269. en ejus verba Latinè reddita: *Judæi Italici carentes verſione Italica pro interpretatione verborum Hebræorum tam longè diſtant in ipſis interpretandis, ut neque viciſſim ſe intelligant. Diſcipulique de alio ad alium Rabbinum tranſeuntes, perinde eſt, quoad idioma, ac ſi ad nationem alteram commigrarent. Et Philippus de Aquin Judæus Avenionenſis Profeſſor Hebraicus eadem verba Hebraica jam ſic, jam aliter proferebat: quod & P. Morinus ejus Diſcipulus itidem factitabat.* Addit tamen quòd monuit eos Cappellus, ut ad communiores aliquas receptas leges ſe accommodarent. Ergo ad rite diſcendum Hebraice ea punctuatio ſola erit ſatis, qua utcumque cum recepta methodo legi poſſit: neque proinde ſenſus fixus petendus eſt de pronuntiatione inconſtanti. Ex quibus locis, quæ ſufficiens pondus in hac re poſſunt ſupedditare, probata manet Peritorum authoritate, ſeu teſtimonio, quoad utramque partem noſtra Concluſio; tum ſcilicet, quòd punctuatio Maſſo-

ſorethica neque eſt neceſſaria pro Idiomate, neque ſcrupuloſè obſervanda: tum quod pro lectionis uſu, & commoditate diſcentium ſi temperata ſit, non eſt rejicienda.

8. Probatur jam 2. à ratione prima pars Concluſionis. Eatenus prædicta punctuatio Maſſorethica eſſet ſcrupuloſè obſervanda, quatenus Rabbini ejuſdem inventores periti fuiſſent germanæ, & primitivæ pronuntiationis Hebraicæ, vel ſaltem propiùs ad eam acceſiſſent; ſed utrunque eſt falſum: & Probatur Min. In primis ipſi etiam, ſicut & nos primigeniam prolationem ignorabant. Sed deinde prolationem propinquiorem &c. Mai. Patet: quia Maſſorethæ non in id incubuerunt, ut prolationem veterem revocarent, neque quamvis voluiſſent, fuiſſent id aſſequuti; quod à paritate Linguæ Græcæ, & Latinæ ſatis convincitur. Siquidem poſtquam diu, multumque ſudatum eſt a viris doctiſſimis, & cultiſſimis circa pronuntiationem Græcam, & Latinam, non ita priſcas; nedum res ceſſit pro votis; ſed ſi utriuſque Linguæ Grammaticos conſulimus bene peritos, ea, quæ utrinque diſputantur, utrinque quoque neſciuntur. Quo pacto ergo viri Maſſorethæ rudes diſciplinarum, & antiquitatis non cognitores ſolo

Textu

Textu Hebraico contenti id effeciſſent, ut Linguam longè vetuſtiſſimam omnino cognoſcerent, & revocarent? Probo jam Min. ſcilicet, quòd neque Maſſorethæ habuiſſent ſaltem pronuntiationem conformiorem antiquæ. Quia longè conformior cum antiqua debuiſſet eſſe pronuntiatio Hebraica,quæ anteceſſit tempore Maſſorethas: quia ſemper facilius eſt magis conformari ea, quæ minus diſtant; atqui pronuntiatio antiquior reſpectu Maſſoretharum valde diſcrepat ab ea, quam ipſi conſtabilierunt: & Min. conſtat: quia Origenes, Septuaginta Interpretes, Joſephus, nec non Hieronymus longè aliter pronuntiat Hebraica,quàm Maſſorethæ, quos tamen tempore præceſſerunt; diſcrepantiæ autem facilè innoteſcant cuilibet conferenti. *Urgetur hæc ratio*. Nam Maſſorethas paucis ſeculis præceſſerunt Thalmudiſtæ, & nihilominus, teſte Morino, in multis locis diſcrepant: non ergo oportebit Maſſorethicam punctuationem veluti illibatam amplecti.

9. Confirmatur tota noſtra probatio ex multis, quæ doctè congerit Dom. Maſclef quia ipſimet Rabbini paſſim teſtabantur, Linguam ſuam pronuntiatione legitima poſt captivitatem Babilonicam ſuo loco excidiſ-

ſe,

ſe, atque immutatam eſſe tantopere, ut plurima ipſi quoque ignorarent. Ita ipſum Thalmud, David Kimki, Abraham Levita, Elias Levita. Sed ab illis temporibus uſque ad Maſſorethas, non eſt credibile, niſi quòd tota res iverit in deterius; præſertim in tanta diſperſione ipſorum, & in illa captivitate crudeli, quam gens illa pertulit ſub Veſpaſiano. Ergo &c. Confirmatur 2. Ex Joanne Druſio in Hebraicis ſatis verſato lib.3. quæſtionum Hebraicarum quæſt.83. ſic ajente: *Voces Hebraicas ſcripſimus characteribus Latinis ſecundùm conſuetudinem, quæ olim in uſu apud Antiquos, in qua etſi nonnihil deſiderari poſſit; tamen maluimus nunc eam ſequi, quàm hanc novam barbaram, quæ, unde ſit, aut quem authorem habeat, neſcitur.* Atqui ibi loquitur de Maſſorethica punctuatione, ut patebit legenti, quia hæc procul abeſt a legitimitate pronuntiationis Hebraicæ.

10. Probatur 3. a ratione eadem prima pars Concluſionis. Nam eatenus ſcrupuloſè innitendum eſſet pronuntiationi, & punctis Maſſoretharum, quatenus id eſſet neceſſarium vel ad intelligendum ſenſum Textus Hæbrei, vel ad pronuntiandum, & colloquendum firmiter in tali Idiomate; ſed

ad

ad primum nihil valent puncta, & ad ſecundum non ſunt neceſſaria. Ergo. Min. Quoad primam partem patet: tum quia, utpote à viris perfidis fabricata, potuerunt ſibi ſenſum alicubi cudere ad guſtum: tum quia non eſt, cur præferatur eorum taxatio aliis ſanioribus, & vetuſtioribus, ut Origeni, Hieronymo, Septuaginta Interpretibus: & tum quia, ſi cujuſdam loci controverſia jaciatur in medium; alteruter certatorum recuſabit puncta; ſi ipſi non faveant. Secunda pars minoris etiam patet: quia colloquium Hebraicum, præſertim de Hebræo purô & ſacrô (quod ſolum curant Doctores Catholici) nuſquam gentium eſt. Imò inter Judæos vix eſt invenire Rabbinos in Idiomate ſuo bene peritos. Siquidem poſt diſperſionem, Hiſpani hiſpanicè, Itali italicè, Turci Turcicè, & ſic de aliis, inter ſe colloquuntur, & ſic ſcribunt licèt Rabbinicis characteribus. Præterquamquod diverſimodè uſurpant vocales ſuas Judæi pro more regionis, quam incolunt. Quare tota punctuatio tam minuta, & ſuperſtitioſa tenore univerſali Judaico, profectò, ut Docti noverint, ſervari non poteſt.

11. Probatur jam 2. pars Concluſionis, quod ſcilicet punctuatio Maſſorethica tempera-

peratiſſimè adhibita uſurpari poteſt, ac debet. 1. Quia licèt ipſa in tot minutis, & inconſtantibus combinationibus apparet ſatis ſuperſtitioſa, & inutilis; tamen pro legendo curſim Hebraica, quæ modo extant in Bibliis punctuatis, poſſunt commodè deſervire. Quamquam enim puncta, quæ ſubſcribuntur non omnino nectantur; attamen ſufficienti curſu lectio procurret; præſertim cum in legendo vocales breves a longis non ſint diſtinguendæ, 2. Quia ad tradendam, & diſcendam Grammaticam, opus eſt inter Magiſtros, & Diſcipulos voces & ſyllabas aliquatenus pronuntiari. Cum ergo de conſueto uſu Judæorum, Hæreticorum, & quod plus eſt Catholicorum, in Lexicis, & Grammaticis detur hic modus univerſalis vocalizandi Alphabetum Hebraicum; præſtat illum ſequi pro acquirendis rudimentis, quàm alios ſonos privatos, atque conſictos ſibi undelibet comminiſci. 3. Quia moderatus uſus punctorum (reſectis multis anomalis) poterit deſervire, tum ad alliciendos eos, qui a lingua Hebraica propter tam minutos punctuationis canones abſterrebantur: tum pro ſcriptione alicujus epiſtolæ ſi opus ſit ad amicum, quî cum de locis difficillimis Hebraicis quis agere velit; tum ad con-

condendum, ſicubi opus ſit, aliquod carmen: tùm ne quibuſdam videatur Hebraicè neſcire is, qui puncta non novit; unde ea noſſe præſtat; ſed præſtat itidem ſpernere minutiſſima, & reſecare ſuperflua: tum denique quia ſi quis ſub moderata ea punctuatione ad legendum Hebraicè aſſuefiat; poterit poſtea commodiùs tum Hebraica, tum Rabbinica ſine punctis, legere modo congruenti, ac decenti virum Hebraicè peritum, præſertim ſi bene obſervàverit Iſagogem Gilberti Genebrardi Hebraicè periti ſſimi, qui de lectione ſine punctis ſcripſit egregiè.

12. Jam ergo ad 3. & ultimam partem Prælectionis meæ perductus adversùs præjactam Concluſionem ſic argumentor. 1. Non eſt modus rectè diſcendi aliquam Linguam ille, in quo plurima vocabula privantur debita pronuntiatione, & ſenſu: ſed modus uſurpandi puncta, quem nos aſſignavimus, eſt hujuſmodi. Ergo &c. Major eſt manifeſta; quia quodvis idioma in eo ſtat, quod verba quælibet ipſius habeant pronuntiationem, & ſenſum fixa inter ſe, & bene diſcreta. Probatur minor: Si voces Hebraicæ tantùm ſunt uſurpandæ ex generali quadam punctuatione, amandando commutationes voca-

Vocalium, ſequeretur, quòd in plurimis vocibus, cum legendum eſſet per unas Vocales v. g. per *A* vel O, legeretur per *A* vel *I*: Sed hoc eſſet vocabula plura confundere, & evertere quoad pronuntiationem, & ſenſum: Ergo &c. Major per ſe ſatis conſtat, & Minor etiam pateſcet exemplo de Lingua Latina petito, ut melius adverti poſſit. Nam ſi, ubi legendus eſt *Ramus*, lego *Remus*; ubi legendum eſt *Mora*, lego *Mira*, vel *Mera*; ubi Muſa lego *Meſa*, & ſic de aliis, penè omnem Latinitatem evertam. Ad hoc argumentum Reſp. Conc. Majori negando Minorem. Ad cujus probationem, Diſt. Majorem: quod legendum eſſet *ſtabiliter* & *ex firmo canone* Linguæ, legeretur per *I*, vel *V*, Nego Maj. vel ipſius ſuppoſitum: quod legendum eſſet variabiliter, & inconſtanter, & ex lectione non ligante ſignificationem, Conc. Maj. & Diſt. reſpective Minori, Nego Conſeq. Itaque pro plena notione hujus rei, & ſolutione argumenti, ante oculos habenda eſt ſtructura Linguæ Hebraicæ, quæ, ut contradiſtincta â Græca, Latina, & aliis, id ſibi vendicat ſpeciale, quòd nimirum præſcindendo ab omni punctuatione recèns inventa, totius Linguæ harmonia, & ſenſus reſidet penes ſolas litteras Alphabeti, quas

communiter Conſonantes appellant. Unde & cernere eſt, nedum totam Linguam Rabbinicam ſine ulla punctuatione integram, & currentem; ſed & ſimiliter Linguam Hebraicam, & alia hujuſmodi ſcripta (de quibus legendis ſine miniſterio Maſſorethicæ punctuationis etiam Grammaticam compoſuit DD. Maſclef verè luculentam) cum tamen, ut probationibus noſtris evictum eſt, punctuatio Maſſorethica non ſit Canon pro hoc Idiomate intelligendo aut firmus, aut neceſſarius. Maneat ergo inconcuſſum, quòd tota ratio eruendi ſenſum Hebraicum ſita eſt in Grammatica diſpoſitione litterarum Alphabeti, quas Conſonas vocant, & in exigentia loci, & contextus. Neque aliter peti poteſt ſenſus Linguæ Hebraicæ, quæ ante captivitatem Babilonicam regnabat, & qua ſcripti ſunt Libri Sacri; licèt inter Judæos ipſi communi uſu ſe intelligant ex hoc vel illo more ſua vocabula proferendi. Ex qua doctrina præſtabilita venio ad explicandos terminos argumenti, & dico: quòd quoties ſenſus vocis non pendet unicè, & neceſſariò à prolatione ipſius, variatio illa Vocalium in hoc Idiomate, (quidquid ſit de aliis) ipſum non turbat; præſertim ſi in inflexione verbo-
rum,

rum , & nominum principaliores regulæ conſerventur , ut nos prudentes facturos arbitramur. Neque exempla allata nos cogunt . Tum quia Idioma Latinum non eſt tale , ut in ſolis coſonantibus conſervetur ; tum quia in eo etiam ſæpiſſime eadem vox , & eodem ſono prolata diverſa ſignificat : v.g. *ſatis* adverbium, & *ſatis* ablativo de ſata ſatorum . Item *gratis* adverbium , & *gratis* nomen adjectivum in caſu ablativi ; & mille hujuſmodi : & nihilominus ex exigentia loci res declaratur .

13. Obſ. 2. Si punctuatio Maſſorethica magna ex parte repellitur ; tractatus Etymologiarum , & Originum (de quibus tam copiosè Iſidorus) magna ex parte convellitur ; ſed id non ſolùm evertit Linguam Hebraicam , ſed & reliquas &c. Major conſtat,quia diverſimodè pronuntiando aliquod verbum , perit ejus etymologia ; & ideo ſi radicem Hebraicam . אָסַן *Aſan* pronuntiemus v. g. *Eſon*, periit etymologia , quam hic ducit Lingua Hiſpana de Lingua Hebræa . Siquidem אָסַן *Aſan* Hiſpanicè ſignificat quemdam motum ſolicitum , citatum , aliquando gyrovagum . Cumque radix illa Hebræa *Aſan* ſignificet *Rotare* , ſtatim apparet etymologia vocis Hiſpanæ ex Lingua

Hebræa : & ſimiliter accidit in pluribus verbis . Minor etiam conſtat, quia ex magna parte perire videtur quælibet Lingua , dum ita obſcuratur , ut recta notio verborum ipſius haberi non poſſit . Ad hoc Argumentum . Reſp. 1. Neg. Maj. Quia negocium ducendi etymologias Linguarum etiam eſt valde incertum , ut paſſim cernitur, aliis hinc , aliis verò inde etymologiam venantibus . Unde ſi de diverſa pronuntiatione vocabulorum v. g. viginti etymologiæ perirent ; fortè ex alia parte plures , vel aliæ totidem detegerentur, ac reſultarent. Reſp. 2. Neg. Min. Quia licèt perirent aliquæ etymologiæ nulla Lingua periret : non Hebraica, propter ea , quæ ſupra diximus ; quòd ſcilicet hæc conſiſtat in Conſonantibus : neque alia Lingua, quia ubi nulla eſt etymologia certa, nulla perire poteſt . Unde licèt bene accommodetur aliqua ex punctuatione Maſſoretharum , cum hæc non ſit firma , neque etymologia eſſe poterit ; & nihil quod certò non eſt, poteſt perire certò . Reſp. 3. rurſus Neg. Maj. quia nulla etymologia verè peritura eſt , licèt pro Peritis, qui eam debent tractare, non tam præſens aliqua occurrat . Nam juxta naturam Linguæ Hebraicæ , quoties ad eaſdem litte-

ras

ras Conſonas accedatur proximè , rite ducetur etymologia , ſi etiam ſignificatio congruat .

14. Objicies 3. Si multæ regulæ punctuationis Hebraicæ reſecantur ; non erit cuiquam facile ita Hebraicè ſcribere cum punctis , ut ab alio diſtante Epiſtola poſſit intelligi : ſed hoc eſt deficere quaſi in media parte tradendi Linguam Hebraicam . Min. conſtat : Quia cujuslibet Linguæ altera pars eſt conſtruere , altera verò componere . Major probatur : Quia ſi paſſim occurrant defectus legitimæ punctuationis , paſſim hærebit , & confundetur qui vult legere Epiſtolam . *Confirmatur* . Si genus hujus prolationis invertitur ; colloquia Hebraica interdicuntur ; quod non deſinit eſſe inconveniens . Ad hoc Argumentum . Reſp. Neg. Maj. Quia præterquamquod Judæi ſeſe ſatis intelligunt per ſcripta omni punctuatione remotâ ; in noſtra ſententia punctuationem omnino non tollimus , ſed tam pro nominibus , quàm pro verbis , & particulis eam relinquimus , quæ non ſolùm futura ſit admodùm ſatis ; ſed quæ penè videatur nullam ex primis , & principalioribus regulis prætermittere ad bene moderandam , riteque decorandam quamlibet Hebraicam

ſcripturam. *Ad Confirmationem* ſimiliter Reſp. dicendo, Quòd quamvis nos punctuationem non ſumamus adeo ſcrupulosè; ſed multas mutationes, præcidamus, ſervatis interim capitalioribus, non propterea tollitur ratio ineundi colloquium Hebraicum, ſive inter Noſtros, qui cum de vocibus Hebraicis in Bibliis contentis illud texere poſſint, ſatis ſe intelligent, ſi loquantur cum punctuatione Biblica, vel cum noſtra magis modificata, quæ à prima non valde diſcrepat: ſive inter Judæos, qui auditis ſuis vocabulis, & quidem ſolemnioribus Vocalibus pronuntiatis, poterunt ſatis percipere mentem loquentis; licèt in efferendis ſic, vel aliter quibuſdam ſyllabis non omnino convenirent ambo colloquutores. Quod vehementius confirmatur ex iis, quæ affert DD. Maſclef in ſua Grammatica proleg. 22. per hæc verba: *Neque etiam cum res voce geritur, impoſſibile erit iis, qui nova methodo utentur, cum Judæis diſſerere; idque ipſe non ſemel expertus ſum in colloquiis viva voce habitis non tantùm cum ſupradictis, Daniele Zea, & Elia Praz; ſed & cum aliis quibuſdam. Non enim curant Judæi, quomodo pronuntietur Hebraicè.* Si ergo in methodo talis Authoris qui

qui omnem omnino pronuntiationem facit novam, & penitus adinventitiam, colloquentes ſeſe intelligunt; quanto melius intelligent Judæi loquelam Hebraicam, quæ omnibus capitalioribus regulis ſuæ punctuationis non ſit difformis.

15. Obſ.4. Sub hoc tenore punctuationis ſaltem omnis Poëſis Hebraica truncaretur; ſed id eſt abſurdum; Ergo &c. Major conſtat: Quia juxta noſtram ſententiam, videtur negligi quoad ſuas regulas omne Sceva compoſitum; ſed in iis potiſſimum ſtant ſyllabæ breves, unde pedes fiant ad carmina componenda; ergo Poëſis Hebraica everteretur. Ad argumentum Reſp. 1. Neg. Min. Quia Poëſis priſca omnium conſenſu jam periit. Poëſis verò recens cum ligatura pedum, & ſyllabarum ad nihil eſt neceſſaria; & cum ſolo rithmo, & numero ſyllabarum ad inſtar Poëſis Hiſpanæ poſſet aliquid confici, dum oporteret. Reſp. 2. Neg. Majorem: Quia in primis cum Sceva ſimplici, quod frequens occurrit (& eſt ſyllaba brevis ad formandos pedes ſolitos, ſcilicet, Jambum, Bachium, & Creticum) carmen confici poteſt. Præterquamquod nos non excludimus Sceva compoſitum, tum ſub Gutturalibus, tum alibi. Unde & ad finem noſtræ Grammaticæ

maticæ nonnulla carmina ſubnectuntur; parcè tamen de more noſtro.

16. Colliges 1. Rationem a priori totius noſtri Syſtematis in hac re, in eo ſtare, videlicet, quòd hoc Idioma præ aliis de ſolis litteris Conſonantibus (quas dicunt) totam ſuam harmoniam efformat, ſervientibus nimirum quibuſdam ex iis pro vocalibus. Quare cum tota punctuatio ex communi ſententia ſit recens; & poterit ex toto repelli, ut faciunt nonnulli; & poterit ex toto cooptari, ut faciunt plurimi; & poterit ex parte amplecti, & negligi ex parte, uti nos commodiùs factum iri cenſemus, ne tot, & tanti ab hujuſmodi ſtudio verè gravi, & fructuoſo perterrefiant. Colliges 2. Nos de mutatione punctorum ſolemniores regulas, & generaliores ulnis obviis amplecti; cæteras verò combinationes, & mutationes punctorum anomalas, & penè dixerim ridiculas, ſuperſtitioſas, & quaſi larvas ad diſcipulos abigendos, ſponte dimittere.

GRAM-

GRAMMATICA HEBRAICA

Pro commoditate ſtudentium breviſſimè concinnata ad uſum ſcholarum Collegii Imperialis Soc. Jeſu Matritenſis.

CAPUT I.

De figura, nomine, & vi litterarum.

NIhil in quovis idiomate priùs faciendum eſt, quàm ut ii apices, & elementa aperiantur, in quibus illud à cæteris diſcrepat. Quare, ut res ordinatè procedat, accipe

ALPHABETUM HEBRAICUM

Figura	Nomen	Poteſtas	Numerus
א	Aleph	Aſpiratio ſuavis	1
ב	Beth	B.	2
ג	Ghimel	Gh.	3
ד	Daleth	D.	4
ה	He	H.	5
ו	Vau	V.	6
ז	Zain	Z.	7

Chet

ח	Chet	Ch. J. Hiſpanus	8
ט	Teth	T.	9
י	Jod	J.	10
כ ך	Caph	Ch.	20
ל	Lamed	L.	30
מ ם	Mem	M.	40
נ ן	Nun	N.	50
ס	Samech	S.	60
ע	Hhajin	Denſa aſpiratio.	70
פ ף	Phe	Ph.	80
צ ץ	Tzade	Tz. Ts.	90
ק	Coph	Q. K.	100
ר	Reſch	R.	200
שׁ שׂ	Scin Sin	Sc. S.	300
ת	Thau	Th.	400

1. Nota, quinque litteras ſic duplicatas in figura, videlicet רםןףץ, duo habere in hoc Alphabeto ſpecialia: alterum eſt, quòd ita quidem, & non ſub prima figura ſunt ſcribendæ, quoties in fine dictionis ſcribi debebunt: alterum eſt, quòd ad numerandum ſupplent reliquas centurias uſque ad millenarium ſub hac forma.

1000	900	800	700	600	500
א̇	ץ	ף	ן	ם	ך

2. Pro

2. Pro numerando verò deinceps conjunguntur millenaria, Centuriæ, Decades, & unitates, eo, quo oportet, modo, ut ſumma deſiderata reſultet: v. g. ſi volo exprimere currentem annum 1727. ſic pingam אזכז; & ſi velim notare 125. ita קכה. Quando verò occurrit duplicare millenaria, duobus modis fieri poterit, vel appingendo illam virgulam ſupra litteram reſpondentem ad numerum duplicantem millenaria: v.g. ſic ב ideſt 2000. vel adjungendo ad Aleph ut ſupra notatum numerum duplicantem ſic. בא 2000. דא 4000. ſed ſine virgula debet eſſe littera prima; & etiam in Decadibus, & Centuriis millenariorum v. g. נא 50000. קא 100000. Id autem, quod Caſtelli Grammatica ait, ſcilicet, virgulam ab inferiori parte ſuſpenſam numeros denotare, mihi non ita probatur: quippe neque in ſcriptura Quadrata, neque in Rabbinicis ſcriptis, quorum nonnulla vidi, talem morem appingendi arithmeticam Hebraicam adhuc inveni. Littera *Scin* cum puncto ſiniſtro ſuavior eſt, & interdum diverſam radicem agit, ac eadem cum puncto deſtro. Littera ע non tam denſiſſimè ponitur efferenda: tum ex uſu Rabbinorum; tum quia

in

in Bibliis voces, quæ ab ea incipiunt ſuaviter redditæ inveniuntur. De quo latè Johannes Terentius in diſſert. Hebraicis.

CAPUT II.
De Vocalibus.

1. CUm viginti duas litteras habeat Alphabetum Hebraicum; hac tempeſtate receptius eſt, eas omnes eſſe Conſonantes; licèt nonnullæ ſoleant cenſeri eſſe vocales ut ה · א · &c. Quidquid autem ſit de veteribus Vocalibus Hebreorum, & vetuſto modo legendi Hebraica ſine punctis, de quo non pauca Gilbertus, Genebrardus in Iſagoge; & nos cum eo in Diſſertatione Apologetica; nunc verò temporis communius in Grammaticis, & Lexicis recepta eſt illa punctuatio, & Vocalium diſcretio, quæ fuit opus Judæorum Maſſoretharum, qui, ne uſus Linguæ S. periret, per quædam puncta Vocales diſtinxerunt, & affixerunt. Quæ tamen, utpote Judæorum opus, & fabrica, non plenam fidem merentur, quoad ſignificata definienda, maximè in locis, ubi apparet in eis aliquid minus congruum. At verò pro communi ſtudio, & exercitatione rei Grammaticalis, ſalvo cæterorum judicio, mihi videtur, hæc punctuatio nobis eſſe

ſe-

ſequenda in tradenda Grammatica, licèt quoad interpretationem Textus, ſanioris judicii ſit, eam non maximi facere, ſed ad Textum ipſum nudum ſeſe recipere. In Lingua enim tam peregrina diſcenda multa oboriretur confuſio, ſi paſſim occurrentes Grammaticæ, & Lexica, nedum amoverentur, ſed quaſi corrigenda haberentur.

Vocales ergo, ſeu puncta ſunt quatuordecim.

	Nomen	Figura	Poteſtas
Quinque longa	Camets	ָ	a
	Tſere	ֵ	e
	Chiric Gadol	ִי	i
	Vau Cholem	וֹ	o
	Shurek	וּ	v
Quinque brevia	Pathach	ַ	a
	Segol	ֶ	e
	Chiric Katon	ִ	i
	Camets Catuph	ָ	o
	Kibbuts	ֻ	u
Quatuor breviſſima	Scheva Simplex	ְ	e
	Cateph Patach	ֲ	a
	Cateph Segol	ֱ	e
	Cateph Camets	ֳ	o

Cir-

Circa ejuſmodi puncta notandum eſt primò, quòd Cholem aliquando, & frequenter, ſolet inveniri ſine Vau ו, ſed ſolùm cum puncto appenſo in littera ſequenti, ſive in ſiniſtro latere ſuo v. g. מֹשֶׁה ideſt Moyſes, vel Moſes. Hic autem jam apparet occaſio illa confuſionis, quam obſervabis de hoc puncto cum puncto utrovis litteræ ש ſiquidem ignorari poteſt: an ſit vocalis Cholem ſua, vel antecedentis; an ſolum character litteræ שׁ. Unde ad diſtinguendum id ſubnotabis, quòd ſcilicet, ſi littera Scin, vel anterior, quæ ad aliam ſyllabam non pertinet, caret vocali, debes illud legere, ut *Cholem*; ſicuti in exemplo ſuperiori מֹשֶׁה. Si verò ſua vocali gaudet, erit punctum (dextrum, aut ſiniſtrum ex forma radicis) litteræ Scin שׁ.

2. Notandum eſt 2. Quòd Camets Catuph, & Cateph Camets ſcripta ſunt hac eadem figura ֳ & primum eſt O breve; ſecundum breviſſimum. Diſcriminis autem ratio ſtat in eo, quòd Camets Catuph inveniri ſolet cum ſola figura, quaſi eſſet Camets v.g. ſic ָ & tamen pronuntiari debet, ut O breve. 1. Quando invenitur hæc figura Camets ָ ante ֳ Camets Catuph, vel Cateph Camets; & quidem licèt mediet accentus, & tunc

tunc ſecundum videtur fore breviſſimum. 2. Hoc punctum ֽ debet proferri ut O ſemper ac ſit ante Sceva: niſi mediet accentus, ſive illud ſit expreſſim; ſive intellectum (& ſtatim dicemus quando ſubintelligitur) v. g. חָכְמָה *Chochma*: quia eſt ante Sceva expreſſum, & non mediat accentus; è contra vero חָכְמָה *Chachema*. 3. Quando ſit ante Daghes, aut Macchaph, non antecedente א aut ה. Quando verò debeat ſubintelligi Sceva, eſt facile cognitu. Quia in Caph finali ך niſi habeat Camets, nedum intelligi, ſed ſcribi etiam debet; in reliquis vero litteris, quæ mobiles dicuntur præter יהוא ideſt Jod, He, Vau, Aleph, quæ ſunt quieſcentes ſemper Sceva intelligitur, dum reperiuntur in fine. Inſuperque ſi habet aliqua littera Daghes forte, quod eſt nota duplicandi litteram; tunc in prima ex geminatis intelligitur Sceva mutum v. g. כֻּלּוֹ ideſt *Collu*.

3. Hinc notabis 3. ex hoc exemplo, quod præter punctum in ventre litteræ, quod format vocalem וּ Sciurek; invenitur punctum etiam in medio litteræ, quod non eſt vocale. Quod ſi invenitur in littera הּ monet, illam tunc non quieſcere, vocaturque Mappik; ſi verò in aliis litteris, appellatur Daghes:

& eſt

& eſt vel forte, vel lene; hoc tantùm invenitur in ſex litteris ſcilicet בגד כפת *Begad Chephath*: & ſcribi non ſolet, niſi in principio dictionis, vel quando veniunt poſt Sceva mutum in eadem, aut diverſa dictione. Dicitur lene, quia non duplicat litteram, ſed regit pronuntiationem litterarum, tollendo aſpirationes: unde tales litteræ ſic proferuntur B. G. D.C. P.T.Daghes autem *forte* invenitur in omnibus litteris præter ר Reſch, & quas gutturales vocant, ſcilicet אהחע. Ejus verò officium eſt litteram, cui infigitur, geminare: v. g. in hac voce כלו *Collu*: in prima eſt Daghes lene, in ſecunda forte, in tertia non eſt Daghes, ſed punctum vocale formans *Sciurck*.

4. Notabis 4. Hoc punctum (:) Sceva interdum quieſcere, interdum moveri; ideſt, interdum pronuntiari, interdum verò non pronuntiari. De quo hæc eſto regula: *Quoties ad Sceva præcedit aliquod punctum breve, vel accentus Grammaticus; quieſcit*. Cujus tamen regulæ ſunt duæ advertentiæ, vel exceptiones 1. eſt, quòd ſi littera habet Daghes, ſemper profertur, v. g. למדו ideſt *Limmedu*. Et eodem modo ſi eſt geminata v. g. הללו Hallelu. 2. eſt, quòd unum Sceva non eſt punctum breve, ſed bre-

breviſſimum. Quando autem utrumque venit poſt accentum Grammaticum, quieſcit utrumque. Nota 5. de Diphtongis quòd Jod, & Vau ſæpe coeunt in diphtongum, ſi præcedit Camets, Patach, Cholem, Sciurech, v. g. דְּבָרַי Triſyllabum גּוֹי Monoſyllabum &c.

CAPUT III.

De ratione legendi, & ſcribendi.

1. ANtequam de ratione legendi aliquid dicam, præcognitæ eſſe debent diviſiones, quæ conſueſcunt fieri de viginti duabus Hebræorum litteris. Et cùm jam de iis, quæ Quieſcentes, & quæ Gutturales, & quæ Dagheſſabiles ſunt, ſatis ſupra conſtiterit; reſtant explicandæ aliæ Labiales, ſcilicet בומף quia labiis; aliæ Palati, nempe, גִיכַק; aliæ Linguæ ut ſunt דַטְלַנְת; aliæ Dentium, ſcilicet זַסְצַרַשׁ juxta illud membrum, & organum quo proferuntur. Hæ autem diviſiones parum neceſſariæ, aut utiles ſunt, niſi pro advertenda confuſione ſolita fieri in litteris ejuſdem organi; aut pro critica, ut advertit DD. Maſcelf. Ea vero eſt diviſio permagni momenti, quæ viginti duas litteras ex æquo partitur in undecim Radi-

 cales,

cales, & totidem Serviles. Hæ ſunt ſequentes מֹשֶׁה אֵיתָן וְכָלֵב: reliquæ vero ſunt radicales; ideo ſic dictæ, quia ſunt ſemper de themate, ſeu radice ſignificandi; & nunquant ſerviunt ad formanda nomina tempora, & caſus; ſunt autem גד וחט סעפצקר.

2. Quoad legendi morem, quemadmodum Latini, & Græci legunt incipientes lineam à ſiniſtris ad dextrum latus uſque percurrentes; & Japones, ac Sinenſes ducunt lineas, lectionemque ſuam à ſumma pagina deorſum deſcendentes; ſic Hebræi, Orientaleſque, ut Syri, Arabes, Chaldæi & legunt lineam, & pingunt à dextro latere incipientes, ſiniſtrorſumque procurrentes. Cum autem legere nihil aliud ſit, quàm aptè jungere vocales, & conſonantes, ut in primis ſuas reddant ſyllabas debitas, indeque nomina verba, & ſignificata conficiant; ſciendum eſt, nunc temporis Hebræorum vocales non ad latus, uti Latinas, ſcribi, ſed infra eas litteras conſonantes, quibus cum ſyllabas ſunt formaturæ: & quidem ita, ut in ſyllabæ prolatione prius ſonet conſona, quàm vocalis v. g. כוכי בָבֵי Excipiuntur tamen hæ tres litteræ dum ſunt in fine החע, quoties antè eas non præcedit Camets, vel Patach; quia tunc ut

ut ritè proferantur, nedum eis ſubſcribitur Patach (quem vel neceſſitatis, vel ſuffuratum vocant) ſed prius pronuntiatur v. g. עָחֵה *Abh* . *Ach* . *Ah* .

3. Pro legendo verò alias punctuationes, præter vocales relatas obſervanda ſunt genera accentuum, qui apud Hebræos in copia ſunt; licèt hic ſolum, quæ neceſſaria ſunt inſinuentur. Duplex diſtinguitur accentus: alter *Rhetoricus*, alter *Grammaticus*: illo quidem qui ornatus, & miniſterii cauſa appingitur; hic vero propter ſonum, & prolationem. Quare ubicumque unicus ille ſit; erit Grammaticus: conſueſcuntque Hebræi, ſicut & Græci dictiones non mittere ſine accentu. Qui quidem Grammaticus plerumque in ultima, nonnunquam in penultima, ut ſuo loco dicetur, ſedem habet; dictioque illa, quæ habet in penultima, *Milel*; quæ in ultima verò, *Milra* vocatur. Jam ergo *Rhetoricus* accentus principalior eſt duplex: alter *Metheg*, qui inter Sheva & Camets pingitur, & quaſi frænat ſyllabam in Camets, ut non fiat Camets Chatuph, & Sceva moveri poſſit: & pingitur ſic v. g. in hac voce לָמְדָה *Lamedah*: primus eſt *Metheg* Rhetoricus, & ultimus eſt *Grammaticus* ad acuendam ulti-

mam ſyllabam . Alter vero dicitur Maccaph, qui jungit dictiones duas eas ſub eodem accentu Grammatico proferendo v. g. כָּל־גּוֹי *Colgoi* : *omnis gens* . Accentus vero Grammaticus etiam eſt duplex in genere, licèt plures poſtea in ſpecie . Alius enim eſt *Orthographicus* , qui ſervit ad ſenſus , & periodos diſtinguendas v. g. 1. *Soph Paſuk* , qui claudit integras periodos inſtar noſtri puncti rotundi , ſed pingitur ſic ׃ ad latus ſiniſtræ litteræ poſtremæ v.g. בּ׃ . 2. eſt *Athnak* , qui ſubtus litteram ſic figuratur בֽ & pro duobus noſtris punctis deſervit , licèt non ſemper . 3. eſt *Zakeph Caton* , qui ſic pingitur ſupra litteram בּ & eſt inſtar noſtri incifivi vel commatis cum puncto . 4. eſt *Revia* qui eſt inſtar noſtri inciſi , aut commatis communis , & ſic appingitur בּ , vel in medio בּ . Reliquum agmen Grammaticorum accentuum , qui inter Regios , & Miniſtros diſſecantur , omnes conveniunt in efferenda ſyllaba , quam afficiunt ; ſed tamen uſitatior ille videtur eſſe , qui & ſilluk dicitur , & eſt virgula recta pendula infra litteram ſic בֽ . Differitur poſt de reliquis locupletius , uti de *Keri* , & *Ketib* , quas varias lectiones vocant , ubi plus oportebit .

Quoad

Quoad ſcribendum, cum id præſtandum ſit non alio tenore, niſi quo legendum eſt; id tamen obſerva, ſcilicet, quinque litteras hujus dictionis nempe אֲהַלְמַת, quando ſunt finales, longiori, & liberiori figura ſolere protendi ſic, אהלמת, ad lineam ita pingendam, ut in fine nullum verbum dividendum ſit cum linea ſequenti, id enim refugit ſcriptura Hebræa. Quòd ſi nihilominus aliquando in fine lineæ verbum debet incipere, quin finiri queat uſque ad ſequentem, prima littera ſolùm geminatur uſque ad explendum hiatum, & poſtea initio ſequentis lineæ rurſus cum toto verbo integro pingitur. Geminatio enim illa ſolum eſt reclamatio ad lineam ſequentem.

CAPUT IV.

De Nomine, & Pronomine.

1. NOmen conſtat caſu, numero, & genere. Caſus denotantur per aliquas litteras præfixas nomini, ipſique adhæreſcentes, ſcilicet pro genitivo ה; vel quando verbum præcedens eſt in ſtatu regiminis, quod per י finale dempto ם, & ה

conſtare ſolet in plurali, & in ſingulari per litteram ת ubi futura erat ה, aut per puncta, ut poſt explicabitur. Item hæc nota שֶׁל ſeparatim antecedens genitivum indicat; ſed id moris potius eſt inter Rabbinos, quam in lingua Hebraica doctrinali. Pro Dativo לְ voci adhærens; pro Accuſativo אֶת proximè antecedens, & quandoque conjunctum per accentum Maccaph v. g. אֶת־דָּבָר verbum, אֶת־עָם populum, Ablativus vero (nam Vocativus, vel eſt ſine littera præfixa ut Nominativus, vel cum הַ ut Genitivus.) notatur vel per præpoſitionem מִן antecedentem, vel per ſolam litteram מ præfixam, & ſequente Daghes v. g. מִדָּבָר *d*, vel *ex*, vel *præ verbo*. Præter has litteras præfixas pro formatione caſuum aliæ quoque litteræ præfigi ſolent, ut ב; & eſt præpoſitio *in*: v.g. בַּאדֹנָי *in Domino*. Litera וְ quæ eſt copulativa *&*, per וּ ponitur, ſi ſequitur aliud Sceva, aut littera labialis: & dicitur ו verſivum: quia de præterito facit futurum cum *Sceva* ſubſcripto; & etiam cum *Patach* facit de futuro præteritum: v.g. וְאָמַרְתָּ *& dices* .... וַיִּפְקוֹד *& viſitavit*. Item litera כְּ ideſt *ſicut* v. g. כְּלֶחֶם ſicut panis. Item הַ quod vocatur demonſtrativum, & eſt ſicut articulus Græcorum ὁ, ἡ, τὸ, & eſt acco-

como-

comodabile ad omnia genera, numeros, & caſus, infigitque Daghes forte in littera ſequenti. Demum שֶׁ præfixum voci eſt relativum, *qui*, *quæ*, *quod*, pro quovis genere, numero, & caſu, infixo quoque Daghes forti in littera ſubſequente: v. g. שֶׁעָשָׂה qui fecit. Et quia, quando littera ſubſequens eſt ex illis, quæ non admittunt Daghes, vocalis brevis tranſit in longam v. g. ־ in ־ ſcribi debebit שֶׁעָשָׂה; quia ע eſt Gutturalis, & excludit Daghes.

2. Numerus inter Hebræos ultra ſingularem, & pluralem, eſt etiam dualis, cujus terminatio propria eſt ַיִם v. g. de יוֹם fit יוֹמַיִם ideſt *biduum*, vel dies duos. Pluralis in maſculinis fit addendo ִים v. g. שִׁירִים *Cantica*. In fœmininis fit addendo וֹת v. g. de אוֹת quod ſignificat ſignum fit אוֹתוֹת *Signa*. In ſingulari vero fit, prout de ipſiſmet radicibus derivatur, atque formatur; quod in propriis locis adinvenitur. Formari vero ſolent 1. vel mutatione punctorum ſola v. g. מָלַךְ *Regnavit* מֶלֶךְ Rex. 2. repetendo litteram aliquam radicalem ut קָדְקֹד *Karkod vertex* ex radice קָדַד. 3. Per litteras, quas *heemanticas* vocant, ſcilicet הָאֶמַנְתִּי: & ex his ם, א præponi ſolent; ה poſtponi; reliquæ ante, aut poſt collocantur.

tur. Si verò Radix eſt defectiva; etiam in nominibus inde formatis defectum ſervat. Quando vero formatur dualis, aut pluralis littera ה numeri ſingularis, (imò & quandoque ת ſervilis) abjici ſolet v. g. חֹמָה *numerus* habet plurale חוֹמוֹת. Numeri autem interdum ita miſcentur in nominibus, ut alia habeant duale ſine ſingulari, & plurali, ut מַיִם aquæ: alia pluralem tantùm, ut פָּנִים: alia de ſingulari fœminino, ut יוֹנָה faciant plurale maſculinum, v. g. יוֹנִים: alia de ſingulari maſculino faciant plurale fœmininum, v. g. de אָב Pater fit אָבוֹת: alia in plurali habent utramque terminationem, v. g. דּוֹר *ætas* facit דּוֹרִים & דּוֹרוֹת. Necnon pluralia fœminina ſolent cum affixo imitari terminationem maſculinam, v.g. אֲבוֹתֶיךָ Patres tui.

3. Pro genere verò nominum dignoſcendo duplex eſt via: Altera nimirum, ex terminatione: quia finita in ה. ת. ית. ות ſunt fœminina. Altera vero ex ſignificatione: unde quæ ſignificant urbes, gentes &c. membra geminata, ut manus, oculos, & ſunt etiam fœminina. De cæteris vero pleraque maſculina; licèt plura communia. Neutrô verò genere carent Hebræi, quod rarius per maſculinum; ſæpius verò per fœmini-

mininum ſuppletur, & uſurpatur. De Adjectivis maſculinis fiunt fœminina more participiorum, vel addendo ָה v. g. טוֹב *bonus* facit טוֹבָה bona (ſi autem nomen maſculinum finitur in ֶה ſolum mutatur ֶ in ָ v. g. יָפֶה *Pulcher* יָפָה *Pulchra*) vel addendo ֶת v. g. de אַחֵר *alius fit* אַחֶרֶת alia ordinalia v. g. שֵׁנִי *ſecundus* addit ת v. g. שֵׁנִית *ſecunda*. Gentilitia verò, ut עִבְרִי *Hebræus*, vel addit ſimiliter ת v. g. עִבְרִית Hebræa עִבְרִיָּה *Hebræa*. Pro formando comparativo, & ſuperlativo, quo carent Hebræi, utuntur particulis poſtpoſitis: v.g. pro comparativo מִן; & eſt *præ*: v. g. טוֹב מִיַּיִן *bonus præ vino*: & טוֹב מְאֹד *bonus valde*, ideſt *optimus*.

Perſonæ.	Nom.	Genit.	Dativ.	Accuſ.	Ablativ.
Ego Com.	אֲנִי	שֶׁלִּי	לִי	אוֹתִי	מִמֶּנִּי
Tu Maſc.	אַתָּה	שֶׁלְּךָ	לְךָ	אוֹתְךָ	מִמְּךָ
Tu Fœm.	אַתְּ	שֶׁלָּךְ	לָךְ	אוֹתָךְ	מִמֵּךְ
Ille.	הוּא	שֶׁלּוֹ	לוֹ	אוֹתוֹ	מִמֶּנּוּ
Illa.	הִיא	שֶׁלָּהּ	לָהּ	אוֹתָהּ	מִמֶּנָּה
Nos Com.	אֲנַחְנוּ	שֶׁלָּנוּ	לָנוּ	אוֹתָנוּ	מִמֶּנּוּ
Vos Maſc.	אַתֶּם	שֶׁלָּכֶם	לָכֶם	אֶתְכֶם	מִכֶּם
Vos Fœm.	אַתֶּן	שֶׁלָּכֶן	לָכֶן	אֶתְכֶן	מִכֶּן
Illi Maſ.	הֵם	שֶׁלָּהֶם	לָהֶם	אוֹתָם	מֵהֶם
Illæ.	הֵן	שֶׁלָּהֶן	לָהֶן	אוֹתָן	מֵהֶן

Digitized by Google

De Pronomine Poſſeſſivo cum Suffixis. Paradigma.

Nomen Singulare *Canticum*,
Nomen Plurale *Cantica*.

	Perſona.	Suffix	שִׁיר	Perſon.	Suffix.	שִׁירִים		
Suffixa Poſſeſſiva. Nom. Singulare.	1.Com.	ִי	שִׁירִי	1.Com.	ַי	שִׁירַי	Mea	Suffixa Poſſeſſiva. Nom. Plurale.
	2. M.	ְךָ	שִׁירְךָ	2. M.	ֶיךָ	שִׁירֶיךָ	Tua	
	2. F.	ֵךְ	שִׁירֵךְ	2. F.	ַיִךְ	שִׁירַיִךְ		
	3. M.	וֹ	שִׁירוֹ	3. M.	ָיו	שִׁירָיו	Sua	
	3. F.	ָהּ	שִׁירָהּ	3. M.	ֶיהָ	שִׁירֶיהָ		
Suffixa Plural. Nom. Singul.	1.Com.	ֵנוּ	שִׁירֵנוּ	1.Com.	ֵינוּ	שִׁירֵינוּ	Noſtra	Suffixa Pluralia Nom. Plurale
	2. M.	ְכֶם	שִׁירְכֶם	2. M.	ֵיכֶם	שִׁירֵיכֶם	Veſtra	
	2. F.	ְכֶן	שִׁירְכֶן	2. F.	ֵיכֶן	שִׁירֵיכֶן		
	3. M.	ָם	שִׁירָם	3. M.	ֵיהֶם	שִׁירֵיהֶם	Earum. Eorum	
	3. F.	ָן	שִׁירָן	3. F.	ֵיהֶן	שִׁירֵיהֶן		

4. In his paradigmatis Suffixorum notabis duo : aliud, quòd Vocales, quæ juxta Suffixa ſolitaria ponuntur, debebunt præire ſub littera nominis antecedente ad Suffixum, ut in ipſo Paradigmate cernitur : aliud eſt, quòd quando Camets, vel Patach præcedunt immediatè ad litteram י vel ו faciunt diphtongum v. g. שִׁירַי *Cantica mea*, & profertur *Scirai*.

5. Tria inſuper alia pronomina ſunt, quæ omnia ſuſcipiunt ſuos articulos præfixos pro caſibus, & præpoſitiones regentes, ac ſi eſſent nomina, & ſunt admodum facilia v. g. *Demonſtrativum Hic*, & *hæc*, & cùjus maſculina terminatio eſt זֶה pro omnibus caſibus ſingularis numeri, & זאת זוֹ, זֹה, זוּ, pro fœminino, ac neutro ſingulari; זוּ verò communis in ſingulari pro omnibus. Et pro plurali communi אֵלֶּה & אֵל hi, hæ, & hæc. 2. Relativum : & ſi eſt ſeparatum eſt, אֲשֶׁר; ſi præfixum eſt, שֶׁ; itidem pro omni genere, & numero. 3. Demum pronomen interrogativum. *Qui*, *quæ*, *quod*, & quidem ſi eſt de homine v. g. *quis*, dicitur מִי; ſi de alia re quapiam מַה מָה, מֶה, ideſt *quid*. Si vero antecedit ad Relativum, tunc vertitur in pronomen. *Is*, *ea*, *id* v. g. מַה שֶׁעָשָׂה *id*, *quod fecit*.

CAPUT V.

De mutatione Punctorum.

1. IN hac re, quæ ſpectrum eſt terrificum Incipientium, arbitror oportere liberius incedere, tum propter ea, quæ ſatis doctè promovet in ſuis Prolegomenis DD. Maſclef, tum propter ea, quæ mihi apparent. Sic licèt de hoc fusè in Diſſertatione proœmiali, 2. tamen, quia forte cudi ſeorſum poterit hæc Grammaticella, aliqua prælibabo 1. punctuatio hæc Maſſorethica à Rabbinis inventa non tanti ſit, aut fieri debet, ut de ea fiat idolum; ſed ſolùm mancipium; quare iis quæ ſervitura ſint cooptatis, quæ potius nocitura ſunt, deſerantur. 2. Hi Rabbini, ut ego ſuſpicor, aut minus methodici extiterunt, dum Linguæ ſuæ uſum ſervare tentârunt: non enim rem bene digeſſerunt, & concoxerunt uſque ad regulas ſatis fixas; ſed pene omnia ita mobilia ſunt, ut arenaria Arabiæ: aut nimis extitêre ſuperſtitioſi, quòd & ipſorum morbus eſt perantiquus: ſiquidem pro quavis diſciplina rite tradenda, plura minuſcula prętereunda ſunt. 3. Inde nati ſunt tales labyrinti

rinti in variatione punctorum, ut homines, etiam ſtudio ferrei, ingenio, & memoria valentes, deſperent de re, dum paucula, quæ laborioſè didicerunt; vident in lineis ſubſequentibus illico deturbata. 4. quod licèt daremus omnia hæc, ſpeculativè loquendo, poſſe conſiſtere; at dum hæc punctula ad typos veniunt; fit horror in diſcernendo, typica confuſio in tranſmutando. 5. Quia varietas efferendi, & ſonandi syllabas ſuas cuique nationi ita eſt propria, ut multo meliùs in Linguam Hebraicam mortuam, & vetuſtiſſimam refundatur. 6. Quia totus labor diſcendi Hebraicè pro legendo, & intelligendo eſt in Bibliis, quæ ſi punctuata ſunt; ibi erunt ſervati canones punctuationis; & ſolum reſtabit dare ſonum Vocali jam cognitæ. Componere autem Hæbraicè, aut nunquam occurrit, vel admodum raròo: & tunc fieri poterit ſine punctis (ſiquidem is uſus Linguæ maximè curandus eſt) vel ſi quis velit cum punctis; tunc pro illa opportunitate cuidam Grammaticæ agenti de mutatione punctorum incumbet. Quandoquidem, & ſi talem artem punctuandi ad amuſſim didiciſſet; niſi haberet uſum plurimum, (qui ſemper deeſt in re tam peregrina) ſemper eas leges impléxiſſimas reattingere cogeretur.

tur. Atque idem pro Poeſi aliqua breviuſcula dictum eſto. Nam vel contentus eſſe poteris cum rithmo Conſonantibus; finiendo ſemper cum eâdem syllabâ, & accentu (& quidem non aliam Poëſim admittunt Sglauther, & Maſclef in ſuis Grammaticis) vel pro breviuſculo Epigrammate conficiendo, tunc casûs eas punctuationes Maſſorethicas viſitabis. Nam pro hoc ſolum quantitas breviuſculæ syllabæ, aut longæ ſub hoc vel illo ſitu conducere videbitur; ut harmonia pedum ſervetur. Præter hoc autem neque ad prolationem ipſam (nunc præſertim) intereſt, longane, an brevis eſſet Vocalis aliqua pronuncianda. Quia quamvis olim syllaba longa de more per duo ſpatia temporis efferretur, & brevis per unicum, unde & primitus duplicari ſolebat syllaba longa; at jam eodem ſpatio temporis, quoad prolationem attinet, & brevis, & longa syllaba pronuntiari conſueſcit. Ac tandem licèt ea, quæ ſunt crebra, & varia, multipliciaque præcepta pronuntiationis ab adoleſcentibus, qui plus valere ſolent memoria, & conatu, retineri, ac ſatis combinari poſſent; nihilhominus cum fructus hujus Linguæ Sanctæ magis ſit pro ætate matura; hæc quidem, ſi hujuſmodi ſtudium inchoat, proſpecto tam

variæ

variæ punctuationis terriculamento, procumbit; & ſi forte in prima ætate didicerat, jam illa minutiſſima penitus exciderunt. Quare de primo ad ultimum ſatius erit rem attingere ita temperatè, ut explicatis jam talibus punctis, quatenus poſſint juxta ea legi voces punctuatæ; inſuper pro mutatione nonnullæ capitaliores regulæ ſubſcribantur, amputatis exceptionibus, & contra exceptionibus, quæ horrorem incutiant.

2. Itaque Regula 1. eſt: Puncta mutabilia ſunt ַ ֶ ֵ ֹ dum ſunt in ultima, aut penultima syllaba; & etiam in aliis.

3. Reg. 2. Accentus diſtinctivus convertit breves in longas ſimiles, propter pauſam, quam poſcit; v. g. ַ in ָ; Patach in Camets. Et accentus *Macaph* e contra longas in breves: quia accelerat v. g. אֶת־כָּל pro אֵת־כֹּל.

4. Reg. 3. Præter accentum, ſunt quatuor cauſæ mutandi puncta, ſcilicet Regimen, Suffixum, numerus pluralis, aut dualis, & genus fœmininum.

5. Reg. 4. Quavis ex his cauſis ָ ֵ & ֶ dum ſunt in penultima, mutantur in ſceva; ſed cholem ֹ ante ֶ & *Patach* in tali penultima ſola mutatur, & tunc in ֳ o breviſſimum.

6. Reg.

6. Reg. 5. Propter Regimen, & Suffixa כֶם כֶן Camets ultimum in ſing. tranſit in Patach, & in plurali in Sceva.

7. Reg. 6. Tſere ultimum ſemper mutatur in ſceva, niſi præcedat Camets, in quod tunc tranſit. Si verò in Regimine ſingulari aliud punctum à Camets præcedit, non mutatur.

8. Reg. 7. Segol ultimum in Regimine ſingulari ſtat, ſed extra illud, plerumque convertitur in Scheva: in plurali vero & Suffixis diſtinctis a הֶם הֶן כֶם כֶן fit Camets.

9. Reg. 8. Sceva ſub gutturali tranſit de ſimplici in compoſitum; & hoc ante aliud Sceva amittit illa duo puncta, ex quibus componitur, & remanet illa Vocalis, cui adjungebantur v.g. de ֲ remanet ַ &c. Itemque Sceva ſimplex ante compoſitum tranſit in Vocalem affinem tali ſceva compoſito v.g. ante ֲ tranſit in ַ &c.

10. Reg. 9. Sceva ante Sceva ſimplex, vel compoſitum non legitur: at ubi legendum eſt v. g. initio &c. communiter tranſit in Chiric parvum; ſæpe in Patach præſertim ſub, vel ante guturalem. Et ſi talis Sceva oritur ex Tſere, tranſit in Segol. His obſervatis, reliqua propter dicta ſuperius commodiſſimè reſecantur.

CAPUT VI.

De Verbo Perfecto.

1. VErbum perfectum dicitur inter Hebræos ad diſtinctionem verborum, quæ *Quieſcentia*, *&* *Defectiva* vocant, eò, quòd inter conjugandum amittunt aliquam litteram radicalem, ſive de themate, quod fere ſemper tribus litteris conſtat. Igitur tale verbum perfectum per quatuor conjugationes inflectitur; quarum prima dicitur *Kal* cum paſſiva *Niphal* ſibi correſpondente. 2. eſt *Piel* cum ſua paſſiva *Pual*. 3. eſt *Hiphil* cum ſua paſſiva *Hophal*. 4. eſt *Hithpael* ſine paſſiva, eo quod in hoc verbo ſit ſignificatio reciproca, cui adnecti ex Rabbinico uſu poteſt conjugatio Poel, quæ ſimul paſſivam ſignificat, & activam. Unde hoc verbum מָסַר in prima Conjugatione ſignificat *tradere*, *&* *tradi*. In ſecunda *diligenter tradere*, *&* *tradi*. In tertia *facere tradere*, *&* *factus eſt tradere*. In quarta *tradere ſeipſum*: & ſic, *Poel tradere*, *&* *tradi*. Qui tamen Conjugationem Kal rite apprehenderit, & tenuerit; poſtmodum in verbis ediſcendis curret feliciter. Tempora ſunt

ſunt Præſens, Præteritum, & Futurum; quorum Præteritum, (& quidem à tertia perſona) eſt prima origo verbi; Præſens vero ex participio componitur; v. g. *Ego tradens: tu tradens &c.* Habent Imperativum quod צִוּוּי vocant, explicantque per Futurum aliquando, & Infinitivum, quod appellant מָקוֹר Makor. Item Participium præſentis dictum בֵּנוֹנִי Benoni; & Participium præteriti, quod vocant פָּעוּל Paul; itemque cum Infinitivo ſua ſibi cudunt Gerundia ex litteris variis, quas appellant בכלם. Et futurum, quod vocant עָתִיד Nghathid, itidem formant ex litteris quas dicunt אֵיתָן Ethan pro diſtinguendis perſonis. Necnon in verbo etiam genera uſurpant; & tempora, quæ non habent, exponunt per proximiora de iis quæ habent.

Niphal.	Kal.			
נִמְסַר	מָסַר	3. M.	Singular.	Præteritum.
נִמְסְרָה	מָסְרָה	3. F.		
נִמְסַרְתָּ	מָסַרְתָּ	2. M.		
נִמְסַרְתְּ	מָסַרְתְּ	2. F.		
נִמְסַרְתִּי	מָסַרְתִּי	1. C.		
נִמְסְרוּ	מָסְרוּ	3. C.	Plural.	
נִמְסַרְתֶּם	מְסַרְתֶּם	2. M.		
נִמְסַרְתֶּן	מְסַרְתֶּן	2. F.		
נִמְסַרְנוּ	מָסַרְנוּ	1.Com.		
אֶמָּסֵר	אֶמְסוֹר	1. C.	Singular.	Futurum.
תִּמָּסֵר	תִּמְסוֹר	2. M.		
תִּמָּסְרִי	תִּמְסְרִי	2. F.		
יִמָּסֵר	יִמְסוֹר	3. M.		
תִּמָּסֵר	תִּמְסוֹר	3. F.		
נִמָּסֵר	נִמְסוֹר	1. C.	Plural.	
תִּמָּסְרוּ	תִּמְסְרוּ	2. M.		
יִמָּסְרוּ	יִמְסְרוּ	2. F.		
תִּמָּסַרְנָה	תִּמְסוֹרְנָה	; 7. F.		
הִמָּסֵר	מְסוֹר	2. M.	Sing.	Imperativum.
הִמָּסְרִי	מִסְרִי	2. F.		
הִמָּסְרוּ	מִסְרוּ	2. M.	Plur.	
הִמָּסַרְנָה	מְסוֹרְנָה	2. F.		
	Infinitivum			
הִמָּסֵר	מְסוֹר מָסוֹר	Partic.		
		Præter.		
נִמְסָר	Benoni מוֹסֵר	Paul.		
		מָסוּר		
Tradi.	Tradere.			

Pual.	Piel.			
מֻסַּר	מִסֵּר	3. M.	Singular.	Præteritum.
מֻסְּרָה	מִסְּרָה	3. F.		
מֻסַּרְתָּ	מִסַּרְתָּ	2. M.		
מֻסַּרְתְּ	מִסַּרְתְּ	2. F.		
מֻסַּרְתִּי	מִסַּרְתִּי	1. C.		
מֻסְּרוּ	מִסְּרוּ	3. Com.	Plural.	
מֻסַּרְתֶּם	מִסַּרְתֶּם	2. M.		
מֻסַּרְתֶּן	מִסַּרְתֶּן	2. F.		
מֻסַּרְנוּ	מִסַּרְנוּ	1. C.		
אֲמֻסַּר	אֲמַסֵּר	1. C.	Singular.	Futurum.
תְּמֻסַּר	תְּמַסֵּר	2. M.		
תְּמֻסְּרִי	תְּמַסְּרִי	2. F.		
יְמֻסַּר	יְמַסֵּר	3. M.		
תְּמֻסַּר	תְּמַסֵּר	3. F.		
נְמֻסַּר	נְמַסֵּר	1. Com.	Plural.	
תְּמֻסְּרוּ	תְּמַסְּרוּ	2. M.		
יְמֻסְּרוּ	יְמַסְּרוּ	2. F.		
תְּמֻסַּרְנָה	תְּמַסֵּרְנָה	3. F.		
Caret Imperativo.	מַסֵּר	2. M.	Singul.	Imperativum.
	מַסְּרִי	2. F.		
	מַסְּרוּ	2. M.	Plur.	
	מַסֵּרְנָה	2. F.		
מֻסֹּר	מַסֵּר	Infinitivus.		
מְמֻסָּר	מְמַסֵּר	Benoni.		
Tradi diligenter.	Tradere diligenter.			

Hophal.	Hiphil.			
הָמְסַר	הִמְסִיר	3. M.	Singular.	Præteritum.
הָמְסְרָה	הִמְסִירָה	3. F.		
הָמְסַרְתָּ	הִמְסַרְתָּ	2. M.		
הָמְסַרְתְּ	הִמְסַרְתְּ	2. F.		
הָמְסַרְתִּי	הִמְסַרְתִּי	1. C.		
הָמְסְרוּ	הִמְסִירוּ	3. C.	Plural.	
הָמְסַרְתֶּם	הִמְסַרְתֶּם	2. M.		
הָמְסַרְתֶּן	הִמְסַרְתֶּן	2. F.		
הָמְסַרְנוּ	הִמְסַרְנוּ	1. C.		
אָמְסַר	אַמְסִיר	1. C.	Singular.	Futurum.
תָּמְסַר	תַּמְסִיר	2. M.		
תָּמְסְרִי	תַּמְסִירִי	2. F.		
יָמְסַר	יַמְסִיר	3. M.		
תָּמְסַר	תַּמְסִיר	3. F.		
נָמְסַר	נַמְסִיר	1. C.	Plural.	
תָּמְסְרוּ	תַּמְסִירוּ	2. M.		
יָמְסְרוּ	יַמְסִירוּ	2. F.		
תָּמְסַרְנָה	תַּמְסֵרְנָה	3. F.		
Caret Imperativo.	הַמְסֵר	2. M.	Sing.	Imperativum.
	הַמְסִירִי	2. F.		
	הַמְסִירוּ	2. M.	Plur.	
	הַמְסֵרְנָה	2. F.		
הָמְסַר	הַמְסִיר הַמְסֵר	Infinitiv.		
מָמְסָר	מַמְסִיר	Benoni.		
Factus eſt tradere.	Fecit tradere.			

Poel.	Hithpael.			
מוֹסֵךְ	תִּתְמַסֵּךְ	3. M.	Singular.	Præteritum.
מוֹסְרָה	הִתְמַסְּרָה	3. F.		
מוֹסַרְתָּ	הִתְמַסַּרְתָּ	2. M.		
מוֹסַרְתְּ	הִיתְמַסַּרְתְּ	2. F.		
מוֹסַרְתִּי &c.	הִתְמַסַּרְתִּ	1. C.		
	הִתְמַסְּרוּ	3. C.	Plural.	
	הִתְמַסַּרְתֶּם	2. M.		
	הִתְמַסַּרְתֶּן	2. F.		
	הִתְמַסַּרנר	1. C.		
אֲמוֹסֵךְ	אִתְמַסֵּךְ	1. C.	Singular.	Futurum.
תְּמוֹסֵךְ &c.	תִּתְמַסֵּךְ	2. M.		
	תִּתְמַכְּרִי	2. F.		
	יִתְמַסֵּךְ	3. M.		
	תִּתְמַסֵּךְ	3. F.		
	נִתְמַסֵּךְ	1. C.	Plural.	
	תִּתְמַכְּרוּ	2. M.		
	יִתְמַסְּרוּ	2. F.		
	תִּתְמַכֵּרְנָה	2/3 7. F.		
מוֹסֵר	הִתְמַסֵּךְ	2. M.	Sing.	Imperativum.
מוֹסְרִי &c.	הִתְמַסְּרִי	2. F.		
	הִתְמַכְּרוּ	2. M.	Plur.	
	הִתְמַסֵּרְנָה	2. F.		
מוֹסֵךְ Infin.	הִתְמַסֵּךְ	Infinitiv.		
ממוֹסֵךְ Ben.				
מְמוּסַךְ Paul.	מִתְמַסֵּךְ	Benoni.		
Tradere, & Tradi.	Tradere.			

Circa infinitivum, quod dicitur Makor, ſive fons: (exinde enim Gerundia naſcuntur præfigendo literas Biclam בִּכְלָם) notandum eſt quod ſæpe in verbis conjugationum Kal, & Hiphil modus infinitivus etiam abſque ulla littera formativa Gerundii v. g. מָסוֹר gerit vices Gerundii, & quidem id plerumque quando verbum idem repetitur v. g. תִּמְסוֹר מָסוֹר ideſt *tradendo trades*. Oriuntur itidem ex eodem fonte participia addendo videlicet ad infinitivum literam מ. Præterquam in prima Conjugatione cum ſua paſſiva. Quæ quidem participia, perinde ac nomina declinantur; Habent autem pro terminatione fœminina duplicem formam ut in exemplo ſtatim patebit.

In Kal.		In Niphal.	
Sing. Maſc.	מוֹסֵר	Sing. Maſc.	נִמְסָר
Sing. Fœm.	מוֹסְרָה) מוֹסֶרֶת)	Sing. Fœm.	נִמְסָרָה) נִמְסֶרֶת)
Plur. Maſ.	מוֹסְרִים	Plur. Maſ.	נִמְסָרִים
Plur Fœm.	מוֹסְרוֹת	Plur. Fœm.	נִמְסָרוֹת

2. Ubi adverte, quod tam litteræ Etinales formativæ futuri, quam Mem formativum participii, ſi forte inveniunt in voce, cui jungi debent, ה Characteriſticum; il-

illud reſpuunt, & aſſumunt ſub ſe illud punctum, quod ſub tali ה erat ſuſcriptum, aut ſubſcribendus. Carent autem participio Paul Conjugationes Pual, Hophal, & Hithpael.

3. Jam pro meliori Paradigmatis intelligentia nonnulla ſubnotari poſſunt circa notionem earundem conjugationum, quas ibi ſubjecimus. Itaque pro conjugatione Kal. Nota 1. quod lenis præ cæteris nuncupatur, eò quòd nullum accipiat characteriſticum augmentum litterarum præter litteras etinales & Gerundiales; imò ſi ſecunda vocalis verbi eſt Tſere ‥ v. g. זָקֵן *ſenuit*; habet Participium ſine Cholem v. g. זָקֵן *ſeneſcens*. Sive autem talis ſecunda vocalis ſit ‥ Tſere; ſive Cholem, quod eſt rarius, ut יָכוֹל Potuit; tamen tenor Conjugationis Kal. non amittitur; licet Cholem ſervari ſoleat eodem modo, & ſitu, quo ſervabatur Patach in verbo communi. Nota 2. Quod in verbis neutris, & habentibus Gutturalem ſecundo aut tertio loco; imperativum, & futurum non ſit per ו ut in forma communi; ſed per Patach - v. g. יִשְׁכַּב *Cubabit*; & שְׁמַע *audi*. Quod & aliquando in infinitivo quoque contigit in ejuſmodi verbis.

4. Pro Conjugatione Niphal: nota quod ejus

ejus Character eſt litera נ præfixa; & ubi deeſt Daghes forte; quod ut bene ſentiri poſſit in infinitivo, & imperativo, præfigitur littera ה quippe in participio; & futuro aliæ præcedunt litteræ quæ hoc fungantur officio.

5. Conjugatio *Piel*, & *Pual* diſcernuntur per Daghes fortè in media radicis (non in prima ut in Niphal) ſed quando eſt Pual, præcedit Kibbuts: utrobique autem nullum ſpeciale augmentum eſt præter Etinales, & Nun participii.

6. Conjugatio Niphal clarius ſolet internoſci, quia habet ה Characteriſticum, & inſuper inter ſecundam, & tertiam radicalem interſeritur Jod cum ſuo Chirek, excepto, quod quandoque in futuro (præſertim ubi eſt Vau verſivum) ponitur -: eo loco Chirek Gadol ſub ה vero Characteriſtico ſubſcribi ſolet vel · vel -, & quando tale ה excluditur à litteris etinalibus vel מ Participiis; tunc vocalis · vel - tranſit de littera excluſa ad excludentem.

7. Conjugatio Hophal diſcernitur per ה cum Camets Chatuph, & ſi excludatur ה per litteras Etinales, vel Mem Participii; vocalis tamen permanet ſub littera excludente, niſi quando raro tranſeat in Kibbuts.

8. Con-

8. Conjugatio Hithpael præter Daghes forte in media radicis habet initio הִתְ. Si vero prima ex radicalibus ſit una ex his ז צ ס ש ad vitandum ſtridorem tranſponitur ת v. g. הִשְׁתַּמֵּר *cuſtodivit ſe*. Et ת poſt ז in ד poſt צ vero in ט mutari ſolet, ſed raro.

9. Conjugatio Poel ad calcem cæterarum non inconſulto prorſus adjicitur propter mox dicenda: habet autem pro Characteriſtica perpetua in omnibus temporibus Vaucholem interjectum poſt primam radicalem: unde & quadrata Conjugatio nuncupari ſolet. Hæc igitur per me ad calcem cæterarum adjicitur, eo quod à variis Authoribus penitus rejicitur; ſive quia ad defectiva עו nonnulli eam reducant; ſive quia teſte Bellarm. raro in verbis perfectis uſurpari conſueſcat: Unde & ego eam poſtremo loco quaſi ſupernumerariam adjicio, nollens tamen eam prorſus expungere: tum ut in clavi regia hujus idiomatis, quæ ſunt inflexiones verborum, ne unus quidem denticulus deſit: tum quia non eſt ſatis eam reducere ad defectiva עו ſive duplicantia, ubi Vau cholem in eodem ſitu currit immobile: quia vis hujus ſignificationis eſt activa, & paſſiva, & utrâque gaudebit quando inventa fuerit in verbo perfecto; ſecus vero accidet

det in verbis ejuſmodi deffectivis : tum denique quia teſte Gilberto Genebrardo in ſua Iſagoge Rabbini frequentes ſunt in hac conjugatione uſurpanda, adeo ut pro Hithpael Hithpoel uſurpare conſueſcant.

CAPUT VII.

De verbo imperfecto.

1. VErbum imperfectum eſt illud, cujus aliqua radicalis in ipſa inflexione ſive Conjugatione deperditur : & eſt duplex aliud quod vocatur *defectivum*, cujus littera deficiens ſuppletur per Daghes forte : aliud *quieſcens*, cujus littera deficiens ſuppleri ſolet per vocalem longam. Pro quorum clariori intelligentia circa uſitatam eorumdem nominationem, obſervandum eſt per antiquam radicem פָּעַל invaluiſſe apud Hebræos Grammaticos; ut ſemper ac ſermo ſit de prima littera cujuſvis radicis Hebraicæ appellatur פּ Pe, & quoties de ſecunda appelletur ע & quoties de tertiâ appelletur ל Lamed.

2. Quo ſuppoſito, verba deffectiva ſunt in duplici differentia : alia quæ dicuntur defectiva *Pe Nun* : alia quæ dicuntur defectiva

ctiva duplicantia. Prima ergo ſunt quorum radix habet pro prima littera Nun נ v. g. נָגַשׁ *acceſſit*. Secunda vero ſunt, quorum ſecunda littera radicalis duplicatur, ut in Verbo סָבַב ideſt *circuivit*: quare duplicantia Aghin poterunt nominari, eò quòd ſecunda litera radicis in tertio quoque loco duplicatur. Quieſcentia vero verba ſunt quadruplicia; ſcilicet: Quieſcentia Pe - Jod, quia prima littera eſt Jod v. g. יָשַׁב *Sedit*. Quieſcentia *Aghin Vau*, quia ſecunda littera eſt ו Vau v. g. קום ideſt ſurrexit Quieſcentia *Lamed Aleph*, quia tertia littera eſt א v. g. בָּרָא ideſt *creavit*. Et Quieſcentia *Lamed-He* quia tertia littera eſt ה v. g. קָנָה *poſſedit*. Addunt aliqui verbà quieſcentia *Pe-Aleph* eo quod prima radicis ſit א v. g. אָמַר *dixit*: Verum verba ejuſmodi penè perfecta ſunt; quia ſunt rara quæ habent anomaliam; & hæc anomalia pene eſt in prima perſona futuri, quatenus, ne duplicetur א unum ſupprimitur in tali prima perſona; licet in reliquis perſonis perſeveret, quieſcendo in Cholem v. g. אוֹמַר vel אֹמַר *dicam* תּוֹאמַר vel תֹּאמַר tu *dices*. Atque antequam ad verba imperfecta diſcernenda deſcendam obſerva 1. Quod quandoque etiam imperfecta ad normam perfectorum inflexa alicubi inve-

veniuntur; ſed hoc eſt raro 2. Quod verbum perfectum לָקַח juxta defectiva Pe Nun ſolet inflecti 3. Quod ſi eadem littera, quia ſervilis, & radicalis bis ſcribi debeat v. g. יִנְבַּשׁ *areſcet*; in unicam coire debebit ſic יִבַּשׁ

3. Igitur 1. claſſis deffectivorum Pe Nun id habet, ut quoties juxta normam perfectam ſub littera *Nun* deberet poni Sceva ְ; tunc tollitur littera Nun, & id ſuppletur per Daghes forte in littera ſequenti; nempe quando alia ſequitur littera, ut poſſit ſentiri v. g. יִגַּשׁ *accedet* pro יִנְגַּשׁ Quod ſi obſerves; in Conjugationibus Kal Niphal, Hiphil, & Hophal, id evenire notabis. Et infinitivus Kal finitur in ֶת ֶ v. g. גֶּשֶׁת *Accedere*.

4. Claſſis II. eſt quieſcentium *Pe-Jod*, quæ eſt ſimilis præcedenti: quia & habet infinitivum in ֶת ֶ v. g. de Verbo יָשַׁב infinit. שֶׁבֶת & ſimiliter, ubi per normam perfectam correſpondeat Sceva ſub Jod; tollitur Jod; & ſuppletur in Conjugatione Kal per Tſere ֵ in Conjugatione Niphal, & Hiphil per וֹ & in Hophal per וּ v. g. de יָשַׁב *Habitavit* fit futurum in Kal אֵשֵׁב & præteritum in Hiphal נוֹשַׁב in Hiphil הוֹשִׁיב in Hophal הוּשַׁב. Ubi inſuper nota, quod י Jod aliquando in Conjugatione Hithpael, & in Ni-

Niphal, ubi Dagheſſari deberet, vertitur in ו v. g. הָוְדַע a radice יָדַע *ſe notum fecit*: & הוּשַׁב *inhabitari* a radice יָשַׁב in Hiphil vero retineri ſolet quieſcens ſub ֵ v. g. הֵיטִיב *benefecit*.

5. Claſſis 3. eſt verborum, quæ vocantur Deffectiva duplicantia, quatenus ſecunda littera duplicatur ut סָבַב circuivit: dicuntur autem deffectiva, quia inter conjugandum amittunt unam ex duplicatis; & propterea junguntur ad hæc verba illa, quæ deſinunt in ן vel in ת, quia ſi conjunguntur duplex ת vel ן, propter inflexiones cum littera radicali; tum deperditur alterum, ſed notatur per Daghes v. g. שָׁכַנּוּ pro שָׁכַנְנוּ a שָׁכַן Hæc ergo verba quæ certè frequentia ſunt in hoc idiomate, ſæpe etiam cum ſua duplicatione uſurpantur; præſertim in Conjugationibus *Piel Pual*, & Hithpael in quibus Daghes, quod habent characteriſticum, tranſit in Cholem perpetuum, & immutabili; ita ut, ubi in Piel dici deberet סִבֵּב dicatur סוֹבֵב, & ſub hac punctatione currunt per Paradigma perfectum.

6. Pro reliquis Conjugationibus Kal, Niphal, Hiphil, & Hophal, ſciri quoque debet, hæc verba inveniri ſub tenore Conjugationis perfectæ, prout in Paradigmate

te perfectorum. Sed quia etiam ſæpiſſime uſurpantur contractè, ſcilicet ſupprimendo unam ex duplicatis; obſervanda hic erit pro unaquaque ex his quatuor Conjugationibus, quænam & in quibus contingat hæc irregularitas, & contractio. 1. In Conjugatione Kal (ſicut & in reliquis) notetur, quod in littera ex duplicatis remanente infigitur Daghes, quoties poſt illud alia ſubſequitur, ut ſentiri poſſit. Jam ergo in Præterito סַב primæ & ſecundæ perſonæ utriuſque generis aſſumunt Vau Cholem ſic סַבּוֹתָ *Tu Maſculus circuiviſti* & סַבּוֹת *Tu fœmina circuiſti*: Tertiæ vero perſonæ more perfecto, ſed ſine duplicatione v. g. סַבּוּ *circuierunt*. In reliquis temporibus Conjugationis interſeritur Cholem inter primam & ſecundam v. g. אָסוֹב *circuibo*. Et litteræ ethinales per Camets notantur. In imperativo, & futuro plurale fœmineum eſt per Kibbuts v. g. סַבֶּינָה & participia ambo ſunt perfecta retenta duplicatione v. g. סוֹבֵב *circuiens*. 2. In Conjugatione Niphal hujus contractionis præteritum eſt נָסַב & in ſecundis, & primis perſonis ſumit Cholem ut Kal, & Nun cum Sceva v. g. נְסַבּוֹתָ *tu vix circumactus fuiſti* Futurum, Imperativum, & Participium currunt regulariter (excepta contractione) ſino

ſine cholem, & cum ſuis characteriſticis Niphal; unde & occurrit duplex Daghes, unum in prima ad ſupplendum Nun characteriſticum; alterum eſt in ſecunda ad denotandam contractionem v. g. תִּסַּבִּי *Tu fœmina circumduceris*. Infinitivum eſt ut in Kal הִסּוֹב *circumagi* accedenti ה ſua characteriſtica infinitivi Niphal III. in Niphil præteritum eſt הֵסֵב & currit aſſumendo cholem in primis, & ſecundis perſonis; ſed ſub prima radicali ſubſcribitur chiric, & ſub ה proprio fit ſceva compoſitum v. g. הֲוִבֹּסֹת *Tu vir feciſti circuire*. In futuro, & infinitivo, ac imperativo ſervat tſere in prima radicali, & Camets informativis v. g. אָסֵב *faciam circuire*, & הָסֵב *fac tu vir circuire*. In participio præſentis מֵסֵב poſtea currit ſic מְסִבָּה fœmin. *faciens circuire* & IV. In conjugatione Hophal inter characteriſticam, vel formativam cujuſcumque temporis, & primam radicalem verbi perpetuo interſeritur Sciurek, & currunt regulariter ſub norma contracta, aſſumendo, ſcilicet in præterito cholem hic uſitatum v. g. Præteritum הוּסַב *factus eſt circuire* הוּסַבּוֹתָ *tu vir factus fuiſti circuire &c.* Futurum אוּסַב *factus ero circuire &c.* Imperativo caret; infinitivus הוּסֵב *fieri circuire*.

Participium paſſivum מוּסַב *factus circuire &c.* Significatio autem in hoc verbo neutro exemplificatur modo, quo poteſt.

7. Claſſis IV. Quieſcentia vero *Aghin Vau* in primis quoad tres Conjugationes ſupra recenſitas *Piel*, *Pual*, *&* *Hithpael* prorſus conveniunt cum verbis præcedentibus, quia aſſumunt ibi Cholem, Vau, & duplicant litteram ultimam, unde in duplicantia verba recidunt v. g. קוּם ſurgere in Piel eſt קוֹמֵם in Pual קוֹמַם & in Hiphael הִתְקוֹמֵם. Quoad reliquas vero conjugationes nota, quod in Kal præteritum, & participium facit קָם & ſub hac forma currunt: futurum autem, imperativum, & infinitivum interſerunt Sciurek ſic אָקוּם *ſurgam* cum Camets in Etinalibus; & ſub hac forma currunt, licet futurum aliquando Cholem; & imperativum infinitivumque; ſæpe Jod ſumant loco Sciurek. In *Niphal* præteritum eſt נָקוֹם & præter characteriſticas, Vau medium ſemper ſervatur, & ſæpe cum Cholem, niſi quando in primis, & ſecundis perſonis, ubi poſt ultimam radicalem juxta ſupra dicta, ponitur Vau Cholem; Euphoniæ cauſa primum Vau eſt cum Sciurek v. g. נְקוּמוֹתָ *Tu maſculus fuiſti ſuſcitatus*. In Hiphil loco Vau radicalis perpetuo cur-

currit Jod in toto præterito, & futuro, infinitivo, & participio, additis characteriſticis, & Etinalibus, & ſolito Vau Cholem in primis, & ſecundis perſonis Præteriti; de quo refunditur Sceva ad characteriſticam v. g., הֵקִים *fecit ſurgere*. הֲקִימוֹתָ *Tu maſc. feciſti* ſurgere; in ethinalibus vero ponitur Camets. Et ita etiam הָ in imperativo cujus ſecunda perſona maſculina ſingularis, & fœminina pluralis carent Jod interpoſito v. g. הָקֵם (cujuſmodi & infinitivus eſſe etiam ſolet) & הָקֵמְנָה. Quando autem eſt ſecunda formula infinitivi uſurpatur cum gerundio. *In Hophal* denique, quæ caret imperativo, duo ſunt obſervanda: aliud eſt quod in Præterito non aſſumitur illud Vau cholem quod in reliquis ſupra dictum eſt in primis, & ſecundis perſonis v. g. הוּקַמְתָּ *Tu vir factus fuiſti ſurgere*: aliud eſt, quod in cunctis temporibus hujus conjugationis ſequitur Sciurek poſt ſingulas characteriſticas ante omnem radicalem v. g. הוּקַם *factus fuit ſurgere* אוּקַם factus ero ſurgere: & poſt Sciurek frequenter Patach ſequi ſolet. Quieſcentia autem *Aghin Vau*, vel *Jod* dici ſolent hæc verba: quia ſunt aliqua verba quæ loco Vau frequentius collocant Jod in medio; imo & nonnunquam mobile.

8. Claſſis V. Quieſcentia Lamed Aleph juxta inſtitutum noſtrum, in quo propter rationes relatas ſupra, vix volumus hærere punctis, niſi pro juvanda lectione in exordiis; ibi ubi anomalia dumtaxat proveniat ex punctis, a nobis facile reſecabitur. Itaque hæc verba rariſſime, ut notat M. Maſclef amittunt Aleph; de reliquo vero puncta nonnulla tranſmutant, dum Aleph quieſcit, quatenus vocalis præcedens ad Aleph quieſcens debeat eſſe longa, utpote in ſe reſumit tale Aleph. Deinde cum ſit gutturalis, quoties in imperativo, & futuro *Kal* ſequitur ultima poſt Cholem, illud mutatur in Patach. Habent inſuper hæc verba præter commune, aliud infinitivum in ואת v. g. de מָצָא in Kal מְצוֹא & מְצוֹאת *invenire*, & ſimiliter in conjugationibus reliquis.

9. Claſſis VI. Quieſcentia Lamed He (ſi non ſit *He* cum Mappik v. g. הּ nam hæc ſunt perfecta) ſunt irregularia hoc modo. I. quatenus, ubi ad radicales nullum ſit augmentum, finitur per omnes conjugationes præteritum in ה · futurum, & participium in ה · imperativum in ה · & infinitivum in ות atque participium Paul mutat ה in י v. g. קָנוּי. Quando autem infinitivus geri

rit vices Gerundii diverſimode punctuari ſolet, ſervata ה ultima. II. Quatenus ubi ad radicales fit augmentum; ſi incipit augmentum à puncto; hoc regreditur ad litteram præcedentem v. g. קוֹנִים pro קוֹנְהִים & קָנוּ poſſederunt pro קָנְהוּ licet in tertia fœm. ה in ת verti ſoleat, & ſæpius in י Jod mobile v. g. חָסָיוּ *ſperaverunt*. III. Quatenus ſub tali augmento ſi incipiat à conſonante; He vertitur in י Jod quieſcens ſub Chirik, vel ſæpius Tſere v. g. קָנִיתָ *poſſediſti* Maſc. נִקְנֵיתָ poſeſus eſt, & aliquando in Segol imperativis, aut futuris pluralibus. IV. In his verbis fit apocope frequentiſſime, hoc eſt ſupprimere ה ultimam, præſertim in futuris, & imperativis omnium conjugationum præter *Pual*, & *Hophal*; ſed uſitatius cum adeſt Vau verſivum v. g. וַיַּעַל, & *aſcendit*, retracto, videlicet, accentu ad Etinales. Apocope autem verbi הִשְׁתַּחֲוָה *adoravit*, eſt ſpetialis ſic וַיִּשְׁתַּחוּ & *adoravit* pro וַיִּשְׁתַּחֲוֶה in Hitphael. In verbis vero הָיָה *eſſe*, & חָיָה *vivere* fieri ſolet futurum Kal cum Apocope ſic אֱהִי *ero*, & אֶחִי *Vivam*, & ita pergit.

10. Claſſis VII. Reliqua verba imperfecta, alia ſunt, quæ in ſe jungunt duas claſſes defectivorum; aut quieſcentium v. g. נָוָה *aſperſus eſt*; componitur enim ex defe-

ctivis *Pe Num*, & de quieſcentibus *Lamed He*; quæ proinde vocantur verba compoſita, & in his uſuvenit pro themate inveſtigando unicam tantum reperire radicalem v. g. נָזָה & *aſperſus eſt*: quippe inflectuntur ſervata utriuſque claſſis irregularitate, & ſic in cæteris, niſi quod defectiva *Pe Nun*, & *Pe Jod* in imperativo, & infinitivo *Kal* non reſpuunt *Nun*, & *Jod*, exceptis verbis נָשָׂה *tulit* יָצָא *Exivit*. Alia ſunt quadrata, ſeu quadrilitera, ut כִּרְסֵם *Devaſtavit*: ad quæ reduco ea quæ quadrilitera ſunt propter duplicationem quam habent radicalium v. g. de radice כול oritur כִּלְכֵּל & de radice סָחַר oritur סְחַרְחַר Hæc autem omnia regulariter inflectuntur in Piel: Alia ſunt, quæ alicubi vel diverſis conjugationibus, vel de diverſis claſſibus texunt aliquam anomaliam in punctis. Demum ſic flectitur verbum נָתַן *Dedit* maſcul. נָתְנָה *dedit* fœmin. נָתַתָּ *Iſti* maſc. נָתַתְּ *Iſti* fœmin. נָתַתִּי *imus* com. in præterito; in futuro vero ſic אֶתֵּן תִּתֵּן & imperativ. תֵּן infinit. תֵּת.

11. Neque aliud eſt ſpeciale; niſi, quod ad quieſcentia Pe Jod accedunt לָקַח *accipere*, & הָלַךְ *ambulare*; ſed ſolum in conjugatione *Kal*: item verbum לָתַע perdit ל in *Niphal* ſemel Job. 4. v. 10. Demum verba incipientia

tia ab א illud ut dixi perdunt per contractionem in prima perſona futuri, ut אֹמַר pro אֶאֱמֹר: in 2. & 3. futuri rarius: in Benoni, & infinitivo conjugationis Hiphil rariſſime; ſed aliquando. In quibus omnibus verbis irregularibus non meminimus conjug. *Poel* propter dicta in fine capitis præcedentis; & quia hæc præcipue relucet in verbis perfectis.

CAPUT VIII.

De ſuffixis verborum, & adverbiorum, ac de litteris Paragogicis.

1. UT in nominibus ſuffixa ſunt loco pronominum, ſic moris eſt in verbis ea uſurpari loco pronominum ſeparatorum, quæ etiam uſurpant ut Latini v. g. *audiſti me* שָׁמַעְתָּ אֹתִי. Cumque ex inſtituto noſtro in multimoda punctorum tranſmutatione non ſit nobis immorandum, niſi in ea qualicumque formula ſub qua legi poſſit; idcirco nonnulla ſpecialiora indicabimus, ſuppoſito quod ubivis, vel frequentiſſimè prima radicalis ubi eſt ſuffixum, habet Sceva, & ה finalis vertitur in ת, niſi in verbis. *Lamed He* ubi fit contractio v. g. ſic קָנָנִי *poſſe-*

Digitized by Google

dit me pro קְנָהַנִי Igitur nota I. Quod ultra ſuffixa, vel pronomina quæ ſimul cum nominibus inveniuntur ſunt quatuor ſpecialia pro verbis, ſcilicet, הוּ vel נוּ ״ illum נָה ״ illam נִי me: quare in hoc Paradigmate hujus perſonæ מְסָרָה *illa tradidit* cuncta pateſcent.

Illa tradidit me. Com. מְסָרַתְנִי		Nos Com.	מְסָרַתְנוּ
Te Maſc.	מְסָרַתְךָ	Vos M.	מְסָרַתְכֶם
Te Fœm.	מְסָרָתֵךְ	Vos Fœm.	מְסָרַתְכֶן
Eum	מְסָרַתְהוּ וֹ ״ נוּ	Eos.	מְסָרָתָם
Eam	מְסָרַתָּהּ	Eas.	מְסָרָתָן

2. Nota II. In verbis Paſſivis, & Hithpael non uſurpari ſuffixa: deinde in Piel mutatur ֶ in Sceva, & in Hiphil in verbis defectivis ֵ aut Tſere ֵ in Sceva. Pro Kal participia recipiunt ſuffixa more nominum; alioqui ut in Paradigmate ſuperiori. III. Suffixum futuri vertit Vau cholem in Sceva; vel ante ךָ כֶן כֶם in Camets Chatuph: & cum his etiam in infinitivo, vel imperativo; ſed ſine his prima radix habet Camets Chatuph ״ 2. vero ſceva. At plurale fœmin. Imperativi non fert ſuffixa. IV. Quod verbis terminatis in Jod, & Vau ſuffixa נָּה ״ & נָה ״ non ſuffiguntur; reliqua vero ſim-

ſimplici adjectione junguntur ut מְסַרְתִּיךָ *tradidi te* . Verum perſona ſecunda fœmin. ſingularis præteriti aſſumit Jod v. g. מְסַרְתִּינִי *Tu fœmina tradidiſti me* : & ſecunda pluralis M. & fœmin. mutant תֶּם תֶּן in תוּ v. g. vos maſc. & fœmin. tradidiſtis me מְסַרְתּוּנִי .
V. Quoad vocales communiter præcedentes ſuffixa , obſerva , quod ſuffixa ם & ן in præteritis & infinitivo per Camets ◌ָ & in futuro , & imperativo per Tſere ◌ֵ junguntur . Suffixa הוּ & נוּ itidem in præterito per ◌ָ Camets & in reliquis per Tſere ◌ֵ Suffixum itidem נִי per Tſere ; niſi quod in præteritis eſt per Patach ◌ַ Suffixa vero ךְ כֶן כֶם ubique per Sceva : & ſuffixum ךְ ubique per tſere : & ſuffixum נוּ ubique per Tſere ◌ֵ ſuffixa vero נּה ◌ֶ & נּוּ ◌ֶ præteritis non ſuffiguntur . Suffixum denique הָ jungi ſolet per Sceva .

3. Jam ergo præter modum , quo ſuffixa jam verbis jam nominibus adjunguntur , reſtat dicere , quomodo etiam illa cum præfixis quoque & cum adverbiis , ac præpoſitionibus combinentur : perinde enim connecti ſolent ac cum verbis & nominibus 1. cum præfixis v. g. לְךָ *tibi* בִּי in me , & plura jungi ſolent ut בְּשֶׁלִּי *In quo mihi* . 2. Cum præpoſitionibus v. g. עִמִּי *mecum* אִתָּךְ *tecum*: ſunt autem multæ præpoſitiones , quæ accipiunt

piunt ſuffixa inſtar nominum pluralium v. g. תחת *ſub* vel *pro* תחתיך *pro te* ביננו vel בינותינו *inter nos*, & ſimiliter אל *ad* על *ſuper* עד *uſque &c.* 3. De Adverbiis v. g. הנה *Ecce* fit הנני Ecce *ego* הנך *Ecce tu*. De אין non ſic etiam copulatur אינני *non ego* אינם *non illi &c.* & ſimiliter verbum ſubſtantivum יֶשׁ indeclinabile ישך *Tu es* ישכם *Vos eſtis* ישנו *ipſe eſt*. Circa quorum omnium punctuationem, plerumque ad regulas qualeſcumque ſuperius datas attendendum eſt; ſed ſine alligatione minuta propter ſententiam noſtram de æſtimatione punctorum.

4. Litteræ Paragogicæ ſunt quatuor quieſcentes & He. Prima quæ eſt Aleph א ſolet eſſe Paragogica (hoc eſt redundans) in dictionibus finitis in ו; littera ו etiam aliquando redundat ut חיתו Geneſ. 1. 24. Item poſt ſuffixum ם ſæpius v. g. לָמוֹ pro לָם *eis* cum accentu ſemper in penultima. Littera י etiam ſæpe redundat ut Pſalm. 103. & 113. & alibi non raro. Littera נ etiam ante ſuffixa, & tunc dicitur Epenticum v.g. יברכנהו *benedicet ei*: & ſic etiam in medio ſolet redundare א, ו, & י ſæpius. Littera autem ה in primis eſt valde Paragogica in futuris, imperativis, & infinitivis ut שָׁמְרָה *cuſtodi* pro שמורה quia mutat puncta, ut ſuf-

ſuffixum . Deinde in infinitivo redundat etiam ante ſuffixum, ſed in ת vertitur ut בְּקָרְבָתָם *in apropinquare eos*, ubi infinitivus eſt verbi neutri ſine Cholem . Poſtremo non ſolum in nominibus quandoque eſt redundans; ſed & in eis, & adverbiis loci ſignificat *ad*, & *verſus* v. g. יָם mare יָמָּה *ad mare*, vel *mare verſus*. Diſtinguentur autem terminationes fœmininæ ſemper in eo quod ה terminatio fœmin. ſemper habet accentum in ultima; ſecus illæ aliæ: ſi vero terminatio vertitur in ת & additur ה fit ſignificatio valentior v. g. יְשׁוּעָה *ſalus* יְשׁוּעָתָה *ſalus plena*, *magna &c.*

CAPUT IX.

De inveſtigatione Thematis.

1. THematis inveſtigatio dicitur ea inveſtigatio vocis, quæ pro noſcendo ſignificato ipſius emendicari ſolet de Lexicis, & vocabulariis, ſive theſauris, non ſecus ac in Latino ſermone, inventa hac voce *Amaveritis*, inde radicem, vel thema quærimus, ideſt, *Amo*; ut quæri poſſit in Calepino; ſic in Hebræo, cum nedum tempora verborum, ſed etiam nomina,

mina, adverbia, & reliqua nonniſi in ſuis radicibus primitivis, quæ plerumque, & fere ſemper ſolent eſſe trilitteræ, ſint quæritanda; ideo methodum oportet aliquam deſignare pro Hebræis radicibus comperiendis; quam tamen dabimus ſine punctis, ut tyrones ab eis expediri conſueſcant, ibi præſertim, ubi res magis per conſonantes eſt indaganda. Atque ad hæc in primis facit illa diviſio litterarum in *radicales* quæ ſunt גרוחט סעף צקר ita vocatæ, quia nunquam ſunt ſerviles; ſed ſemper ſunt de radice; & in *ſerviles* יות כנהם אלבש ita vocatas quia, licet de radice quoque eſſe ſoleant; ſolent tamen ſervire de officio cum hoc diſcrimine, quod quatuor priores non ſerviunt in medio, & fine; quatuor ſequentes non ſerviunt in medio, & tres poſtremæ poſſunt ubique ſervire. Nota verò quòd ſi ד venit poſt ז; & ט & poſt צ in conjugatione Hithpael; ד & ט tunc erunt ſerviles, quia ſunt loco ת.

2. Igitur his poſitis, & obſervatis ſimul cum illis miniſteriis harum litterarum, quæ ex Grammatica nota habentur, ſtatim reſecandæ veniunt litteræ quæ in dictione inventæ clare ſervire, & non radicare poſcuntur, in qua ſi reſtant quinque, aut

qua-

quatuor diſtinctę radicales quæritur illa vox per primam radicalem ad finem totius illius litteræ, ubi ſolent eſſe radices quadrilitteræ, vel polygrammatæ, niſi forte ſit nomen proprium: Si vero quatuor litteræ ſunt duplicatæ, ita ut non maneant tres diſtinctæ v. g. כלכל; tunc ſolum duæ litteræ, quæ diſtinctæ manent, debent venire in conſiderationem pro invenienda radice, ut ſtatim dicam. Si vero tres litteræ quæ omnino radicales ſint, ſuperſunt v. g. זרע tunc radix quærenda in ז eſt manifeſta. Sed quia in Lexicis ſemper ponuntur radices trilitteræ perfectæ; & dictiones defectivæ ſolent inveniri frequentiſſimè cum una, vel duplici tantum radicali; hic diligentius, & operoſius ad laborandum eſt ex præceptis defectivorum jam traditis: quare, ſi, accurate facta ſeparatione ſervilium manet duplex littera radicalis, ſupplenda eſt vel Jod, vel Nun in principio: & Vau, vel Jod in medio; atque He vel Aleph in fine, vel duplicanda ſecunda: & proculdubio radix genuina reſultabit ut in exercitatione pateſcet. Quod ſi hos circuitus quæritandi moleſtos dicas; non ibo inficias; ſunt autem pro lingua tota citius ediſcenda perutiles. Si vero facta ſeparatione ſervilium,

tan-

tantum manet unica radicalis, tunc præpone Jod, vel Nun in principio, & He in fine, ac radicem ſtatim invenies.

3. Pro qua re perfectè elucidanda tria reſtant. 1. Exempla nonnulla. 2. refricare officia ſervilium. 3. ipſarum ſervilium etiam nonnullos defectus notare. Itaque quoad 1. Inventio v. g. hanc vocem ſeptilitteram ברפסרות ubi video ב eſſe præpoſitionem ſervilem, & ות terminationem pluralem fœmininam, præter quas reſtant quatuor omnino radicales: quæro ergo radicem in littera ר, & vado ad ultimas radices quadrilitteras, ubi inveniam רפסר *ratis* itaque ſignificatio eſt *in ratibus*. Item video aliam dictionem ſic בשלמותי ubi noſco Jod eſſe affixum primæ perſonæ ות terminationem fœmininam pluralis & ב præpoſitionem; remanent ergo tres litteræ, quæ, licet, ſint de claſſe ſervilium; tamen quæ in medio ſervire non ſolent: quæro igitur radicem שלם, quæ ſignificat *veſtis*; unde illa dictio ſignificat *in veſtibus meis*: item video hanc vocem נביאים & ſeparo ים quæ eſt terminatiõ pluralis, item י medium quia ſolet interſeri: cumque videam א & ב in medio non ſervire; pergo ad Nun, & cum eo ſtatim quæro

נבא,

נבא, & invenio eſſe radicem, & ſignificat *Prophetæ*. Item in עשיתם video תם eſſe terminationem ſecundæ pluralis in præterito, & י in ultimo loco magis ſervire quam radicare, ſive eſſe ה converſam in י ad quæ juvant præceptiones Grammaticæ: cum ergo remaneant duæ tantum radicales pergo jungendo נ & י in principio ו & י in medio, aut duplicando ſecundam, aut addendo Aleph in fine, & necdum oportuna ſignificatio comparet ergo adjungo ה in fine, & formo עשה quæ eſt vera radix; & vox ſignificat *feciſtis*. Demum invenio vocem יט ubi Jod eſt formativa futuri, & ſolum remanet *Thet*: igitur connecto illi à principio Jod, vel Nun, & a fine ה & invenio radicem eſſe נטה *extendere*, & vocem ſignificare *extendet*. Et ſic pergo & appendo, atque examino verba, & ſuppleo ea quæ ſunt defectiva. At ubi exploratio radicis maneat abſtruſior; vide ne forte aut nomen proprium ſit, aut quædam ex particulis preſertim ſub aliqua ligatura ſuffixi, præfixi, vel alterius particulæ. Ubi notandum eſt hanc linguam eſſe in qua plurimum valet ingenium eò quod in ſecernendo ſerviles, accomodando ſtatum dictionis, & condiendo ſenſum ad contextum, plurimum

mum mens capax & habilis ſuffragabitur.
Atque adeo cum præſertim id negotii ex conſonantibus venandum ſit denudavimus punctis vocabula ſuperiora, ut etiam paulatim ea Hebraice ſtudioſos, non tantum non abſterreant; ſed ad rimandos ſenſus ſe accingant; etiam ſi legere minus valeant, vel non ita ad amuſſim.

4. Secundum quod valde conducit ad hoc ſervitium eſt promptiſſima obſervatio ſervilium, & in primis quomodo illæ quatuor אֵלְבַשׁ non ſerviant in medio, & fine; illæ quatuor כָּנֵהֶם *caneem* non in medio, & illæ יוֹת Joth ſerviant ubique. Quæ ſic memoriter retinebis.

Non medio, ſeu fine tibi deſerviet Albeſch
Nec medio caneem; Joth ſed ubique poteſt.

Sed præterea unamquamque ex ſervilibus quoad ſua munera diſpiciemus, ut iis obſervatis melius noſci poſſit: an ſerviant; an vero radicent.

5. א Servit initio ad formandam primam perſonam futuri, & quædam nomina verbalia ut אצבע *digitus*: in fine autem paragogica raro eſt more Chaldaico.

6. ב Servit, ut præpoſitio *in*, *cum*, *pro*, *propter*, *a*, *de*, *contra*, *per* cum nominibus; quæ interdum facit adverbia;
cum

cum verbis autem format gerundia in *do*; & ſignificat *in*, *dum*, *cum*, *poſtquam antequam*, *quia*, *ſi*, *etiamſi*.

7. ל Servit nominibus pro nota Dativi, imo & Genitivi,& eſt præpoſitio *Ad* ſæpius; item, *in*, *pro*, *juxta*, *ſicut*, *quaſi*, *ſupra*, *contra*, *inter*; nec non ea facit adverbia. Servit etiam verbis, vel ad copulandum cum verbo præcedenti; vel pro gerundio in dum: ſignificans *ut*, *donec*, *cum*, *poſtquam*, *uſquedum*.

8. ש Eſt nota relativi ſupplens pro אשר quæ in Eccleſiaſte & canticis eſt frequentior.

9. כ Servit juncta initio nominibus pro *ſicut quaſi*, *circiter*, *ſecundum*, *juxta*: Verbis autem facit Gerundia, quæ reddantur ſubjunctiva per *dum*, *cum*, *ſicut*, *ſi*, *poſtquam*, *antequam*. Poſita in fine eſt pronomen ſuffixum ſecundæ perſonæ ſingularis etiam ſequente ה & י & ſequente ם & ן ſecundæ perſonæ pluralis.

10. נ In initio ſervit ut characteriſtica conjugationis Niphal, & primæ perſonæ pluralis in futuro. At in fine aut eſt paragogica, & formativa nominum verbalium; ſi eſt ultima; aut ſi eſt penultima, & ſequitur ה v. g. נה format in Imperativo, & fu-

turo ſecundam, & tertiam perſonam pluralem fœmininam: ſi ſequitur ו v. g. נו format vel primam plur. præteriti, vel pronomen ſuffixum plurale primæ perſonæ, vel pronomen ſuffixum ſingulare tertiæ perſonæ, ſi eſt cum verbis; & ſi eſt cum י v. g. ני in verbis eſt pronomen ſingulare primæ perſonæ.

11. ה Hæc littera eſt accuratiſſime obſervanda eo quòd in principio & fine multa gerat officia v. g. in initio. Articulus eſt pro omni caſu ſed magis pro Genitivo, & Vocativo. 2. eſt inſtar articuli demonſtrativi Græcorum ὁ, ἡ, τὸ, & el, la, lo Hiſpanorum. 3. gerit vices relativi. 4. figurat conjugationes Niphal, Hophal, & Hithpael, atque infinitivum, & imperativum Niphal. 5. Eſt adverbium interrogationis, & admirationis. 6. in fine eſt nota generis fœminini. 7. eſt præpoſitio localis poſtpoſita ut *verſus*. 8. Eſt ſuffixum ſive pronomen tertiæ fœmininæ. 9. eſt paragogica ſæpe in futuro infinitivo, & imperativo.

12. מ In principio ſervit nominibus: tum ad ea formanda; tum ut præpoſitio *a*, *ab*, *præ*, *ex*, *de*, *cum*, *propter*; tum ad formanda participia Niphal, & Hithpael

quæ

quæ ſunt inſtar nominum. Cum verbis facit Gerundia in *do*, quæ per *ne ex quo*, vel *antequam* reſolvuntur. In fine vero ſola eſt ſuffixum pronomen tertiæ perſonæ pluralis maſculini; cum י vero præcedente notat numerum pluralem maſculinorum.

13. י In principio; aut format tertiam perſonam futuri utriuſque numeri, aut quædam nomina verbalia. In medio niſi redundet, ut aliquando (vel ſit loco Vau in quieſcentibus Aghin Vau, vel loco ה in quieſcentibus Lamed He) eſt nota conjugationis Niphal, dum eſt inter ſecundam, & tertiam radicalem. In fine vero 1. eſt ſuffixum primæ perſonæ ſingularis 2. format Patronimica adjectiva, numeralia, & nonnulla verbalia. 3. notat primam perſonam ſingularem præteriti, & 2. fœmin. ſingularem imperativi, & futuri. 4. eſt nota pluralis ſequente ם & ſine illo, cum datur regimen. 5. etiam aliquando eſt paragogica.

ו In principio eſt conjunctio *&* copulativa & cum paſſim occurrat per, *autem*, & *vero* ſolet efferri. In medio primo format utrumque participium, ſcilicet inter primam, & ſecundam radicalem Benoni; & inter ſecundam & tertiam Paul. 2. format futurum, infinitivum & imperativum conjuga-

jugationis Kal inter ſecundam, & tertiam radicalem. 3. Ante primam radicalem poſt characteriſticas Niphal, Hiphil, & Hophal, atque etinales, notat, eas conjugationes eſſe verbi quieſcentis *Pe Jod*, ſive Hophal duplicantium, aut quieſcentium *Aghin Vau*. 4. inter duas radicales notat verba duplicantia in præterito; & verba quieſcentia Aghin Vau in toto Niphal. 5. format plurima nomina verbalia.

15. Hæc etiam littera in fine 1. notat tertiam pluralem præteriti, & futuri, & ſecundam pluralem imperativi. 2. eſt nota ſuffixi pronominis tertiæ perſonæ maſculinæ. 3. quandoque eſt paragogica. 4. ſequente נ eſt nota pluralis numeri fœmininorum, & quorumdam infinitivorum in verbis Lamed Aleph, & Lamed He.

16. ת In principio vel format ſecundam futuri utriuſque generis, & numeri, & tertiam fœmin. utriuſque numeri, vel aliqua nomina verbalia, vel conjugationem Hithpael per ה ſic הת; vel interponendo primam ex radicalibus, quando eſt una ex his ש. ס. In fine vero 1. pro ה eſt nota generis fœminini. 2. poſt Vau, & aliquando ſine illo eſt nota pluralis fœminini, & ſubſtantivorum fœmininorum. 3. format ſecundas perſo-

nas

nas ſingularis præteriti utriuſque generis. 4. format cum ם & ן v. g. תם תן ſecundas perſonas plurales præteriti utriuſque generis. 5. format primam communem ſingularem, præteriti; ſequente Jod, v. g. תי. 6. format infinitivos verborum defectivorum *Pe Jod*, & *Pe Nun*, & pleroſque *Lamed He*.

17. Circa tertium denique de litteris ſervilibus, quæ interdum ubi adeſſe deberent, deſiderantur: ſolent eſſe 1. י tum in pluralibus, tum prima perſona præteriti. Et per exigentiam loci, haberi poterunt ם ſolum, ut plurale rarius, ſicut & ן etiam, ut plurale rarius more chaldaico; & ת ſolum, ut nota rarior primæ perſonæ more Syro Chaldaico, Samaritano, & Arabico. 2. נ & ת quæ ſolent contrahi in unum, cum duo concurrere deberent propter incrementa. 3. ו Quod in pluralibus interdum omittitur, & erit etiam plurale rarius petendum ex contextu: item ſolet ommitti ſequente affixo, aut Nun ן paragogico. Quæ uſu leviora fiunt.

CAPUT X.

De Syntaxi.

1. QUamquam lingua Hebræa, cæteræque Orientales inde petitæ, methodum ſibi vendicant peculiarem, & ſtructuram; nihilominus etiam cum Latina, & Græca illas communiores conſtructiones linguæ cujuslibet conſectantur: unde pro præſenti Syntaxi ea, quæ ſibi in conſtructione ſingularia ſunt, attingemus; notantes interea, participia perinde, ac nomina, recenſeri debere, & de utriſque itidem loquendum eſſe Nomina autem propria quarumcunque rerum inter Hebræos, & Orientales ſunt cognitu difficilia, eo quòd, cum nullâ litterâ majuſculâ deſignentur, præterea ſuam ſignificationem contineant, quæ de ſuis radicalibus peti poteſt: quare anceps eſt paſſim conſtructio; an, videlicet, dictio appellativa ſit: an propria. Alicubi forte, una vel altera lineola appenſa ſupra dictionem poterit nomen proprium indigitare, ſicuti indigitare ſolet & numerus: qui etiam per eaſdem litteras ſignificantur; & quidem ita ut Hebræi paſ-

ſim

ſim ſub eiſdem litteris numeralibus aliquam quoque ſignificationem condiant, & claudant, non ſecus ac latini ſolent ludere in carminibus chronologicis. Jam ergo nomina propria, vel ex dictione multum polyſillaba; vel ex nulla, aut violenta accommodatione Grammatica; vel ex ipſo contextu; vel ipſomet uſu poterunt comperiri, maximè ſi interea notes, ſæpè nomen proprium eſſe duplici dictione Hebraica diviſum v.g. Kades-Barne & alia. Poſt quæ primum de conſtructione nominis nonnulla ſeligam; deinde de Verbi conſtructione, ac demum ea, quæ ulteriùs conducere videbuntur ſub hoc capite ſtatim complectar.

2. Igitur nomen ſubſtantivum 1. aut eſt ſe ſolo, & tunc geminatum ſi eſt diminutivum, magis minuit, ut *puer puer*; ſi vero augmentativum auget v. g. *magnus magnus*, ideſt, *maximus*; ſi vero eſt diſtributivum, vel capax diſtributionis etiam modo indefinito diſtribuit v. g. *die die*, ideſt *per ſingulos dies*. Aut eſt cum aliquo ſubſtantivo continuato, & tunc ſervat formam regiminis, alterum ex illis, quæ forma noſcitur per Jod cum Tſere in pluralibus; per ה in fœminino ſingulari; vel per notam Genitivi in alterutro; & per aliquam ex his litteris

ſequentem v. g. שְׂכָלִם ſoletque forma regiminis ad plura quoque nomina extendi; itemque nomen regere caſum ſui verbi v. g. *cognitione Dominum* pro Domini. Aut ſubſtantivum & cum ſuo adjectivo, aut verbo, & tunc non raro apparet, quaſi diſcordantia in numero; ſed hæc obſtare non debet quoties ſenſus bene ſit accommodus: quare hoc nomen אִישׁ cum plurali eſſe ſolet, eò quòd ſit terminus quaſi multiplicitatis, ut *populus &c.* 2. Subſtantivum autem ſemper ad adjectivum præcedat ut *filius ſapiens*.

3. Nomen adjectivum aut eſt poſitivum; & tunc formatur præter formam rigoroſe adjectivam, vel de adverbio v. g. *ſanguis immeritò ſanguis innocens*; vel de præpoſitione cum altero ſubſtantivo v. g. *Leo de Sylva* pro *Sylveſtris*; vel cum de regimine, aut conjunctione duorum ſubſtantivorum, ſit concordantia ſubſtantivi & adjectivi v. g. *Beatitudines viri*: ideſt *vir beatus*, & *terra ſanctitatis*, ideſt *terra ſancta*: item adjectiva, quæ ablativum poſtulant hic explicantur regimine Genitivi v. g. *inſtructus belli*. Aut eſt comparativum, quod explicatur per præpoſitionem מִן affixam nomini reſpectu cujus ſit comparatio v. g. טוֹב מִיַּיִן *bonum præ vino*, ideſt, *melius*. Aut ſuperla-

perlativum, quod vel geminatione vel per מְאוֹד valde poſtpoſitum explicatur v. g. מְאֹד טוֹב *bonum valde*, ideſt *optimum*. Si autem comparatio eſt in ſententiis ea, quæ affirmatur præfertur; & quæ negatur poſtponitur; ſed non pœnitus reſpuitur v. g. *miſericordiam volo; non ſacrificium*, ideſt, *magis eam volo quam hoc*. 3. Aut eſt pronomen: & tunc Hæbrei pro reciproco, quo carent, utuntur affixo *is ea id* v. g. *faciem ejus*, ideſt, *ſuam*: aut pronomen ſequitur poſt nomen, & æquivalet verbo. *Dominus in Cœlo ſedes ejus*, ideſt in *Cœlo ſedet*: aut eſt poſt relativum v. g. *ſicut pluvis*, *quem projicit eum ventus*, & utraque conſtructio eſt elegans. Notandum tamen eſt quod nonnunquam relativum ſubintelligitur ut Pſal. 18. v. 45. עָם לֹא־יָדַעְתִּי *populus non cognovi*, ideſt, *quem non cognovi*.

4. Verbum verò vel regit nomen, atque pronomen nudè; vel, quod eſt frequens nimis, cum aliqua particula, vel articulo; unde pro earum varietate, & ſignificatione verborum, hi verſiculi clarius, & pro memoria tenacius rem declarabunt.

ל *Res & perſona in Lamed Dativa requirunt*
Arcta, dimitte, expecta, jubet, oſcula, fallit,
Permitte, illudas, reſponde, conſule, clama,
Præ-

Prævalet, appellat, fidit, dominatur, honorat:
Tum jurans, ſalvans, credens, & verba medendi.
אֵת *Accuſandi caſus hæc verba requirunt.*
Nuntiat, & maledic, memorat, colit, ſervit, eventus
Per ב *interpres, teſtis, videt, eligit, atque*
Contemnens, ſimul occurrens, apprendit, odorans
Cauſa, inſtrumentum, pretium, modus. At qui indicat, ultra
Qui docet, atque rogat duplicant moderamine caſum.
Ablativa petunt בְּ *aut* מִן *copia, egeſtas:*
Sic ſextum עַל בְּ *varient tibi gaudia caſum.*
אֵת *primo in caſu Paſſiva, & neutra repoſcunt.*

5. Poſt has regulas, quas memoriter condiſcere non eſt difficile. 1. Quoad concordantiam verbi cum nomine in genere, & numero ſolet quandoque occurrere anomalia, quæ neque in conſtructione ſenſum eliciendum remorari debebit; neque in ſermone condendo legem facient: concordia autem verbi cum utroque nomine regiminis, ſive recto, ſive obliquo ſtare poteſt. 2. Quoad uſum temporum nota, tùm quod tem-

tempus præcedens trahit ad ſe poſterius v.g. הֶאֱמַנְתִּי כִּי־אֲדַבֵּר *credidi propter quod locutus ſum*, & tamen dicit *loquax*: tùm quod participio præſentis utuntur pro præſenti v. g. אֲנִי רֹאֶה *Ego videns* pro *ego video*, & generatim tempora, quæ non habent per ea, quæ habent accomodant ad exigentiam loci: tùm quòd infinitivus ad conatum ſignificandi, adjungi ſolet futuro, & præterito, præeundo v. g. *moriendo morieris*; imperativo autem ſolet adjungi ſequendo v. g. שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ *audite, audiendo*. Tùm quòd regimen unius verbi in aliud eſt ad infinitivum cum ל vel nudè, & trahi quoque ſolet ad idem genus numerum, & perſonam cum regente v. g. הוֹאִיל הָלַךְ *voluit, ivit*, ideſt, *voluit ire*, ut Arabes uti ſolent. Regitur autem talis infinitivus cum ל præſertim à verbis voluntatis & facultatis, ſeu potentiæ ſicuti, & infinitivus facultatis ſenſitivæ regit rem cum ב v. g. לִרְאוֹת בְּטוֹבַת *ad videndum in bonitate ideſt bonitatem*: Tùm quod verba activa, ſeu tranſitiva regunt accuſativum ſui ſignificati perſæpe ut *videbo viſionem &c.* & participia paſſiva pro verbali in *Bilis* conſtrui ſolent.

6. Circa conſtructionem dictionis id 1. obſervandum eſt quod ſæpe præpoſitio cum altera præpoſitione conjungitur v. g. מִן & אַחַר

אַחַר ſit מֵאַחַר ideſt *de poſt* . Secundò quod particulæ, aut litteræ uſitatiores, & univerſaliores ſignificati ſunt, ב & ו. Quippe ו in principio dictionis præter uſum copulativum, & converſivum jam inſinuatum, habet etiam disjunctivum ut *vel*, cauſalem ut *quia* adverſativam ut *ad*, & aliquando inſtar adverbii comparativi ut *ſicut*, & rationalis ut ergo & cauſalis antecedentis ut *ideo*: nam *quia* dicit cauſam ſequentem ב autem in Hebræo ſermone habet omnem uſum vel ferè omnium præpoſitionum; quare & acuti interpretis obſervare eſt, quid eo loci oportunius adveniat. Tertio quod pro negatione diverſæ particulæ uſurpantur, & diverſimode: nam בִּלְתִּי בְּלִי, בַּל junguntur præterito, atque futuro אֵין *non* jungitur participiis; ſed לֹא temporibus cunctis præter imperativum, cui videtur præponendum אַל ideſt *ne*, & פֶּן ne forte ſicuti, & futuro junguntur. Et quidem ſi negatio ſequitur poſt ה interrogativum; affirmatur v. g. *an non &c.* ſi vero non ſequitur; potius videtur interrogatio negans v. g. *Nunquid ego &c.* quando autem præcedit ad *omnis* facit *nullus* contra Dialecticos ajentes *non omnis quidam*. Ac ſub unica negatione præfixa plura verba reguntur. Huc trahi poteſt quod particula אִם ideſt, ſi,

quæ

quæ ſolet eſſe de formula juratoria, ſiquidem poſt juramentum ſequitur v. g. *vivit Dominus ſi &c.* negat verbum affirmans; & affirmat negans v. g. *Juravi in ira mea; ſi introibunt in requiem meam*, ideſt, *non introibunt*. Quarto in conſtructione præpoſitionum ſciendum eſt primum ſignificatum cujuslibet; & poſtea ſignificata, quæ pro opportunitate ſolent induere v. g. אֶל ſignificat proprie *ad* ſed aliquando *in de cum*. Deinde אֵת proprie ſignificat *cum*. At inveniri ſolet *pro ex de ad per adverſus* & ſervire Dativo pro לְ item præpoſitio עַל ſignificat proprie *ſuper*; ſed ſæpe *juxta ad contra in ſupra* vel *pro* coram. Particula כִּי proprie eſt *quoniam*; at pro *ſed*, *ut*, *tantum*, *quando*, *quamvis* ſolet inveniri. Ea vero copulatio מִפְּנֵי frequens eſt, & ſumi ſolet pro cauſali *propter*, excepta tamen cauſalitate finali.

7. Poſt hæc duo reſtant ad Sintaxim perfecte tradendam, ſcilicet & particularum copia & numeralium notitia. Quoad 1. Monſ. Maſclef in cap. 17. ſuæ Grammaticæ eſt uberrimus, & perſpicuus, ſed brevitatis cauſa ea quæ Sglhauterius noſter congeſſit affatim ſufficere videbuntur: itaque & præpoſitiones, & interjectiones, & adverbia conjunctioneſque ſeparamus.

Præ-

Præpoſ.		Interject.	
עִם	cum	הוֹי	o, væ heu
אֵת	cum	אוֹי	heu, væ
אֵצֶל	apud	אִי	væ
נֶגֶד	coram	אוֹיָה	heu
לְמַעַן	propter	אֲהָהּ	ah
בַּעֲבוּר	propter	הָהּ	ah
אַחֲרֵי	poſt	אָהּ	ah
תַּחַת	pro	הֶאָח	euge vah
בֵּין	inter	חָלִילָה	abſit
עַל	ſupra	הָבָה	eja
אֶל	ad	לוּ	utinam
בְּלִי	ſine	אַחֲלַי	utinam quæſo
בִּלְעֲדֵי	præter	אַחֲלֵי	utinam
זוּלַת	præter	אָנָּא	quæſo
מִלְּבַד	præter	אָנָּה	quæſo
הָלְאָה	ultra	נָא	quæſo
לְפִי	ſecundum	בִּי	quæſo
לִפְנֵי	coram	אָמֵן	amen
לְעֻמַּת	contra		
מוּל	contra		
מִמּוּל	contra		
נֹכַח	contra		
לְנֹכַח	contra		
מִן	è ex		
מִן	de præ		
מִן	à ab		
עֵבֶר	trans		

Con-

	Conjunct.		Adverbia
אַף	etiam	אֵי אַיֵּה	ubi
גַּם	etiam	פֹּה הֲלוֹם	hic
אוֹ	aut	שָׁם	ibi
אִם	ſi , an ?	חוּץ מִחוּץ	foris
כִּי	quia , l , quod ſi	מִבַּיִת	intus
כִּי־אִם	ſed quod ſi	בַּלָּט	clam
אַף־כִּי	ita ne ? cur?	מַעְלָה	ſupra
אַף־כִּי	quanto minus	מַטָּה	infra
לוּ	ſi forte	פָּנִים	ante
לוּלֵא	niſi	אָחוֹר	retro
רַק	tantum	יַחַד	ſimul
אַן	tantum	יַחְדָּו	ſimul
אַךְ	verum	לְבַד	ſeorſim
אֲבָל	certe	מֵאַיִן	unde?
אוּלָם	verum	אָן אָנָה	quo?
יַעַן	quia	הֵנָּה וָהֵנָּה	huc vel illuc
יַעַן־כִּי	eo quod	מָתַי	quando
יַעַן אֲשֶׁר	eo quod	תָּמִיד	jugiter
עֵקֶב־י	eo quod	יוֹמָם וָלַיְלָה	die ac nocte
עֵקֶב אֲשֶׁר	quatenus	עַתָּה	nunc
עֵקֶב־כִּי	eo quod	אָז אֲזַי	tunc
בְּשַׁגַּם	eo quod etiam	הַיּוֹם	hodie
עַל־כֵּן	itaque	מָחָר	cras
לָכֵן	itaque	תְּסוֹל אֶתְמוֹל	heri
		שִׁלְשׁוֹם	nudius tertius
		לְפָנִים	ante
		כְּבָר	jampridem

Adverbia	
טֶרֶם	antequam
אַחַל	poſt
לָמָּה מַדּוּעַ	quare?
הֲלֹא	an non
כֵּן כֹּה	ſic ita
אָכֵן אָמְנָם	certe
בְּלִי בִּלְתִּי	non
אֵין לֹא־בַל	non
אוּלַי	forte
פֶּן	ne forte
אַל	ne
אֵיךְ אֵיכָה	quomodo
טוֹב הֵיטֵב	bene
אַחַת	ſemel
כַּמָּה	quoties?
כָּכָה	ſic
מְעַט	parum
יוֹתֵר	plus
מַהֵר	cito
כַּמָּה	quantum!

8. Expeditis ergo jam variis particularum claſſibus, quarum uſus eſt frequens, ſequitur numerandi ratio illa, quæ in Cardinales, ordinales adverbialeſque indidem numeros, diſſecta frequentem uſum habet quoque in Syntaxi. Circa quos prænota 1. quod

1. quod in Cardinalibus à tribus ad decem terminatio fœmininorum maſculina eſt; & maſculinorum fœminina. 2. quod in pluralibus Cardinalibus faciunt etiam concordantiam cum ſubſtantivo ſingulari: v. g. חֲמִשִּׁים שָׁנָה *quinquaginta anni*. 3. Quod ſemper minor numerus majori præponitur. 4. Quod ſingularia jam ante, jam poſt ſubſtantivum, pluralia ſemper ante ſubſtantivum præponuntur. 5. Quando ſit compoſitio aliqua numerorum cum ſingulis repeti ſolet ſubſtantivum potius ex idiotiſmo linguæ, quam ex neceſſitate v. g. שָׁנָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים ideſt, *centum anni*, *& viginti anni*. 6. Cardinalia ſumi ſolent pro ordinalibus, & ſuis adverbiis v. g. אֶחָד unus pro *primus* שֶׁבַע pro *ſepties* & pro proportionalibus *duplum triplum &c.* v. g. שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם duplum reſtituet. 7. Cardinalia repetita faciunt numeralia diſtributiva *bini*, *terni quaterni &c.* 8. Ordinalia fœminina jam adverbialiter v. g. שֵׁנִית *ſecundò*; jam proportionaliter pro parte aliquota v. g. חֲמִשִׁיתוֹ *quintam partem ejus* uſurpantur.

Numeri Cardinales.

Gen. Maſcul.			Gen. Fœmin.	
1	אֶחָד	11	אַחַת עֶשְׂר	1
2	שְׁנַיִם	12	שְׁתַּיִם	2
3	שְׁלֹשָׁה	13	שָׁלֹשׁ	3
4	אַרְבָּעָה	14	אַרְבַּע	4
5	חֲמִשָּׁה	15	חָמֵשׁ	5
6	שִׁשָּׁה	16	שֵׁשׁ	6
7	שִׁבְעָה	17	שֶׁבַע	7
8	שְׁמֹנָה	18	שְׁמֹנֶה	8
9	תִּשְׁעָה	19	תְּשַׁע	9
10	עֲשָׂרָה	20	עֶשֶׂר	10

Commun.		1000	אֶלֶף
20	עֶשְׂרִים	20	אַלְפַּיִם
30	שְׁלֹשִׁים	mil.	אֲלָפִים
40	אַרְבָּעִים	10	רְבָבָה רִבּוֹ
50	חֲמִשִּׁים	20	רִבּוֹתַיִם
60	שִׁשִּׁים	plur.	
70	שִׁבְעִים	10000	רְבָבוֹת
80	שְׁמוֹנִים		Ordinales M.
90	תִּשְׁעִים	1	רִאשׁוֹן
100	מֵאָה	2	שֵׁנִי שְׁלִשִׁי
200	מָאתַיִם	3	Fœmin.
pluries	מֵאוֹת	1	רִאשׁוֹנָה
100		2	שֵׁנִית

9. Cir-

Digitized by Google

9. Circa quas tabellas notabis nonnulla. 1. Quod illa, quæ uſque ad decem ponuntur, tam fœminina quam maſculina, ſolent habere aliquam varietatem in regimine; id tamen eſt juxta regulas conſuetas regiminis, prout in nominibus, in abjiciendo ם numeri 2. & ſubeundo ת loco ה Notabis 2. eoſdem numeros utroſque, ſi denarius ille עָשָׂר ſequatur, currere uſque ad 20., atque tam extra regimen, quam intra itidem uſurpari: pro 11. tamen ſolet etiam poni עַשְׁתֵּי Notabis 3. quod pro Jod etiam eſt uſui רִבּוֹא Notabis 4. De ordinalibus maſculina in י v. g. שְׁלִישִׁי & fœmin. in ית v. g. שְׁלִישִׁית, רִאשׁוֹנָה & רִאשׁוֹן terminari uſque ad decem, & deinceps recurri ad Cardinales, itaut עֶשְׂרִים ſit etiam vigeſimus. Item illi ordinales uſque ad decem interſerunt aliud י poſt litteram 2. v. g. שְׁמִינִי *octavus* excepto שִׁשִּׁי *ſextus*, & שֵׁנִי *ſecundus*. Notabis 5. quod pro adverbiis ordinalibus *primo ſecundo* ſervit terminatio fœminina eorum v. g. שְׁלִישִׁית *tertio*; & pro adverbiis Cardinalibus *ſemel*, *bis &c.* dicitur אַחַת פַּעַם *una vice* פַּעֲמַיִם bis שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים tribus vicibus &c. & quandoque inveniri ſolent pro vicibus hæ voces מנים à מָנָה *numerare* & רְגָלִים ut Exod. 23. 14. שָׁלֹשׁ רְגָלִים *tribus vicibus*.

CAPUT XI.

De figurata Conſtructione Rhetorica, & Poeſi.

1. EST & figurata conſtructio quæ pertinet ad Grammaticas; & figuratus ſtylus, qui pertinet ad Rhetoricas, quorum neutrum deeſt Hebræis. Quoad 1. enim habent ſuas Enallages, & Hypallages: fit enim Hypallage caſus pro caſu Iſaiæ 1. v. 3. ubi dicitur *bos cognoviſſe præſepe Domini ſui pro Dominum præſepis ſui*. Enallage autem generis eſt etiam apud Iſaiam 3.12. dum pro viris effæminatis mulieres ponuntur, & Enallage verbi pro adverbio Daniel 9. 21. dum dicitur *redibit*, *& ædificabitur platea*, ideſt *rurſus ædificabitur*. Enallage autem apud ipſos longe frequentior eſt ſumendo tempus pro tempore, nedum cum Vau converſivo de futuro in præteritum, vel de præterito in futurum; ſed etiam ſine illo, aut aliter v. g. Ezech. 13. 3. *nihil vident* pro רָאוּ *viderunt*. Exod. 15. 1. אָז יָשִׁיר *tunc cecinit* pro *canet*. Job. 1. 7. *unde venis* pro *unde venies* מֵאַיִן תָּבֹא & infinitivus pro alio tempore, præſertim quando

do eſt cum Gerundio v.g. *in convertendo Dominus captivitatem Sion*. Quas omnes figuratas Grammaticationes, ſicuti & alias, quæ Hebræis cum cæteris linguis communes ſunt, ipſe cuique contextus aperiet. Hue tamen magis appropinquare videtur varietas illa conſtructionum pro ſuperlativo exprimendo: nam 1. rei ſummum gradum exprimunt adjungendo Genitivum *Dei*: v. g. Cedros Dei ideſt *altiſſimas*: *mons Dei mons pinguis* ideſt *mons electiſſimus*. 2. Per repetitionem poſitivi ut dixi v. g. *magnus magnus*, ideſt, *maximus*. 3. per ſubſtantivum in regimine geminatum v. g. שִׁירהַשִּׁירִים *Canticum Canticorum*, ideſt *Canticum excellentiſſimum*.

2. Quoad ſtylum Rhetoricum S. Aug. in libris de Doctrina Chriſtiana ſe in ſacro eloquio omnem Rhetoricam ſe oſtendere pollicetur: nec immeritò: eſt enim ibi multa, & alta eloquentia mille tropis reſperſa, quorum loca curſim citata, & latinè converſa dabimus ut inſtructio pateat, & non remoretur: facile enim qui pervenerit huc verba Hebraica conſulere poterit v. g. Synechdochæ Geneſ. 4. 19. Auferet *Pharao caput tuum*, ideſt, *te*. Item Daniel 7. v. 25. Genus pro ſpecie, tempus pro anno Iſaiæ

 1. 15.

1. 15. *ſanguis pro omni homicidio*, *& peccato*. 2. Reg. 6. 5. *In lignis abietum* pro inſtrumentis muſicis, ubi ſumitur materia pro re. 2. Methonimiam, cum Samariam vocat Samaritanos, Sacerdotes *templum*, Idolatras *Idolum*, peccatum ejus effectus. 3. Hyperbolem. Gen. 41. 49. *frumentum tanquam arenam maris*, & in Exodo in occiſione primogenitorum ibi *nulla erat domus*, *ubi non jaceret mortuus*. 4. Methaphoram frequentem, & elegantem v. g. *medulla frugum* eſt, quod eſt optimum; *cornu* eſt potentia; *robur panis* alimentum; *os gladii* acies ejus; *Sagitta*, *gladius*, *ignis* quodvis tormentum. *Gladius inebriatus ſanguine*. Multa cædes. *Pars funis*, *& funiculus* hæreditas. *Vaſa* inſtrumenta, & alios modos loquendi ita valentiſſimos, ut nedum ſecum ferant methaphoram; ſed & emphaſim, quibus ſcatet Job, Pſalmi, & Prophetæ: neque eſt prætereunda uſurpatio vocis *filia*, & *filius* qua appellant quidquid ex alio naſcitur v. g. filius *areæ* granum *filius pharetræ ſagitta*, *filius olei* Sacerdos; *filia maris* inſula, & civitate *filiæ vocantur* meretrices, ſi idolatræ; & virgines dum ſanctæ; verum eſt tamen, quòd verbum בּוּקֵּף ſignificat filiationem, & ædificium.

cium. 5. Ironiam. Gen. 3. 22. quaſi *unus ex nobis factus eſt*, & Zach. 11. 13. *Decorum pretium* pro indecoro. 6. Antiphraſim. Job. 1. 11. Benedicere pro maledicere. Quæ quidem ſpecimina ſuffectura ſunt ad deguſtandam eloquentiam ſacram prout pertinet ad Grammaticum.

3. De Poëſi itidem certum eſt quod priſca, & ſacra jam periit. De moderna tacent Quinquarboreus, Sglhauterius, Bartoloccius. Ego vero cum non ad loquelam, & poëmata cantioneſque, (quas Rabbini ſibi cudant ut velint) Grammaticem dirigam; pro intelligendo ſacro textu, condendoque ad ſummum aliquo Epigrammate ea, quæ ſunt ſatis, adnecto. Itaque apud Hebræos ſillabæ longæ ſunt omnia decem puncta longa, & brevia; & ſillabæ breves omne ſceva mobile ſimplex, & compoſitum, imo & Sciurek ante בּוּמַף dum ponitur pro וְ. Pedum alter eſt monoſyllabus vocatus תְּנוּעָה ideſt motio v. g. עָם alter jambus vocatus יָתֵד conſtans brevi, & longa unde compingunt, jam ſpondæum conſtantem duabus longis, jam Bacchium ex brevi, & duabus longis, ſeu jam Moloſſum ex tribus longis, & creticum ex longa brevi, & longa, per quos metiuntur ſua carmina, & etiam per

illos in quibus non coëunt duæ breves ſimul. Ex his formatur diſtichus appellatus בַּיִת quia habet pro primo verſu eum, quem vocant דֶּלֶת, & pro ſecundo סָגוּר; ſi autem poëma habet minus, quam decem בַּיִת dicitur פָּסוּק ſeu Epigramma; ſi vero eſt longius, dicitur שִׁיר ideſt, *Canticum*: & hoc liberè currit in numero verſuum, & numero pedum, & ſyllabarum uniuſcujuſque verſus; niſi quod ſervare debent aliquem rithmum, ſeu conſonantiam, ſaltem quoad ſyllabam ultimam, & hanc per binos, vel alternos verſus, vel ut malis. Quoad figuras & licentias multùm cum Latinis eunt, non tamen quoad cæſuras. Uſurpant enim ſæpe integros pedes. Item uſurpant conſonantiam quoad duas ſyllabas ultimas, & ſi verſus ſunt breves; unus eſt ad latus alterius v. g. ex ſpondæo Bachio, & Jambo:

בָּרָא אֱלֹהִים אֱנוֹשׁ : בְּנָן מְרִימוֹ לְרוֹשׁ :

Ex Cretico, Spondæo & Bachio.

טוֹב יְהוֹשֻׁעַ שְׁלַח לִי : חִנֵּה קֹדֶשׁ בְּלִבִּי :

Ex ſpondæo & duobus Bachiis.

יָבֵשׁ בְּקָרְאִי גְרוֹנִי :
דָּבֵק לְחִכִּי לְשׁוֹנִי :

Ponitur 3. בַּיִת ut poni ſæpe ſolet unus verſus infra alium. Præterea de 4. ſpondæis fieri ſolet carmen ſimplex: ac tandem de pedibus rela-

relatis verſus ſic, vel aliter poterunt permiſceri pro hac, vel illa pellula concinnanda. Et hæc tam de Poëſi quam de noſtra Grammatica cujus exercitationem adnectimus.

CAPUT XII.

Exercitatio Grammatica cum punctis, & ſine punctis.

1. DUo ſunt quæ ſuadere poterant hanc exercitationem non eſſe hic neceſſariam: alterum videlicet, quia hanc Grammaticen eo fine ſcripſerimus; ut Matriti, Compluti, Salmanticæ & Valentiæ, ubi ſunt Cathedræ linguæ Hebrææ harum moderatoribus deſerviret, ut ſub methodo uniformi, & voce viva Magiſtri diſcipuli poſſint proficere: videbatur enim exercitationem Grammaticam Magiſtro vivo relinquendam eſſe, quo & ea foret utilior, & Grammatica brevior. Alterum eſt, quod, cum nos in traditione hujus idiomatis via moderationis media incedamus; non videbatur pariter oportere eas minutias perſequi, quæ in hujuſmodi exercitatiunculis notari conſueſcunt. Sed verò maturè ad om-

nia

nia reſpiciens ſub hac eadem moderatione rem præſtare decrevi. Nam ex una parte breviuſcula admodùm exhibebitur exercitatio cum punctis, & ſine illis ad ſex, vel octo verſus protenſa: quæ proinde non tam ſit labor & onus, quam ſpecimen, & manuductio: ex altera vero parte juxta doctrinam noſtram de uſu moderato punctorum non ibit tota res, niſi moderata.

PSALMUS XXXIV.

Secundum Hebræos.

VERS. I.

Semper : tempore omni in Dominum Benedicam

אֲבָרְכָה אֶת־יְהֹוָה בְּכָל־עֵת תָּמִיד

Jamid heth bechol eth-JEHOVAH Avarecha

meo ore in ejus laus

תְּהִלָּתוֹ בְּפִי׃

bephi tehillatho.

2. אֲבָרֲכָה Eſt prima perſona futuri in conjugatione *Piel*: ubi quia littera ר, quæ eſt in medio non admittit Daghes cap. 3. ſuppletur per vocalem longam in præcedenti.

Ra-

Radix eſt בָּרַךְ *Benedixit*. Littera ה in fine eſt Paragogica cap. 8. inſtar ſuffixi quod vertit Tſere - in Sceva: cap. 8. Prima virgula pendens eſt accentus Rhetoricus *Meteg*, & ſecunda Grammaticus dans tonum ſyllabæ cap. 3.

אֶת־ Eſt ſignum Accuſativi caſus cap. 4. cum Segol pro Tſere propter accentum Macaph cap. 3. & 5.

יְהוָה Nomen Dei Tetragrammatum, ſeu quadrilitterum, quod ineffabile eſt à Judæis id nunquam proferentibus, & eſt modò ineffabile, ſi attendatur ad criſim pronuntiationis, quam tamen ultrò præterea, ubi nota adſunt puncta. Radix hujus nominis eſt verbum הָיָה fuit. Quia exinde formatum eſt nomen Dei. Exod. 3. 14. ſic אֶהְיֶה & ſic formabatur nomen ineffabile de tertia perſona futuri ſicut alia quæ formantur de tertia perſona futuri Kal.

בְּכָל־ Littera ב eſt ſervilis cum ſuo ſolito Sceva; & ſignificat *in*: habetque Daghes lene cap. 2. Reliquæ litteræ ſunt de radice כָּלַל *perfecit*: & inde vox כֹּל *omnis*. Cholem hic propter accentum macaph vertitur in brevem, ſcilicet Camets Chatuph cap. 5. & profertur ut tale, licet videatur Camets cap. 2.

עֵת Eſt nomen ſignificans tempus à radice minus uſitata עָתַת Accentus vero vocatus Athanac ſenſum claudit cap. 2.

תָּמִיד Eſt adverbium ſignificans *ſemper* à radice minus frequenti תָּמַד cum ſuo Daghes in littera ת cap. 2.

תְּהִלָּתִי. Radix eſt הָלַל quæ in conjugatione *Piel laudare* ſignificat: unde efformatur nomen ſubſtantivum תְּהִלָּה ideſt *laus*. Primum ת eſt Heemanticum formativum nominum cap. 4., & ſecundum ת eſt, in quod vertitur littera ה propter ſuffixum cap. 4. &c. Punctum in littera ל eſt ſignum verbi defectivi duplicantis cap. 7.

בְּפִי Littera ב eſt præpoſitio *in* cum ſuo Sceva ſolito. Radix hujus vocis eſt anomala, ſcilicet פֶּה *os*; ſed quia jungitur ſuffixum Jod, deficit ה: unde ſignificat *in ore meo*. Et Daghes utriuſque litteræ omittitur quia non venit poſt Sceva mutum. Duo puncta craſſa cum virgula præcedenti faciunt Soph Paſuch, ſeu finem periodi: nam quando ſola virgula invenitur in ſyllaba, eam acuens ſine fine periodi ſed cum diſtinctione perfecta, dicitur ſilluch potius, quia ibi non eſt finis verſus.

VER-

VERSIC. II.

audient : mea anima laudabitur Domino in

יִשְׁמְעוּ נַפְשִׁי תִּתְהַלֵּל בַּיהוָֹה

Iimſehu naphſci tithhallel Badhonai

lætabuntur &, manſueti

עֲנָוִים וְיִשְׂמָחוּ׃

veiiſmahhu hanavim,

3. בַּיהוָֹה In hoc verbo datur præpoſitio Beth ſine ſolito Daghes cap. 2. & nomen Dei ineffabile. De hoc jam diximus : & hic damus per *Adonai* littera ב habet Patach, eo quod loco nominis ineffabilis legi ſoleat אֲדוֹנָי & ſic propter regulam generalem gutturalium cap. 5. littera præcedens Gutturalem eſt vocalis affinis.

תִּתְהַלֵּל Eſt tertia perſona ſingularis fœminina futuri verbi הָלַל in conjugatione Hithpael cap. 7. Itaque paſſive dicitur *laudabitur* נַפְשִׁי Radix hujus verbi eſt נֶפֶשׁ *Anima* propter ſuffixum mutatur Segol in Sceva cap. 5. & primum Segol, quod deberet verti in Sceva propter affixum vertitur in Patach, ne duo Sceva concurrant cap. 5. reg. 10.

יִשְׁמְעוּ

יִשְׁמְעוּ Eſt tertia perſona pluralis maſculina in futuró conjugationis Kal à radice שָׁמַע *Audivit* quæ vox futuri ſignificat *audient*, vel *audiant* more imperativi apud Hebræos.

עֲנָוִים Hoc verbum habet pro radice עָנָה ideſt *reſpondit* : *afflictus fuit* : & de hac ſecunda ſignificatione manat nomen ſubſtantivum עָנָו *manſuetus* : pluralis fit addendo ſyllabam ים masculinorum & propter numerum mutatur Camets in Sceva compoſitum ſub gutturali cap. 5. & 4.

וְיִשְׂמָחוּ In hac voce illud ו cum Sceva eſt copulativum cap. 4. poſtea remanet tertia perſona maſculina futuri à radice שָׂמַח lætari; ſed propter accentum diſtinctivum retrahitur tonus, ſcilicet propter Soph Paſuch, & ponitur Camets longum cap. 5. Reg. 2. quia per Cholem futuri quod in Sceva verti debebat cap. 8. not. 3. debebat eſſe Patach propter ח ſubſequutum v. g. יִשְׂמַח quare tale Sceva inde manans non vertitur in e longum, ſed in a longum propter talem accentum.

VERS.

VERS. III.

Exaltemus &: mecum Dominum magnificate

וּנְרוֹמְמָה אִתִּי לַיהוָה גַּדְּלוּ

unromema itti ladhonai Gaddelu

pariter ejus nomen

שְׁמוֹ יַחְדָּו׃

jahhadau Scemo.

4. גַּדְּלוּ Eſt plurale imperativum à radice גָּדַל *magnus fuit* in conjugatione *Piel*. Unde habet Daghes forte in ד & Daghes lene in ג quia incipit ſententia cap. 2.

לַיהוָה Hiç propter nomen Dei ineffabile jam explicatum, remanet ל quæ ſignat Dativum, & habet ſub ſe Patach, vel propter rationem datam verſ. 2. in initio, vel quia quando dictio incipit cum Sceva vertitur Sceva articuli in Chirich, aut Patach. Cap. 5. Reg. 10.

אִתִּי. Hæc vox eſt particula אֵת cum affixo primæ perſonæ maſculinæ, quæ particula quæ interdum eſt Accuſativi, interdum Ablativi; vertit ſuam vocalem in Chirich cum ſuffixo c.8. de ſuffix. particularum. Daghes autem pro affixo litteram roborat.

וּנְרוֹמְמָה

וּנְרוֹמְמָה In hac voce ו eſt conjunctio, & non habet Sceva; ſed Sciurec propter ſequens Sceva quæ quieſcit, quia tale ו Sciurec copulativum eſt breve. Radix vero eſt רוּם *altum eſſe* verbum quieſcens ע״ו Quod in Piel facit רוֹמֵם cum ו immutabile cap. 7. claſſe 4. littera vero נ eſt formativa futuri prima pluralis communis cum ſuo Sceva in Piel. Littera ה eſt paragogica cap. 8. Unde inſtar ſuffixi mutat Tſere in Sceva, & ultimam ſyllabam in Camets c. 8. not. 2. & valet *exaltabimus*, vel *exaltemus* ſintaxi Hebraica.

שְׁמוֹ Radix eſt שֵׁם nomen: propter ſuffixum vero mutatur ‥ in ְ cap. 5. Reg. 6.

יַחְדָּו Quæ vox eſt Adverbium formativum à radice יָחַד *unitus fuit*. Itaque Adverbium ſignificat *ſimul*, *pariter*: quod vulgatus interpres vertit *in idipſum*, quod Hiſpanice redditur eleganter ſi *todos a una* ubi energiacè exprimuntur *multitudo*, unio, & conatus.

VERS.

VERS. IV.

omnibus ex & me exaudivit, & Dominum quæſivi

וּמִכָּל־ וַעֲנָנִי אֶת־יְהוָה דָּרַשְׁתִּי

umiccol vehanani eth-Adhonai Daraſchti

me liberavit meis pavoribus

הִצִּילָנִי׃ מְגוּרוֹתַי

hittſilani megurotai.

5. דָּרַשְׁתִּי Hæc vox eſt prima perſona ſingularis præteriti cum punctuatione correſpondenti deducta à radice דָּרַשׁ quæſivit. Ponitur vero Daghes in ת quia Sceva mutum præceſſit: cap. 2. not. 3.

אֶת־יְהוָה Hæ voces jam ſunt declaratæ in verſ. 1.

וַעֲנָנִי Hic illud ו eſt conjunctio more ſolito illud נִי eſt ſuffixum primæ perſonæ proprium verborum cap. 8. Radix vero eſt עָנָה ideſt, exaudivit. Quia vero hæc radix eſt de quieſcentibus לה, & cum ſuffixo ſuprimitur ה; ideo non eſt Sceva in prima, ſed fit contractio, aut retrogradatio punctorum cap. 8. & quia penultima debebat eſſe Patach convertitur in Camets propter accentum diſtinctivum.

וּמִכָּל . Hic ו eſt conjunctio, & propter labialem ſequentem eſt Sciurech cap. 4. מ eſt de præpoſitione מִן quæ ſignificat *ex* & imprimit Daghes in ſequentem ad ſupplendum ut alias ſupletur in conjugatione Niphal cap. 6. Reliqua patent in verſiculo 1. jam explicato.

מְגוּרוֹתַי Radix hujus vocis eſt גור *Pavere* unde fit nomen מְגוּרָה *Pavor* ex duabus litteris Heemanticis cum plurali fœmininorum cap. 4. & cum ſuffixo poſſeſſivo ſingulari cum pluralibus ſignificat *Pavores mei*.

הִצִּילָנִי׃ Hujus vocis radix inuſitata in Kal eſt נָצַל Defectiva פנ unde infigitur Daghes in ſecunda radicali cap. 7. claſ. 1. frequens eſt in Hiphil, cujus nota eſt ה præfixum, & Jod interjectum, unde ſignificat *evadere fecit*, ſeu liberavit. Illud נִי eſt ſuffixum primæ perſonæ in verbis, quod ante ſe deberet habere Patach, ſed propter accentum diſtinctivum Soph Paſuch vertitur in longum cap. 8. de ſuffixis verborum & cap. 5. de mutat. punctorum,

VERS.

V E R S. V.

eorum facies &,ſunt illuminati &,ad eum Aſpexerũt

וּפְנֵיהֶם וְנָהָרוּ אֵלָיו הִבִּיטוּ

uphehem venaharu elau hibbitu

erubeſcent non

אַל־יֶחְפָּרוּ

al jehhparu

6. הִבִּיטוּ Hujus vocis radix eſt נָבַט Defectiva פנ ut præcedens; ſed ſignificat *aſpexit*, & eſt poſita ſimiliter in conjugatione Niphal in tertia perſona plurali præteriti cum Daghes pro *Nun* & ſignificat *aſpexerunt*.

אֵלָיו Eſt vox compoſita de particula אֶל cum Jod interjecto juxta cap. 8. & affixo tertiæ perſonæ וְנָהָרוּ Hic propter ו de more conjungens eſt tertia perſona pluralis præteriti in Kal conjugatione, à radice נָהַר. Sed quia ſub ה gutturali debebat eſſe Sceva compoſitum affine cum vocali præcedenti mutatur in Camets longum propter accentum Athanach diſtinctivum: cap. 15. reg. 2.

וּפְנֵיהֶם Illud ו copulativum eſt Sciurech propter labialem litteram, & propter Sce-

va ſequens. Illud הֶם eſt affixum ſeu ſuffixum plurale tertiæ perſonæ : ex quo hæc vox פָּנִים quæ pluralis eſt ſolum, & deducta à radice פָּנָה aſpexit : puncta commutat, tanquam ſi plurale eſſet ex ſuo ſingulari deductum.

אַל־ Eſt particula negativa, quæ ſignificat *ne* aut *non* cum ſuo accentu Macaph cap. 3. & 10.

וְחָפֵרוּ׃ A radice חָפֵר *erubuit* fit tertia pluralis futuri Kal ita יֶחְפַּר unde gutturalis habens ſub ſe Sceva compoſitum transfert in antecedentem vocalem Segol affinem, & ipſa cum Sceva ſimplici contenta manet : cap. 5. reg. 8. & quod deberet eſſe Patach (quia in futuro verbi neutri ſic mutatur Vaucholen cap. 6. not. 2.) vertitur in Camets propter accentum diſtinctivum, ut ſæpe monuimus.

VERS.

V E R S. VI.

audivit Dominus & clamavit pauper iſte

שָׁמַע וַיהוָֹה קָרָא עָנִי זֶה

Scameah vadonai Kara hani ze

eum ſalvavit ejus auguſtiis omnibus ex &

הוֹשִׁיעוֹ׃ וּמִכָּל־צָרוֹתָיו

hoſciho tſarotau umiccol

7. זֶה Eſt pronomen demonſtrativum maſculinum explicatum cap. 4. in fine.

עָנִי Nomen a radice עָנָה quæ ſignificat *afflictus fuit*. Ubi vertitur ה in י de more verborum quieſcentium לה cap. 7. claſ. 6.

קָרָא Hæc vox eſt radix ipſa quæ ſignificat *clamavit*, & habet ultimam vocalem longam propter א quieſcens cap. 7. claſ. 5.

וַיהוָֹה Hæc vox explicata eſt verſ. 2., niſi quod illic eſt ב præpoſitio, quæ hic eſt ו conjunctio quæ ſæpe habet Patach, quando Sceva ſubſequitur.

שָׁמֵעַ Eſt etiam radix ipſa audivit, quæ cum accentu diſtinguente ponit Tſere in ſecunda non omiſſo Patach ſuffurato, ut alias ſolet admittere conjugatio Kal c. 6. nota 1.

וּמִכָּל־ Explicatum eſt jam verſ. 4.

צְרוֹתָיו Hæc vox ducitur a radice quieſcente עו, ſcilicet צור quæ ſignificat *arctare*, *conſtringere* unde formatur nomen fœmininum צָרָה *Anguſtia* cujus plurale fœmineum abjicit ה cap. 4.; & cum hac contractione, dum ſuſcipit affixum poſſeſſivum, tertiæ perſonæ maſculinæ ſingularis, non gaudet Sceva, quaſi ex retrogradatione punctorum cap. 8.

הוֹשִׁיעוֹ: Hæc vox venit a radice יָשַׁע de quieſcentibus פי & uſitata in Hiphil cujus conjugationis præteritum de more talium quieſcentium deberet eſſe ſic הוֹשִׁיעַ *ſalvabit* c. 7. claſ. 2., ſed propter affixum evaneſcit Patach ſuffuxatum,& ſignificat *ſalvavit eum.*

In quo quidem ſpecimine ſatis libatum eſt, ut quiſque ſe exerceat: nam attacta ſunt particulæ, adverbia, accentus, conſonantium, & vocalium jura, nomina, verba perfecta, & imperfecta, ut ſunt quieſcentia & defectiva פי & פנ duplicantia, & quieſcentia. עו לא לה cum varietate conjugationum. De quibus in ſpecie tota quanta eſt Grammatica exercitatio, reſultat. Unde ad aliud ſpecimen exercitatiunculæ ſine punctis illico properabimus, quæ quidem ſervitura potius ſit pro intelligentia & ſenſu, quam pro lectione: quippe de hac

ſta-

ſtatim in diſſertatione ſingulari ſingillatim ſumus acturi cum inſtructione ad legendum: & inſuper etiam damus poſtea cum punctis etiam verba Geneſeos.

Exercitatio Grammatica ſine punctis in cap. 1. Geneſ.

VERS. I.

Cœlum Deus creavit principio in
בראשית ברא אלהים את השמים
terram &
והארץ ואת
V;

1. בראשית In hac voce radix eſt ראש quæ neceſſario ſunt radicales cap. 9. ſed littera ב eſt præpoſitio *in* conjuncta cum ipſa dictione cap. 4. & ſyllaba ultima ית eſt Heemantica pro formatione nominis fœminini cap. 4.

ברא Eſt radix ipſa verbi activi, quod *creare* ſignificat, & Accuſativum regit, & conſtat ex particula ſubſequenti. Ubi poſt Accuſativum & verbum more Hebraico Nominativus ipſe ſubſequitur.

אלהים Hæc vox pluralis deducta à ſin-

 gulari

gulari אלוה ideſt *Deus*, ſæpiſſime cum verbo ſingulari concordat fortè plus ex myſterio, quam ex anomalia ſyntaxis, ubi etiam notatu dignum eſt quòd ibi inveniri ſolet accentus Athanac; unde hic non ſemper clauſulas diſtinguit ut dicimus in diſſertatione ultima ubi de accentibus.

את השמים Hic primus invenitur articulus Accuſativi cum Verbo activo cap. 4. & poſtea ה demonſtrativum quaſi apud Grecos, & Hiſpanos v. g. *el Cielo* cap. 9. lit. ה. Vox autem שמים ſignificat *Cœlum*, licet in plurali terminatione, eo quod careat ſingulari, ut contingit in aliis cap. 4. & componitur ex particula שם quæ ſignificat *ibi*, & ex voce מים Maiim, quæ ſignificat *aquas*.

ואת הארץ Et terram: ubi ו eſt nota conjunctio; & את eſt articulus Accuſativi ſupra explicatus, ſicut etiam ה demonſtrativum modo etiam conſtitit. Quare ſolum reſtat vox illa radicalis ארץ quæ ſignificat terram, & propter hanc ſignificationem, quæ participat cum urbibus &c. potius, quam per terminationem eſt generis fœminini cap. 4. Duo vero puncta ſunt, accentus ille Soph Paſuch qui periodos claudit.

VERS.

V E R S. II.

tenebræ & vacua & inanis erat terra &

והארץ היתה תהו ובהו והשך

Dei ſpiritus &: abyſſi faciem ſuper

על פני תהום ורוח אלהים .

aquarum faciem ſuper incubans

מרחפת על פני המים׃

a. והארץ Hæc vox jam eſt modò explicata.

היתה *Erat* ubi exponitur præteritum imperfectum pro perfecto ex latitudine temporum inter Hebræos cap. 6. & 10. Radix eſt verbum היה quod eſt verbum ſubſtantivum; & quia eſt de quieſcentibus לה habet tertiam perſonam ſingularem fœmininam præteriti cum ת cap. 7. claſ. 6.

תהו *Inanis* in hac voce quæ ſubſtantivum nomen eſt, a radice תהה & ſignificat *inanitatem*, explicatur adjectivus per ſubſtantivum ut ſæpe ſolent Hebræi cap. 10. in ſintaxi de nomine.

ובהו Hæc vox præter ו copulativum, eſt ſimilis præcedenti, & fere ejuſdem ſignificationis a radice בהה, & ſimili ſyntaxi explicandi adjectivum per ſubſtantivum.

וחשך *Et tenebræ*. Hoc nomen eſt maſcu-

ſculinum deductum a radice חשך ſignificat *obſcurum eſſe*. Poſt hanc vocem opportunè venit intelligendum verbum ſubſtantivum היה in perſona correſpondenti, prout ſæpe apud Hebræos tacitè venit intelligendum.

על פני *Super faciem*. Prima eſt præpoſitio ſatis nota ſignificans *ſupra* cap. 10. in columna præpoſitionum. 2. vox deducta a radice פנה reſpicere eſt vox פנים pluralis ſine ſingulari cap. 4. Unde abjicitur littera ם finalis propter ſtatum regiminis c.9. lit. Jod י.

תהום *Abyſſi*. Eſt vox in Genitivo nominis deducti a radice תהם per interpoſitionem litteræ ו quæ eſt una ex formativis verbalium, quæ more participii paſſivi efformari ſolent cap. 10. lit. ו Vau.

ורוח *Et ſpiritus*. Hic præter ו copulativum, reſtat vox רוח, quæ eſt radix, & nomen communis generis ſæpius verò fœminini, licet non ex terminatione, eo quod in ſubſtantivis etiam ſint plura communia cap. 4. ubi de Genere.

אלהים Hæc vox ſupra explicata hic videtur non eſſe niſi ſub regimine verbi præcedentis cujus ſignificatum, cum ſit veluti actio, & motus, nequit non ſignare ſubjectum.

מרחפת

מרחפת *Incubans* ſeu *ferebatur*. Hæc vox venit a radice רחף quæ ſignificat moveri, ſeu ſe movere: מ eſt littera formativa participii præſentis ex contextu ſeu Benoni in conjugatione Hiphil, quæ ſæpe perdit Jod cap. 6. & ת ſignificat formam ſingularem fœmininam hujus participii, quæ ibidem conſtat.

על פני Hæ dictiones ſupra ſunt explicatæ.

המים Aquarum. Illud ה eſt nota Genitivi & regiminis cap.4.: & vox מים Maiim a radice מי vel מיה, pluralis eſt numeri ſine ſingulari, & aquas vel aquam ſignificat c.4.

V E R S. III.

eſt facta &, lux fiat Deus dixit &

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי
lux

אוֹר

3. ויאמר Et dixit: Hæc vox eſt tertia futuri ſingularis maſculina radicis אמר ut conſtat ex littera י Jod præpoſita de more futuri: ponitur vero in præterito quia ו illud eſt ו verſivum (cap. 4.) de futuro in præteritum, eo quod verba antecedentia in præterito

terito fuerint juxta cap. 1. de conſtructione verbi .

אלהים *Deus*: quæ vox jam eſt ſupra explicata יהי fiat eſt tertia perſona futuri verbi היה de quieſcentibus לה: quare ה ultimum abjicit ex cap. 7. claſ. 6. Cum autem in futuro Niphal deperdatur נ characteriſticum ex capite 6. in Paradigmate; potius hic adaptatur tum ſignificatio paſſiva: tum imperativum pro futuro propter eandem vim ſignificationis cap. 6.

אור *Lux* dicitur a radice אור *lucere*. Unde ſit tale nomen maſculinum.

ויהי אור׃ *Et facta eſt lux*: illud ו copulativum etiam converſivum eſt de futuro in præteritum pro exigentia ipſa loci. Cætera jam conſtant.

V E R S. IV.

bona quia lucem Deus & Vidit
וירא אלהים את האור כי טוב
inter & lucem inter Deus diſtinxit &
ויבדל אלהים בין האור ובין
tenebras
החשך׃

4. וירא *Et vidit* illud ו ſimiliter eſt verſivum

ſivum de futuro in præteritum ; & illud ו denotat tertiam perſonam maſculinam futuri ; ibi enim radicalis non eſt : quippe ירא ſignificatio *timendi* ibi eſt importuna . Eſt ergo radix ראה ſignificans videre & amittens ה ultimum per apocopem , quam talia verba ſolent habere in futuro c. 7. claſ. 6.

אלהים את האור *Deus lucem* : quæ omnia ſupra èxplicata ſunt ; niſi quòd Accuſativus hic regitur à Verbo Activo *videre* unde habet notam את , & litteram ה loco illius articuli nominalis quo carent Latini , non vero Græci , aut Hiſpani v. g. *la Luz* .

כי *Quod* , vel *quia* . Particula eſt conjunctiva cap. 10. colum. 3.

טוב *Bona* . Hic ſubintelligitur de more verbum ſubſtantivum in tempore correſpondenti . Vox vero eſt adjectivum maſculinum cum ſuo ſubſtantivo אור concordans .

ויבדל *Et diviſit* . Radix hujus vocis eſt בדל Dividere ; ſed ex ſuperiori contextu eſt in tertia perſona ſingulari maſculina futuri præeunte ו converſivo futuri in præteritum .

בין האור ובין החשך *Inter lucem , & inter tenebras* , ſeu lucem à tenebris . Ubi cuncta explicata ſunt , niſi quod dictio בין eſt præpòſitio ſignificans inter c. 10. colum. 1. unde Hiſpanice clarius diceretur propter

pter articulum *entre la luz, y entre las tinieblas*;

VERS. V.

Tenebras & , diem lucem Deus vocavit &
ויקרא אלהים לאור יום ולחשך
veſpere factum eſt & , noctem vocavit
קרא לילה ויהי ערב
unus dies mane factum eſt &
ויהי בקר יום אחד׃

5. ויקרא *Et appellavit* : ubi eſt ו verſivum , & י tertia perſona futuri , veluti ſupra cum radice tamen קרא quæ *vocare* ſignificat .

לאור Eſt nomen אור in caſu Dativi cum littera ל propter hujus officium cap. 9, & verbi ſintaxim cap. 10.

יום *Dies* nomen maſculinum a radice יום vel potius radix ipſa .

ולחשך *Et tenebras* : ubi ו eſt conjunctio & ל nota Dativi nominis חשך ſupra explicati & recti ab eodem verbo קרא .

לילה *Noctem* a radice ליל cum ה paragogico cap. 8. Unde licet appareat nomen fœmininum ; tamen maſculinum eſt cap. 8.

ויהי Hæc vox jam ſupra eſt explicata verſ. 3.

verſ. 3. niſi quod hic repetitur, ut afficiat ambo verba ſequentia.

ערב בקר Sunt duæ radices notæ quarum prima *veſperam* ſecunda *mane* ſignificat.

יום אחד *Dies unus* ubi ſecunda vox eſt numeralis maſculina, quæ licet ſit Cardinalis interdum pro ordinali ſumitur, ideſt, dies primus cap. 10. in fine.

VERS. VI.

firmamentum fiat Deus dixit &

ויאמר אלהים יהי רקיע

inter dividens ſit & aquarum medio in

בתוך המים ויהי מבדיל בין

aquis ab aqua.

מים למים׃

6. ויאמר Hæc vox jam explicata eſt initio verſ. 3. ſicuti & duæ poſt ſubſequentes, ſcilicet יהי אלהים,

רקיע *Firmamentum expanſum*: nomen verbale deductum a radice רקע inſerendo litteram י Jod quæ nomina verbalia ſolet aliquando efformari cap. 9. in littera י.

בתוך *In medio*. Componitur ex præpoſitione lit. ב jam explicatæ, & ex radice תוך quæ ſignificat *medium*: & eſt in regimine

ne prout ex littera ה ſubſequenti ſatis dignoſcitur.

מבדיל *Dividens ſeu ſeparari faciens*. Eſt participium Benoni conjugationis Hiphil a radice בדל quæ ſignificat ſeparare, atque inſtar adjectivi concordat cum ſubſtantivo illo רקיע.

בין מים למים Ideſt *inter aquas ab aquis vel ad aquas*. Prima vox eſt præpoſitio בין *inter*, quæ expoſita fuit verſ. 4. Secunda vox & tertia cui præfigitur littera ל ad notandam contrapoſitionem, ſignificat propriè aquas; & etiam explicata eſt in fine verſ. 3.

Hæc ergo ſunt, quæ pro ſpecimine & tenore exercitationis Grammaticæ libuit adjicere, ut ſtudioſus quiſquam ſe exercere condiſcat. Quæ quidem ſatis videbuntur eſſe futura ſi attendatur 1. Quod ex utraque exercitatiuncula cum punctis videlicet, & ſine illis, non modica collectio obſervationum apparata eſt, ut cuique poſſit aditum aperire. 2. Quia hujuſmodi exercitatio, potius debet eſſe manuductio & norma obſervandi, quam plena, & locuples obſervatio. Tyrones enim in via jam poſiti, & ſemita commonſtrata, plus longe proficient, dum ipſi ſuo Marte unum verſiculum ſaltem præ-

præceptorum anatomê perſequantur, quam ſi plures alias reſolutas, & ſibi facile propinatas haurient. Non ergo hic aliud deſiderari poteſt, aut debet, quam tyronis manus ad opus; quandoquidem ex eo fine aliqui tractus Hebraici hic adducuntur minime reſerati, ut in eis Diſcipuli ſuo proprio conamine laborantes & uſpiam ſapore allecti animos induant, & magis, ac magis ad intima Idiomatis penetrare non renuant.

Pro ſecunda via exercitationis

Tractus Homiliæ latinè habitæ à SS. D. N. P. Clem. XI. die Paſchatis Reſurrectionis ann. 1707. & Hebraicè redditæ per P. Jacobum Maria Ayrolum S. J.

P*Roperantes hodie ad Chriſti tumulum piæ mulieres; ſtatim ac revoluto lapide ſedentem inibi Juvenem ſtolâ candidâ indutum viderunt; ſubito timore perculſæ obſtupuerunt; ſed omnem prorſus excutere formidinem jubentur ab Angelo ſic eas alloquentem.* Nolite expaveſcere, Jeſum quæritis Nazarenum crucifixum: *quaſi diceret. Non expaveſcant qui Jeſum quærunt, & crucifixum quærunt; illi timeant, illi expaveſcant, qui aut Jeſum non quærunt; aut non quærunt crucifixum. Multi ſunt, venerabiles fratres, dilecti filii; multi ſunt, qui credi volunt Jeſum quærere; ſed quia crucifixum non quærunt; vere nec Jeſum quærunt. Quærunt, ſcilicet, plerique Jeſum, ſive leproſos mundantem, ſive cæcis oculos aperientem, ſive ſurdos audire, aut mutos loqui facientem, ſive annoſos ægri languores in piſcina ſanantem, ſive domum quatriduanum*

Pro ſecunda via exercitationis

PROPONITVR

Tractus homiliæ habitæ in Paſchate Reſurrectionis à SS. P. Clem. XI. an. 1707. , Hebraicè redditæ per P. Jacobum Maria Ayroli Societatis Jeſu, & ab eo miſſæ ad Authorem .

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הָלְכוּ בִּמְהֵרָה הַנָּשִׁים הַחֲסִידוֹת הַיּוֹם אֶל־קֶבֶר הַמָּשִׁיחַ וַתִּרְאֶינָה אֶת־הָאֶבֶן מְגֻלֶּלֶת וְעָלֶיהָ הָיָה יוֹשֵׁב בָּחוּר אֶחָד לוֹבֵשׁ לְבָנִים וּמִפַּחַד פִּתְאוֹם נִבְהֲלוּ וַתִּשְׁתּוֹמֵמְנָה ׃ וּמַלְאַךְ יְהוָֹה צִוָּה עֲלֵיהֶן לַעֲזוֹב אֶת־כָּל־הַמּוֹרָא לֵאמֹר אַתֵּן הַמְּבַקְשׁוֹת אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַנּוֹצְרִי הַתָּלוּי אַל־תֶּחֱרַדְנָה ׃ כְּמִי שֶׁאֹמֵר אַל־יֶחֶרְדוּ מְבַקְשֵׁי יְהוֹשֻׁעַ כְּשֶׁהוּא תָּלוּי ׃ אַךְ אֵלֶּה אֲשֶׁר אֵינָם מְבַקְשִׁים אֶת־יְהוֹשֻׁעַ אוֹ אֵינָם מְבַקְשִׁים אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא תָּלוּי תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד ׃ הַרְבֵּה הֵם אַחִים מְכֻבָּדִים וּבָנִים יְדִידִים הַרְבֵּה הֵם שֶׁרוֹצִים לְהֵחָשֵׁב כִּמְבַקְשִׁים אֶת יְהוֹשֻׁעַ אַךְ לְפִי שֶׁאֵינָם מְבַקְשִׁים אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא תָלוּי בֶּאֱמֶת אֵינָם מְבַקְשִׁים אֶת־יְהֹשֻׁעַ ׃ רוֹב בְּנֵי אָדָם הֵם מְבַקְשִׁים אֶת־יְהוֹשֻׁעַ אוֹ כְּשֶׁהוּא מְטַהֵר הַמְּצֹרָעִים אוֹ פֹּקֵחַ עִוְרִים אוֹ פֹּתֵחַ אֶת־אָזְנֵי חֵרְשִׁים וּפִי הָאִלְּמִים אוֹ מְרַפֵּא לַחֹלֶה מִשָּׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת בִּבְרֵכַת הַמַּיִם סוֹף דָּבָר אוֹ מֵקִים אֶת־אֶלְעָזָר מִקִּבְרוֹ אַחַר אַרְבָּעָה יָמִים ׃ עַל־אֵלֶּה נֶאֱמַר בַּבְּשׂוֹרָה וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיו עַם רָב כִּי רָאוּ הָאוֹתוֹת שֶׁעָשָׂה לַחֹלִים ׃

num Lazarum è ſepulcro revocantem. *Hi ſunt*, *de quibus habemus in Evangelio*. *Et ſequebatur eum multitudo magna*, *quia videbant ſigna*, *quæ faciebant ſuper iis*, *qui infirmabantur*. *Hi ſcilicet*, *qui Dei aliàs immemores*, *graveſque morbos animæ negligentes*, *ni frui dumtaxat temporalibus neceſſitatibus*, *& periculis ad aram confugiunt ſalutis*. *Verè non quærentes crucifixum*, *quia crucem ferre detrectant*. *Placet aliis*, *Jeſum quærere*, *ſive in Galilæis nuptiis aquas in vino convertentem*; *ſive in deſerto Bethſaidæ multiplicatis panibus turbas ſaturantem*. *Hi ſunt qui minimè formidantes Evangelicum illud*. Væ vobis qui ſaturati eſtis: *non alio conſilio ſacris Eccleſiæ Caſtris adſcribuntur*, *quàm*, *ut opulenti fiant in Sion*, *& de annona Chriſti ſplendidius paſcantur*: *ut hydrias*, *quas attulerunt aqua plenas ſola*, *vino onuſtas accipiant*, *& cophinos fragmentorum*, *quæ ſunt vota fidelium*; *pretia peccatorum*, *& patrimonia pauperum*, *ſacrilega crudelitate pauperibus ipſis*, *quorum ſunt*, *ea diripientes*, *ad domos ſuas reportent*. *Quærunt iſti quæ ſua ſunt*, *imò & quæ ſua non ſunt*, *non quæ Jeſu Chriſti*. *Unde eis meritò ipſemet Chriſtus exprobravit dicens*.

Quæ-

אֵלֶּה הֵם אֲשֶׁר לֹא זָכְרוּ אֶת־ אֱלֹהֵיהֶם וַיִּשְׁכְּחוּ
אֶת־רוֹעַ תַּחֲלוּאֵי נִשְׁמָתָם אַךְ בְּסַכָּנוֹת וּבְעֵת צְרָכִים
זְמַנִּיִּים יָבֹאוּ לַחֲסוֹת תַּחַת כַּנְפֵי מוֹפֵת הַיְשׁוּעָה אָכֵן
אֵינָם מְבַקְשִׁים אֶת יְהוֹשֻׁעַ כִּי הֵם מְמָאֲנִים לָשֵׂאת
אֶת־עֵץ הַתְּלִיָּה׃ טוֹב הוּא בְּעֵינֵי הָאֲחֵרִים לְבַקֵּשׁ
אֶת־יְהוֹשֻׁעַ אוֹ כְּשֶׁהֲפַךְ הַמַּיִם לְיַיִן בַּחֲתוּנָּה שֶׁבַּגָּלִיל
אוֹ כְּשֶׁהִשְׂבִּיעַ אֶת הֶהָמוֹן הָרַב בִּמְעַט לֶחֶם שֶׁנִּתְרַבָּה
בְּמִדְבַּר בֵּית־צַיְדָה׃ אֵלֶּה הֵם אֲשֶׁר אֵינָם יְרֵאִים לָהֶם
מִמָּה שֶׁכָּתוּב בִּבְשׂוֹרָה אוֹי לָכֶם הַשְּׂבֵעִים וּמִתְחַבְּרִים
בְּמִנְיַן עֲדַת הַכְּהֻנָּה לִהְיוֹת שַׁאֲנַנִּים בְּצִיּוֹן וְלִרְעוֹת יוֹתֵר
בְּשֶׁפַע בְּנַחֲלַת הַמָּשִׁיחַ וּלְקַבֵּל הַכֵּלִים אֲשֶׁר־הֵבִיאוּ
אֹתָם מְלֵאִים מַיִם יַיִן וּלְהָבִיא אֶל־בָּתֵּיהֶם סַלֵּי הַמּוֹתָרוֹת
שֶׁהֵם נִדְרֵי הַמַּאֲמִינִים וְקָרְבְּנֵי הַחַטָּאוֹת וְנַחֲלַת הָעֲנִיִּים
וְלִגְזוֹל מְנוֹת הָאֶבְיוֹנִים בְּאַכְזְרִיּוּת הֵמָּה לְבַד׃ אֵלֶּה
הֵם הַמְבַקְשִׁים אֶת־קִנְיְנֵיהֶם וְגַם אֶת־קִנְיְנֵי אֲחֵרִים
וְאֵינָם מְבַקְשִׁים אֶת קִנְיְנֵי יְהוֹשֻׁעַ הַמָּשִׁיחַ׃ לָכֵן בֶּאֱמֶת
וּבִצְדָקָה הַמָּשִׁיחַ הוֹכִיחַ אֹתָם לֵאמֹר אַתֶּם מְבַקְשִׁים
אוֹתִי־לֹא בַּעֲבוּר שֶׁרְאִיתֶם הָאוֹתוֹת כִּי אִם בַּעֲבוּר
שֶׁאֲכַלְתֶּם מִכִּכְּרֵי הַלֶּחֶם וּשְׂבַעְתֶּם׃

Digitized by Google

Quæritis me non quia vidiſtis ſigna : ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis &c.

Poſt hæc ſequitur tertia via exercitationis ſcilicet duplex tractus purè Hebraicus, jam cum punctis jam ſine illis, alter libri Geneſeos; alter de Evangelio D. Matthæi, quod Hæbraice *circumfertur.*

Pro tertia via exercitationis.

DEdimus ſupra viam primam exercitationi Grammaticæ in qua verbatim diſpiciuntur omnes partes orationis Hebraicæ, prout in ſacro textu reperiri conſueſcunt, ſive cum punctis, ſive ſine illis. Adjecimus inſuper viam ſecundam prædictæ exercitationis, quatenus extra Sacrum textum aliquid ſanè & tutò Hebraicum attexentes, verſionem Latinam in pagina reſpondentem adnectimus; non tamen ita verbatim, & Grammaticaliter; ſed potius currente ſtylo, & ſententia, ut nimirum diſcipuli exinde expeditius verſionem dare. Sed cum ipſi dum leges Grammaticæ ſatis didicerunt, nil optant magis, quam textum Hebraicum ad manus habere ſine verſione, ut ipſi a ſe ſenſus conentur elicere; & quidem pro librorum hujus rei penuria facile non reperiantur; decrevi de veteri teſtamento, ſcilicet, Geneſi nonnihil jam cum punctis jam ſine illis adjungere; atque itidem de novo teſtamento ubi Chriſti Domini relucent verba & ſententiæ quidpiam ſimile aggregare.

Cum autem Evangelium Hebraicum Divi

Divi Matthæi non ſit authenticum; aperi ex quo tuto tractus hic propinetur. Igitur D. Joannes Quinquarboreus Aurilacenſis, qui id Evangelium edidit Pariſiis an. 1550. in prologo ait in primis ſe non refugere talem editionem Evangelii Hebraici, quo Nazareni utebantur: tum quia Div. Hyeronimus non ſolum vidit & Græcè reddidit; ſed etiam illud citat ſuper epiſt. ad Epheſ. 5. tum quia ſi obſervatur invenietur ſenſu coincidere cum noſtro Latino: tum quia exinde lectio & lingua Hebraica ejuſque idiotiſmi commodius pateſcent. Quoad punctum vero an ſit verum originale D. Matthæi? ipſe ſolum aſſerit eſſe opus ſatis antiquum, marginaleſque quas potuit obſervationes adjecit: monetque D. Hieronymum, qui citat Evangelium Hebraicum in cap. 12. Matthæi, diverſum quid ibi dicere, atque hic reperitur in hoc a ſe edito. De quo videantur P. Cornelius procemio in Evang. c. 2. §. 1. fine & argumento in cap. 5. Matthæi §. *Quo circa textus*. Et Bellarminus tom. 1. controv. cap. 7. §. *Porrò Athanaſius*. Nos autem duplex fere caput tranſcripſiſſe contenti ſumus ſcilicet 16. & 17.

ושם־הנהר השני גיחון הוא הסבב את כל־ארץ כוש׃
ושם הנהר השלישי חדקל הוא ההלך קדמת אשור
והנהר הרביעי הוא פרת׃ ויקח יהוה אלהים את־האדם
וינחהו בגן־עדן לעבדה ולשמרה׃ ויצו יהוה אלהים
על־האדם לאמר מכל עץ־הגן אכל תאכל׃ ומעץ
הדעתטוב ורע לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו
מות תמות׃ ויאמר יהוה אלהים לא־טוב היות האדם
לבדו אעשה־לו עזר כנגדו׃ ויצר יהוה אלהים מן־האדמה
כל־חיתהשדה ואת כל־עוף השמים ויבא אל־האדם
לראותמה יקרא־לו וכלאשר יקרא־לו האדם נפש
חיה הוא שמו׃ ויקרא האדם שמות לכל־הבהמה ולעוף
השמים ולכל חית השדה ולאדם לא־מצא עזר כנגדו׃
ויפל יהוה אלהים תרדמה על־האדם ויישן ויקח אחת
מצלעתיו ויסגר בשר תחתנה׃ ויבן יהוה אלהים
את־הצלע אשר־לקח מן־האדם לאשה ויבאה אל־האדם׃
ויאמר האדם זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי
לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה־זאת׃ על־כן יעזב־איש
את־אביו ואת־אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד׃
ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבששו׃

אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְרִי־עֵץ
זֹרֵעַ זָרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה׃ וּלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף
הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל רוֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל
יֶרֶק עֵשֶׂב לְאָכְלָה וַיְהִי־כֵן׃ וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־כָּל אֲשֶׁר
עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי׃
פ ויכלו ב השמים והארץ וכל־צבאם׃ ויכל אלהים
ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השב
יעי מכל־מלאכתו אשר עשה׃ ויברך אלהים את־יום
השביעי ויקדש אתו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר־ברא
אלהים לעשות׃ פ אלה תולדות השמים והארץ
בהבראם ביום עשות יהוה אלהים ארץ ושמים׃ וכל
שיח השדה טרם יהיה בארץ וכל־עשב השדה טרם
יצמח כי לא המטיר יהוה אלהים על־הארץ ואדם אין
לעבד את־האדמה׃ ואד יעלה מן־הארץ והשקה את־כל
פני האדמה׃ וייצר יהוה אלהים את־האדם עפר
מן־האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש
חיה׃ ויטע יהוה אלהים גן־בעדן מקדם וישם שם
את־האדם אשר יצר׃ ויצמח יהוה אלהים מן־האדמה
כל־עץ נחמד למראה וטוב למאכל ועץ החיים בתוך
הגן ועץ הדעת טוב ורע׃ ונהר יצא מעדן להשקות
את־הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים׃ שם האחד
פישון הוא הסבב את כל־ארץ החוילה אשר־שם
הזהב׃ וזהב הארץ ההוא טוב שם הבדלח ואבן השהם׃
ושם־הנהר

וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת הַגְּדֹלִים אֶת־הַמָּאוֹר
הַגָּדֹל לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־הַמָּאוֹר הַקָּטֹן לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּ
יְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים׃ וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בִּרְקִיעַ הַשָּׁמָיִם
לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ׃ וְלִמְשֹׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין
הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ וַיְהִי־עֶרֶב
וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ
נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם׃
וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ
הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׁרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל־עוֹף
כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים
לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ׃
וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי׃ פ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ־אֶרֶץ
לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן׃ וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ
וְאֶת־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל־רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיַּרְא
אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ
כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה
וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ׃ וַיִּבְרָא
אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ
זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם׃ וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר
לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ וּרְדוּ
בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל־הָאָרֶץ׃
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב זֹרֵעַ זֶרַע

בראשית

בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ׃ וְהָאָרֶץ הָיְתָה
תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת
עַל־פְּנֵי הַמָּיִם׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי־אוֹר וַיְהִי־אוֹר׃ וַיַּרְא
אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר
וּבֵין הַחֹשֶׁךְ׃ וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה
וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד׃ פ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם׃
וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת
לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי־כֵן׃ וַיִּקְרָא
אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמָיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי׃
פ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם
אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה וַיְהִי־כֵן׃ וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבָּשָׁה
אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃
וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע
עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן׃
וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ
עֹשֶׂה־פְּרִי אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃
וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי׃ פ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
יְהִי מְאֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין
הַלָּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים׃ וְהָיוּ
לִמְאוֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן׃

וַיַּעַשׂ

הביאו אלי ויגער בן ישוע ויצא ממנו השד ונרפא
הנער משעה 20 ההיא ׃ אז קרבו תלמידים אל־ישוע
בסתר ויאמרו למה לא יכלנו אנחנו להוציא אותו ׃
ויאמר אליהם ישוע בעבור שאתם אין־מאמינים ׃
אמן אני אומר לכם אם תהיה לכם אמונה כמו גרעין
הרדל תאמרו להר הזה עבור 21 מזה ויעבר ואין דבר
ימנע ממכם ׃ וזה־מין אין־ישלו כי אם בתפלה ובצום ׃
וכשהתהלכו בגליל דבר אליהם ישוע בן האדם ימסר
לידי האדם ויהרגהו וביום השלישי יקום ׃ והם התעצבו
מאד ׃

20 או בזמן

21 הסר שם עד כה

DIS-

יז ואחרי ששת ימים לקח ישוע את כיפה ואת
יעקב ואת־יוחנן אחיו ויעל אותם להר גבה לבדם
ויצטיך לפניהם: ויגהו פניו כמו שמש ובגדיו היו לבנים
כמו־שלג: והנה נראו אליהם משה ואליהו המדברים
אתו: ויען כיפה ויאמר אל ישוע אדני טוב־הוא להיותנו
פה: אם תרצה נעשה פה שלשת אהלים לך אחד:
למשה אחד לאליהו אחד: עוד הוא היה מדבר והנה
ענן בהיר סכך עליהם: והנה קול מענן אמר הזה
14 חסר היטיב | הוא־בני אהוב אשר־בו [14] רציתי אותו שמעו: וישמעו
תלמידים ויפלו על־פניהם וייראו מאד: ויגש ישוע
ויגע בהם ויאמר אליהם קומו ואל תיראו וישאו עיניהם
ואין ראו כי־אם ישוע לבדו: וכשירדו מן ההר צוה
אותם ישוע לאמור לא תאמרו לאיש המראה עד
שיקום בן־האדם ממתים: וישאלו־לו תלמידים לאמר
15 או צורך | ומה יאמרו ספרים כי [15] הצטרך לבא אליהו בתחלה:
הוא ק | והוא ענה ויאמר להם אכן אליהו יבא וישיב כל:
ואני אומר לכם כי אליהו כבר־בא ואין ידעו אתו כי
16 | אם עשו־בו־כל אשר חפצו: כן בן האדם ישא [16]
צרות ק | יסורים מהם: אז התבוננו תלמידים כיהוא על יוחנן
הטובל דבר אליהם: וכשבא אל כיתה קרב אליו אדם
17 על־ ק | ויכרע לפניו [17] את־ברכיו לאמר אדני חנן [18] לבני
18 אחד־בני ק | כי ירחינאי הוא ומאד ענה: כי הרבה יפול באש
ורבים פעמים במים ואגיש אותו אל תלמידיך ולא
19 | יכלו לרפא אותו: ויען ישוע ויאמר חרור סרר
או | ועקש עד מתי אהיה עמכם ועד מתי אסבל [19] אתכם:
אסבלכם | הביאו

אתה הוא-משיח בן הל חי ׃ ויען ישוע ויאמר אליו
7 או אשריך — אשרי 7 אתה שמעון בר יונה כי בשר ודם אין גלה
לך כי־אם אבי שהוא בשמים ׃ ואני אומר לך כי
אתה כיפה ועל כיפה הזאת אבנה את מקהלי ושערי
תהתיות אין יגברו עליו ׃ ולך אתן את־מפתחי המלכות
השמים ׃ וכל־מה שתאסור על הארץ הוא יהיה אסור
בשמים וכל־מה שתתיר על הארץ הוא יהיה מתר
בשמים ׃ אז צוה את תלמידיו שלא לאיש יאמרו שהוא
8 החל ק — היה ישוע המשיח ׃ ומאז 8 התחיל ישוע להודיע
9 או להיות־ — לתלמידיו 9 כי־הצטרך ללכת אל ירושלם ולסבול שם
צרר ק — רבות מאת זקנים וסופרים ומאת שרי הכהנים ולהרג
ולקום ביום השלישי ׃ ויקחהו כיפה ויחל להוכיח אתו
לאמר הלילה לך אדני אין תהיה לך הזאת ׃ וישוב
10 וישב ק — 10 הוא ויאמר אל כיפה לך אחרי שטן אתה הוא־לי
מכשול כי־אין־תטעם אותם אשר הם לאלהים אלא
אותם שהם לאנשים ׃ אז אמר ישוע לתלמידיו מי
11 או — שירצה ללכת אחרי ימאס עצמו וישא את־צליבו 11
צרותיו ק — וילך אחרי ׃ כימי שיחפץ להושיע את נפשו הוא
יאבד אתה ׃ ומי שיאבד את נפשו למעני הוא ימצאנה ׃
כי מה־יועיל לאדם אם יקנה את־כל־העולם ובנפשו
12 מה ק — נזק ישא או איזו 12 תמורה יתן אדם תחת נפשו ׃ כי
13 — 13 בן האדם יבא בכבוד אביו את־מלאכיו ואז ישיב
או אף ק — לאיש כמעשיו ׃ אמן אמר לכם יש מהעומדים פה
שלא יטעמו את מות עד שיראו בן האדם הבא
במלכותו ׃

יז ואחרי

תּוֹרַת הַמָּשִׁיחַ

תּוֹרַת אֱלֹהִים חֲדָשָׁה וְהִיא בְּשַׂר הָאֲדֹנֵינוּ יֵשׁוּעַ

הַמָּשִׁיחַ כְּפִי מַתִּי הַמְּבַשֵּׂר

יו וַיִּגְּשׁוּ אֵלָיו פְּרוּשִׁים וּצְדוּקִים מְנַסִּים וְשׁוֹאֲלִים 1 לוֹ 1
לְהַרְאוֹתָם אוֹת מִשָּׁמָיִם: וַיַּעַן הוּא וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם או אותו ק
כְּשֶׁיִּהְיֶה עֶרֶב תֹּאמְרוּ טוֹהַר עָתִיד כִּי הַשָּׁמַיִם יִתְאַדָּמוּ
בַּבּוֹקֶר הַיּוֹם תִּהְיֶה סְעָרָה כִּי קוֹדְרִים שָׁמַיִם יִתְאַדָּמוּ:
וְהִנֵּה אֶת־פְּנֵי הַשָּׁמַיִם יְדַעְתֶּם לִשְׁפֹּט וְאוֹתוֹת הָעִתִּים
לֹא יְכָלְתֶּם לָדַעַת: 2 יְחוּס רַע וְזִמָּה 3 מְבַקֶּשֶׁת אוֹת 2
וְאוֹת אֵין תִּנָּתֵן 4 לָהּ כִּי אִם אוֹת יוֹנָה הַנָּבִיא: וַיַּעֲזוֹב או דור ק
אוֹתָם וַיֵּלֵךְ: וּכְשֶׁבָּאוּ תַלְמִידָיו בְּעֵבֶר יָם שָׁכְחוּ לָקַחַת 3 אומנאף ק 4
לָחֶם: וְהוּא אָמַר לָהֶם רְאוּ וְהִשָּׁמְרוּ מֵחַמְצַת פְּרוּשִׁים לו
וּצְדוּקִים: וְהֵם חָשְׁבוּ בֵּינֵיהֶם לֵאמֹר כִּי לֹא לָקַחְנוּ לָחֶם:

וַיֵּדַע יֵשׁוּעַ וַיֹּאמַר מַה־תַּחְשְׁבוּ בֵּינֵיכֶם קְטַנֵּי אֱמוּנָה כִּי
אֵין־לְקַחְתֶּם לָחֶם: עוֹד לֹא תִתְבּוֹנְנוּ וְלֹא תִזְכְּרוּ חֲמֵשֶׁת
לֶחֶם לַחֲמֵשֶׁת אֶלֶף הָאָדָם וְכַמָּה סַלִּים נְשָׂאתֶם: וְלָמָּה
לֹא תִתְבּוֹנְנוּ כִּי אֵין־עַל־לֶחֶם אָמַרְתִּי לָכֶם הִשָּׁמְרוּ
מֵחַמְצַת הַפְּרוּשִׁים וְהַצְּדוּקִים: אָז הִתְבּוֹנְנוּ כִּי לֹא אָמַר
לְהִשָּׁמֵר מֵחַמְצַת לֶחֶם כִּי אִם 5 מִתַּלְמוּד הַפְּרוּשִׁים 5 מלקת
וְהַצְּדוּקִים: וַיָּבוֹא יֵשׁוּעַ בִּגְבוּלֵי קֵיסָרִיאָה פִּילִפּוֹס וַיִּשְׁאַל
לְתַלְמִידָיו לֵאמֹר: אֶת־מִי יֹאמְרוּ בְּנֵי אָדָם הֱיוֹת בֶּן־אָדָם:
וַיֹּאמְרוּ 6 קְצָת אֶת יוֹחָנָן הַטּוֹבֵל וּקְצָת אֶת־אֵלִיָּה וַאֲחֵרִים 6 אֲחֵרִים
אֶת יִרְמְיָהוּ אוֹ אֶחָד־מִן נְבִיאִים: וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יֵשׁוּעַ
וְאַתֶּם אוֹתִי מִי תֹּאמְרוּ הֱיוֹת: וַיַּעַן שִׁמְעוֹן כֵּפָה לֵאמוֹר
אַתָּה

DISSERTATIO PRIMA.

PHILOLOGICO-HEBRÆA.

De lectione Hebraica, & Rabbinica ſine punctis.

PROLOGUS.

RES fuit ſemper admodùm, operoſa etiam iis, qui Hebraice non ſunt imperiti legere ſcripta, tum Hebraica, quæ ſæpe; tum Rabbinica quæ ſemper ſine punctis inveniri conſueſcunt. Quare tum ad ſonandas voces: tum ad percipiendam ſtructuram Hebraicam hærere ſolent: atque adeo diu deſideratum eſt à peritiſſimis hujus Linguæ, ut germana illa legendi ratio ſine punctorum apicibus, quæ Linguis Orientalibus communis eſt præſertim in Hebraico idiomate detegeretur, quo in primis ſacer textus, dein Rabbinorum libri ad eos revincendos, melius poſſent tractari. Cumque de hac re non viderim methodice, & didaſcalice pertractantes niſi Monſ. Maſclef. Recentiorem Canonicum Ambienenſem. Et Gilber-

tum Genebrardum in ſua Iſagoge vetuſtiorem; hanc malui conſectari & ex eo illa excerpere, atque diſponere quæ cum lectioni ipſi ſine punctis, tum intelligentiæ Rabbinorum aliquo modo ſuffragatura eſſe videantur. Neque enim juxta quæ in diſſertationibus proœmialibus tetigimus, volumus omnia ſuperſtitioſè uſque ad minutias perſequi; ſed ea dumtaxat tradere temperatè, quæ lectionem ſine punctis operoſam, & aſperam valeant aliquatenus expedire.

SECTIO I.

De regulis præſertim, quæ lectioni ſine punctis poterunt ſuffragari.

1. NOto 1. Legere idioma quodvis nil aliud eſſe quàm ſonum dare characteribus ſcriptis, eoſque mortuos ſpiritu vocis animare, ut auditu percipi queant: & quidem non ſonum promiſcuum; ſed diſcretum ac præfinitum, ut vocibus articulatis bene diſcretis, diſcreta poſſit eſſe rerum notio, & intelligentia. Ad hunc ergo ſonum rite efferendum, taxandumque in Hebraico idiomate cernuntur paſſim in Bibliis punctula quædam diverſimode combinata, quæ Hebræi motiones, nos

nos autem vocales compellare ſolemus pro diverſitate ſonorum. Et quamquam ea aliqui valde leviter à Moyſe in Sina; alii autem ab Ezra poſt captivitatem Babylonicam ea excogitata fuiſſe pronuntiet; at ea jam valuit ſententia, quo videlicet ſæculo quinto poſt Chriſtum D. Tybariades quidam Judæi (non Tybarem de Paphlagonia) ea induxerint, ut ſuæ Gentis lectionem in lege, perpetua & firma traditione ſervarent: unde & Maſſorethæ dicti ſunt a radice מָסַר quæ ſignificat *tradere*.

2. Noto 2. Scripta Hebraica; & Rabbinica, necnon ea, quæ Orientalia ſunt, ut Syriaca, Chaldæa, Arabica, ſine ullis punctis vocalibus inveniri; unde ea operoſitas talia ediſcenda enaſcitur, ut nedum ingenia cæteroqui valentiſſima exterreant; ſed & ipſi, qui ſatis ea calluerunt, quaſi de re divinatoria, & methodi, ac præceptorum incapaci, loquantur. Sic Campenſis Cheredamus, & alii apud Genebrardum in Iſagoge. Hic autem è regione conatur aliquam artem figere, per quam Hebraica, & Rabbinica ſcripta cum cæteris Orientalibus ſatis apte legi queant: quod multis à ſe factis obſervationibus accedente uſu comparandum fore pollicetur.

3. Noto 3. Idiomata quævis dum viva ſunt nedum mutationi continuæ ſubjecta eſſe quoad terminos, eorumque augmentum, & decrementum novitatem, & vetuſtatem; ſed quoad tenorem etiam ſonandi & anhelandi verba, ut enim ajebat olim Caramuel cuncta mutabilia ſunt *perſonæ*, *verba*, *voces ſententiæ*. Ita ut vox quæ per A vel O efferebatur, per E vel V poſtea efferatur, etiam apud indigenas, quatenus, videlicet, ita prolata, vel clarior, vel expeditior, vel concinnior, aut elegantior, appareat. Quod multo magis uſuvenit, quando idioma tale non ab indigenis uſurpatur; ſed ab alienigenis; quippe hi (Deo ſic providente) ſicuti vultu & moribus, ſemper differunt in tenore anhelandi vocales, & ſtridendi conſonantes, ut cernere eſt in accentu Gallico, Hiſpano, Italo, Germanico &c. Inter Orientales vero Hebræi ſuum Jod & ה multum uſurpant Chaldei ſuum א & Syri ſuum *Holam* ſive Cholem. Atque in ipſa arte typografica comprobavi ipſe experimentum; dum enim aliquid latine editur; indigent, aliquas litteras ut t, x, u, i, quas *ſortes latinas* nuncupant, replicare: quia nimirum diverſa idiomata, utpote alibi & alibi gentium prognata, alias, &

alias

alias ſibi litteras frequentius adſciſcant. Habent enim etiam linguæ ſuas ætates & decrementa. Dum ergo adoleſcunt pergunt, tum de informi ad formatum, tum de ſtridente ſono ad ſonorum.

4. His poſitis tres baſes hujus lectionis ponit in limine Genebrardus. 1. Litteras de Alphabeto Hebraico quæ vocalium munere fungi ſolent, ſcilicet אהוי Aleph, He, Vau, & Jod. 2. Litteras characteriſticas formativas verborum, & nominum, 3. Litteras ſerviles ſimul cum affixis & ſuffixis tam in nominibus, quam in verbis: & quamquam in his capitibus obſervandis non poſſint non ſpargi plura quæ intelligentiæ æque aut potius quam ſoli lectioni deſerviant, nihilominus modo pro lectione præſertim, exinde regulas contexemus.

5. Regula 1. Quoties aliqua conſona deſtituta eſt vocali auxiliari v. g. יוא Vau, Jod, & Aleph; ſemper intelligitur cum A, & quidem ſi ſint muta & liquida cum unico A ſonare debebit v. g. אברהם *Abraham*. Niſi 1. Characteriſtica verbi, aut nominis bene cognita aliud petat v. g. התמסר *Hithmaſſer.* Niſi 2. Propter plurale, aut genus fœmineum, vel affixa, vel ſyllabas, aut litteras terminatas in Mem, vel Nun v. g. ים

חם ין חן ין debeat legi 1. littera cum Sceva, ſive E, v. g. דבָרים *Debarim &c.* Niſi 3. Debeat legi E vel intelligi Sceva in medio; quæ ut plurimum veniet intelligenda ante litteras, vel ſyllabas ſerviles quæ non habent proxime ante ſe vocales expreſſas ſicut habet דבריך Debarecha: debebitque legi ibi, potius quàm ſupprimi quando præcedat tacita vocalis longa, aut lateat Daghes, vel accentus. Sed tamen nota quod aliqua affixa, quæ patent ex Grammatica non habent proxime ante ſe tale Sceva, v. g. דברו *Debaro*. Niſi 4. Aliter alicubi ex dictionario legere debeas. Quod ex uſu veniet.

6. Secunda regula. Quod facilius legi poterunt litteræ, quæ non habent vocalem annexam. 1. non nimis curando de tali Sceva ex Genebrardo ajente cap. 10. *Quamquam ne tum quidem abſurdum exiſtimarim, ſi ſcevatæ litteræ eodem ſono quo vocalis conſequens efferrentur. Ex quo factum ut præ Selomo Solomon pro Pheliſtim Philiſtim pro Iehud Juhudei pro Jeoram Joram legatur; & etiam ſic faciunt Germani Judæi*. Vel 2. Ex placito Eliæ Levitæ cant. 7. arbitrantis, non ſequentibus gutturalibus aut Jod, debere per *A* legi, litteram vocali diſtinctam.

7. Ter-

7. Tertia regula. Quoties invenitur Aleph ſonat A maximè cum eſt radicale, juxta Eliam cant. 3. præſertim in medio ut קאם *Kam*. Niſi 1. quando eſt ultima thematis, & ſolet quieſcere in Tſere ſonando *E* frequentiſſime in reliquis conjugationibus; præter Kal & primas voces paſſivarum v. g. נמצא *Nimtſa*: & aliquando etiam ſonat E in nominibus Lamed Aleph. Niſi 2. ſit in futuro quieſcentium *Pe Aleph* ubi profertur per Cholem ſive O. Niſi 3. ſit formativa futuri in *Kal*, *Niphal*, *Hithpael*, ubi legetur per E.

8. Quarta regula eſt de littera Vau, quæ valet O vel V: pro cujus uſu hæc ſit regula. Si fuerit in medio dictionis valet O. Si in principio plerumque etiam valet O præter pauciſſima nomina quæ habent V. Sed exceptio eſt in conjugatione Hophal verborum quieſcentium *Pe Jod*, quieſcentium *Aghin*, *Vau* & duplicatorum. Si vero Vau ſit in fine, ſed non ultima littera & habeat Thau vel Mem ſervile in principio dictionis ſonabit *V*. Si vero poſt Vau ſit Thau in fine, ſonabit *V* ſi ſit ſingulare fœmineum; & ſonabit O ſi ſit plurale fœmineum: quod diſcrimen ex ſubjuncto verbo, vel adjectivo, vel affixo cognoſci poterit. Alias ut O ſem-

per ſonabit ex Genebrardo, niſi ſit participium paſſivum Paul. Quando vero Vau eſt ultima littera diligenter obſerva ſequentia. 1. ſi ſit affixum tertiæ perſonæ ſonat *O*, niſi veniat poſt ה quia tunc ſonat *V* v. g. פקדהו *Pekadhu*. 2. ſi ante Vau ſit Jod poterit legi triplex diphtongus *Au*, *Eu*, & *Sic*, juxta exigentiam loci, ſeu potius ſyllabæ præcedentis. 3. Si præcedit *Nun* valet *V* niſi forte Nun ſit de radice, & ſolum Vau ſit affixum: tunc enim valebit *O*. 4. Si ſit verbum clare cognitum, vel ex characteriſtica verbi, vel ex exigentia loci; fere ſemper ſonabit *V* quia affixum per *O* rarò eſt cum verbis maxime apud Rabbinos. 5. Si more chaldaico exciderit Thau Heemanticum ſonat *V*, v. g. מלכו *Malchu*. Quæ ex contextu patebunt.

9. Quinta regula eſt de Jod vocali quæ poteſt ſonare *E* vel *I*. Unde 1. ſonat *E* ſi ſit in principio vel in medio, maxime ut radicalis, vel index pluralis, aut lectionis quam Rabbini monſtrant: v. g. בית *Beth* דבריכם *Dibrechem* רבינו *Rabbenu*, ubi Jod inſeritur ad indicandum Tſere. 2. ſi Jod in principio ſit formativa futuri, vel aliter ſervilis, atque in medio ſi characteriſtica conjugationis Hiphil ut ex littera ה ſæpe patebit; tunc

tunc valet *I*. 3. ſi Jod ſit ultima, & appareat eſſe, aut plurale, aut regimen pluralis propter ה ſubſequutum alterius dictionis, vel nomen proprium; ſonabit *E*; alioqui ſive ſit tertia radicalis, ſive ſit affixum primæ perſonæ, ſive quid aliud pronuntiabitur per *I*.

10. Sexta regula eſt quod vocales prædictæ אוי Aleph Vau & Jod, etiam quaſi conſonantes aliquando per ſuas vocales efferuntur; ſed quia hoc præſertim habet locum in Vau & Jod quæ ad inſtar noſtrarum vocalium *I* vel *V* jam vocales jam conſonantes fiunt; ideo de his notandum eſt quòd quando ſunt conſonantes geminari ſolent v. g. מטווה *Matve* עייל *Aial*. Similiterque Vau radicale in initio apud Rabbinos geminatur ut diſtinguatur à Vau copulativo. 2. Quando nomen plurale ponitur cum affixo ſingulari primæ perſonæ, vel duplicatur Jod vel anteponitur Aleph v. g. דבריי *Debarai* ut diſtinguatur a דברי *Debari* & משלאי Meſalai & idem eſto de Jod poſtpoſitivo, ideſt formativo nominum, aut Paragogico. 3. In duplicatione Jod יי dicta, & quando Jod, Vau, He, & Aleph ſunt conſonantes, & per alias ſubſcriptas motiones efferuntur, tunc litteræ בגד כפת duriter pronuntiantur.

11. Septi-

11. Septima regula de modo legendi litteras חהע quæ licet non ſint vocales, tamen ab aliquibus ita cenſentur; & lectioni ſine punctis poterunt ancillari. Unde 1. littera ה ſi ſit in principio ut characteriſtica verbi in Hiphil, vel Hitpael, aut Niphal legetur per I; alias autem ſemper ut A in principio, medio, & fine, niſi quando pauca nomina quieſcentia Lamed He, & ſimplicia ſine littera Heemantica quieſcunt in E v. g. שרה Sade. 2. Litteræ ח.ע ſemper ſunt legendæ per A & quidem in fine licet præceſſerit alia vocalis longa debent habere ſuum A ſive Patach; quem vocant ſuffuratum; vel Genua.

12. Octava regula eſt de litteris gutturalibus, ſcilicet, אהחע. In quantum videlicet hæ litteræ propter inflexiones Grammaticas variationem faciunt in ſe, & in littera præcedenti: (nam quid valeant ipſæ per ſe ſimpliciter, & ſecluſa variatione, & lege Grammatica jam ſupra dictum eſt.) Unde regula eſt, quòd *gutturalis notat ſe & præcedentem*, ideſt, *affinitatem ſervat in vocali cum ſua præcedenti*. Quare quando littera ſervilis præcedens ad Gutturalem debet ſonare per E, vel I, utraque ſonabit per E; quando ſervilis debet ſonare per A utraque

que ſonabit per A: & quando per Kibbuts, vel Camets Chatuph, proferetur gutturalis cum Camets Chatuph quod ſonat O; & tunc in littera ſervili ſonabit Camets, ſive A longum v. g. מאכל legetur *Maochal*. Neque oportet in hac regula plus immorari.

13. Nona regula quoad modum quo Judæi præſertim Germani utuntur, in ſcribendis rebus ſuis ſermone vernaculo notari debent ſequentia. 1. פֿ cum raphe uſurpant pro F; pro quo etiam *Vau* nonnunquam uſurpant maxime in principio dictionis. 2. Tſade ſumunt pro Z, Zain vero pro S leni, ſed Samech pro S acuto. 3. pro Pf ſolent geminare litteram Pe, & pro littera X has duas jungunt קש. 4. Non utuntur litteris ח ת; ſed tamen germani pro ה Jod interſerunt, & tanquam E pronuntiant. 5. Litteram ע uſurpant pro *E* vocali, & geminatum Vau pro ſyllaba *Vu*. 6. In fine & monoſyllabis raro vocalem pingunt; atque etiam initio & medio aliquando in nominibus propriis v. g. פרנקישקוש *Franciſcus*, & רוברטוש *Robertus*. 7. Solet interdum Aleph ſcribi poſt Jod, ad notandum quod illud Jod potius per E quam per I legi debeat: quamquam tam Jod quam Aleph ipſi nonunquam

quam omnino redundanter in fine ſubjiciant. 8. Pingi ſolet in nominibus barbaris & vernaculis duplex Jod junctum quod aliquando valet I & E v. g. מיידו *miedo*: & ſi ſequitur poſt Nun valet ſyllabam Hiſpanicam ne v. g. טניי Tañe; & etiam פניו Paño. Aliquando primum Jod ſervit pro V liquida, & ſecundum pro *E* v. g. קיישטור Quæſtor. Aliquando primum Jod ſit conſona quaſi eſſet Guimel v. g. לרייש larges.

14. Decima regula. Quod quando occurrant conſonantes, quæ ſe habeant, ut muta, & liquida v. g. פר כל pr. cl. & non incongrue ſub una vocali corripientur; vel incipiente v. g. *Per*, vel claudente v. g. *Pri*: & tunc capax erit trahere quoque ad ſe litteram alteram conſonantem ſicut ſyllaba *Prin* in Verbo *Princeps*.

15. Undecima regula. In fine quælibet conſona trahitur ad litteram præcedentem cum ſua vocali, niſi in affixo maſculino ךָ & in Patach ſuffurato vel neceſſitatis pro litteris ע. ח. *Chet* & *Aghin* & in Thau terminativo ſecundæ perſonæ maſculinæ præteriti ſingularis v. g. תָּ

16. Duodecima regula. Quod in initio obſervandæ ſunt litteræ characteriſticæ temporum, ſcilicet futuri איתן & Gerundiorum בכלם

בכלם quæ plerumque per *I* vel *E* ſonare debebunt; niſi Characteriſticæ futuri in conjugatione Hiphil, per *A* pronuntientur; & in Hophal per O.

17. Decima tertia regula eſt de modo legendi litteras Heemanticas, quando videlicet præponuntur. Itaque ה quando non eſt characteriſtica verbi, ſed demonſtrativa, aut Heemantica in initio legitur per *A* א per *E*, ם per *I* frequenter habendo, videlicet in ultima ſyllaba Gamets, vel Cholem. ה in initio per Patah, vel *A* pronuntietur; in fine vero per *Segol* ante ſe, ſive per *E* Jod י Heemanticum in initio format nomina propria, & in fine gentilitia; ſed ſemper per *I* pronuntiatur.

18. Decima quarta regula de litteris ſervilibus, quæ imprimunt Daghes inſequentem, ſi ejus ſit capax; hæc ſit communis regula pronuntiandi ſcilicet ם niſi ſit participii per Chirich vel *I* proferetur ש per Segol, vel *E* & ה per Patach vel *A*. Litteræ vero כלב per Sceva vel *E* proferuntur, niſi quando litteram ſequentem habentem Sceva trahunt ad ſe in una ſyllaba per Chirich vel *I* v. g. בלמור *Bilmod*. Littera vero ו etiam per Sceva uſurpatur, dum copulat; niſi quando ſequitur altera Sceva vel litteræ la-

bia-

biales , ſcilicet בּוּמָּף tunc enim profertur tanquam *V*. Et ſi in Hebræo (quod non accidit in Chaldeo , & Rabbinico , niſi rariſſime) ſit Vau verſivum futuri in præteritum legitur cum Patach formando ſyllabam *Va*.

19. Decima quinta regula circa characteriſticas conjugationum penè nihil obſervandum reſtat cum Characteriſtica Hitphael הת pronuntietur per *Hith* manifeſte ; ה verò dum eſt Characteriſtica pluſculum æquivoca eſt : Unde profertur per *I* in Imperativo Niphal , & Infinitivo ejuſdem ac in præterito Hiphil. Verum in Imperativo , & infinitivo Hiphil , per A longum , atque in præterito , & infinitivo Hophal profertur per O. Littera vero נ Characteriſtica conjugationis Niphal per I pronuntiabitur. Pro Characteriſticis vero finalibus præteriti quas vocant תהימון *Tehimun* , & quoad litteras affixorum , quas vocant הכנוים *Hachnivim* notæ ſunt etiam rudi Grammatico qua vocali efferantur ex Paradigmatis verborum & affixorum.

20. De quibus omnibus regulis arbitror collectum eſſe , atque , quantum potui methodicè ac perſpicuè traditum , quidquid ad juvandam lectionem Hebraicam ſine punctis poſſit eſſe ſubſidii. Et quamvis per omnes

omnes has regulas traditas non definitè ubivis vocalis illa ſignetur qua littera, vel ſyllaba efferenda ſit; tamen ſi hujuſmodi regulæ bene addiſcantur, ut ſint in promptu, & frequentis lectionis exercitatione perficiantur; non dubito quin citò lectorem facilem faciant. Quare pars textus Hebraici ſine punctis adjicietur, ut praxim det hactenus præceptorum. Atque ſi Domino placeat, mox nonnulla in ſcribendo Hebraicè compendiola ſubjicientur.

S E C T I O II.

RASCE THEBOTH

Seu compendiola Hebraica per capita litterarum.

1. א״ Valet 1. pro *Adonai* & pro Deo, ut uno, 2. valet millenarium: vel numerum primum cum aliquid numeratur. 3. cum ו antecedenti valet *& dixit*. א״א valet 1. *Amen Amen*. 2. *Dominus Pater meus*. א״ב valet 1. Alphabetum. 2. ſi triplicatur, valet *unum in lege; unum in Prophetis; unum in Agiographis*. א״בן ideſt *Chriſtus* ſeu myſterium Trinitatis Kabaliſticè. א״גלא. 1. *Tu potens in æternum*

num Domine.2.Kabaliſticè *Uni Trinus Deus*. א״ח 1. *unum deſſiciens* 2. *dixerunt ſapientes*. א״טבח eſt Kabaliſtica mutatio litterarum *Aleph* pro *Theth*,& *Beth* pro *Cheth*,& ſic deinceps. א״י *terra Iſrael*; & cum ה in fine valet *ſi Dominus voluerit*. א״כ 1. *poſtea* 2. *ſi ita eſt*. 3. *ergo*. א״ל *dixit ei* א״ל ב״ם Kabaliſtica partitio Alphabeti ſumendo ל pro א &c. א״מ *terra Ægypti* א״נק *Rabbi Onchelos*. א״ס *non finis*. א״ע *Abben Ezrra*. א״פס *Unus verſus eſt ſignum* א״ק, *& ſcriptum eſt durum* א״תב״ש ideſt cum ſumunt Alphabetum inverſum, quod ſæpe Kabbaliſticè faciunt.

2. ב״א Ideſt *domus Patris*. 2. *filius Aſſer*. ב״ב. 1. portat poſtrema. 2. ſi triplicatur *in Bababatra*. 3. ſi eſt duplex valet *in domo*. ב״נה ideſt cum *auxilio & fortitudine*. 2. *ordinatione Domini* ב״ד ideſt, *domus judicii*. ברא *quibus verbis dicta ſunt*.. 2. ſi tertia eſt ט valet in *Annalibus* ב״ה. 1. *declaratio dictionis*. 2. *Synagoga*, 3. *ſanctuarii domus*. 4. *domus Rabbi Illel*. 5. *auxilio Dei*. 6. *Benedictus ipſe*. ב״ו *Caro & ſanguis* ſeu *mortale*, ב״ח *prædita vitâ*,

vitâ, vel *animantia* ב״ם *porta media*. במ״א *præter unum* & uſque ad decem poſt decenarium expreſſum. בסמ״ג in *libro præceptorum magno*; *& in parvo* ſi ſit ק. בספ״ק *in fine capitis primi*. בעה״ן *in hoc negotio*. ב״ר *filius Rabbi*.

3. ג ג״ה *Decretum Dei* ג״ם ideſt *Gemmara* pars Talmud. ג״ש *Lectio Samuelis*.

4. ד ד״א *Verbum*, ſeu *expoſitio alia*. דא״ק *quod dixit Scriptura*. ד״ה *Paralipomenon*. ד״ל *ſatis eſt intelligenti*. ד״מ *paralolicè*. ד״פ *duæ perſonæ* quod ad Deum referunt. ד״ת *verba legis*.

5. ה ה״בה *Sanctus Benedictus ipſe*. ה״ד *id quod ſcriptum eſt*. ה״ה *par eſt ratio*. הה״ד ideſt *quod ait hæc eſt res ipſa*: & ſi ſit ר ultimum; *Sanctus ille Magiſter*. ה״י *Dominus celebrandus*. ה״ל 1. *erat dicendum*. 2. *erat ei*. הל״מ *ritus Moſaicus*. ה״ם *hæc ſunt verba*. המ״רא *juxta id, quod ait*. הנ״ב *Propheta*. הנ״ל *memoratum ſupra*, vel *à me* ה״ק *ille ſanctus*, *ideſt Deus* הרמב״ם *ipſe Rabbi Moyſes filius Maimonidis*.

6. ן וג״ו, ideſt, *& cætera.* וי״א *& ſunt qui dicunt.* ויק״ר *Leviticus.* וכ״ו *& reliqua* extra Biblia. וכ״ו *& omni tempore.* ולד *& intelligenti ſatis.* ול״ש *& non obſervavit.* ומ״ש *& egreſſus ſabbati.* וצע *& conſideratione indiget.*

7. ז ז״ב *tempus in quo.* ז״ל 1. *memoria ejus in benedictione.* 2. *hæc ille* וש״ז *hoc eſt quod dicit.*

8. ח ה״ה *renovatio mundi.* ח״ו *abſit.* חז״ל *ſapientes noſtri bonæ memoriæ.* ח״ל *extra terram*, ſcilicet Iſrael. ה״לב *Anathema ſit externis in ſerpente.* ח״ם *pro feſtus dies.* ה״רמבנ *ſapiens Rabbi Moyſes filius Naaman, alias Gerundenſis.*

9. ר י Simplex, aut duplex ״, aut triplex י׳י ideſt, *Deus.* י״א 1. *Deus.* 2. *ſunt qui dicunt.* י״ה *dies expiationum menſis Tibri,* י״ט *dies feſtus præter ſabbatum.* י״כ *dies expiationum.* י״ם *ſunt libri.* י״ו *cuſtodiat eum petra mea, & redemptor meus.* יר״ם *placeat tibi Domine.* יש״ 1. *deleatur nomen ejus.* 2. *Iſrael.* י״ת *Jonatam interpretatus eſt:* & ſi additur duplex קק ſignificat *Iſaiam, duodecim Prophetas*

tas minores, Threnos, & Eccleſiaſtem, ubi repetitur penultimus verſiculus.

10. כ כ״א *niſi, ſed, unuſquiſque, quoniam unus, quia poſtquam.* כ״ג *ſummus Sacerdos Synagoga magna, & cum virgula in fine valet ſicut.* כ״ד. 1. *ut dicit*. 2. *omnis res*. כה״א *ita ille dicit*. כ״ו 1. *triginta*. 2. *cœtus Iſrael.* כ״כ 1. *uſque adeo*. 2. *cum* ו *& omnia ejuſmodi.* 3. *ita ſcribitur*. כ״ל 1. *omnis lingua*. 2. cum virgula in fine valet *omnia*, & *quaſi dicat*. כנ״ל *ſic videtur mihi.* כ״ע *corona ſuprema.* כ״ק *tota ſcriptura.* כ״ש *quanto magis.* כ״ת *ſcriptura.*

11. ל לי״ת *non eſt*, ſcilicet, *alibi*. ל״א *lingua vel expoſitio alia, vel lingua Germanica.* ל״ד *non eſt ei ſimile.* לי״ש *Iſraeli.* לכ״א *ideo dicit.* ל״כ 1. *propterea dictum eſt*. 2. cùm ו & *mihi videtur.* לע״ש *ad veſperam ſabbati.* לפ״י 1. *propterea*. 2. *juxta expoſitionem ejus.* לק״א *non legitur.*

12. מ מ״ cum litera numerali, vel citatione *ſermo.* מ״א 1. *forma alia.* 2. *homilia collectionis.* 3. *de ſingulis.* מ״ב *opus creationis.* מנ״ש *à pari*, vel *à ſimili*. מ״ה *lumen captivitatis de*

Rabbi Gerſon, 2. *modus judicii*. 3. *Reges gentium*. 4. *negantes legem*. מ״ט. 1. *quæ ratio?* 2. *conditio*. מ״ו *unde ſcimus*. 2. *prælia Domini* nomen libri Rabbini. מ״כ *celſitudo gloriæ*. מ״ל *unde nobis*. 2. quid mihi. 3. cum virgula in fine v. g. מל׳ *plenum*. מל״ה *Regnum impietatis*. מ״מ *nihilominus*; & cum ה in fine, *Rex Regum*. מ״ס *ſectio*. מס״ג *Maſſora magna*. מע״כפ *ſupra omnes facies*. מ״פ 1. *medium verſus*. 2. *Clavis* nomen libri Rabbinici. מ״ק *cœtus ſanctus*. מ״ר *homiliæ Ruth*. מ״ש 1. exitus ſabbati, ideſt, *noctem ejus*. 2. *id quod dixit*. 3. *quænam eſt doctrina*. מ״ת *datio legis*. 2. *repetitio legis*, ideſt, *Deuteronomium*. מ״רעה *Moyſes Magiſter ſuper eum pax*.

13. נ״ ן finale valet idem ac filius. נ״א 1. exemplar aliud. 2. cum virgula in fine *dictum eſt*. נ״כ *Prophetæ*, & *Agiographi*. נ״ל *memoratum ſupra*. נ״מ *hinc conſequens eſt*. נ״נ *Ninive*. נ״ס *ſemper*. נר״ו *cuſtodiat eum miſericors*, & *eripiat eum*.

14. ס. ס״. 1. *Signum*. 2. *liber* ſequente cita-

citatione. ס״א *liber alius*. סב״י *opiniones falſæ*. ס״ד cum ב præcedenti, ideſt *cum auxilio cæleſti* in titulis librorum. ס״ג *finis Gemmaræ*. סכ״ה *ſumma totius*. ס״ל *opinio ejus eſt*. סמ״ג *liber mandatorum magnus*, & cum ק *finis primi capitis*. סרג״נ *conſtructio*, ſive quatuor cauſæ mutationis punctorum *regimen*, *plurale*, *fæmineum*, & *affixum*. ס״ת *liber legis*. סת״ר *principium*, *medium*, & *finis*.

15. ע ע״ in citationibus eſt *columna*. ע״א *negotium aliud*. Secundò *colentes idola*. ע״ד *per modum*. ע״ה. 1. *ſuper eum pax*. 2. *negotium hoc*. 3. *mundus hic*. 4. *ſeculum venturum*. 5. *oculus legentis*, nomen libri. ע״ז *cultus externus Gentilicus*. ע״י *per manus*. ע״כ 1. *hucuſque*, 2. *velit*, *nolit*. עכ״ש *cum toto hoc*, ideſt, *tamen*. עכ״פ *omnino*. עמ״י עש״י *auxilium meum à Domino conditore Cæli*, & *Terræ*. ע״ס *ſtilus ſcribæ* nomen libri. 2. *dies*. ע״צ 1. *juxta latus*, ideſt ex parte. 2. *colentes imagines*. ע״ש *veſpera ſabbati*. 2. *vide illic*.

16. פ פ״ valet *vices* cum nota numerali. פ״א 1. *expoſitio alia*. 2. *capitula Patrum* liber

ber Talmudicus. פ״ק 1. *caput primum*. 2. *ſupputatio minor* in anno, quando millenaria omittuntur. פרד״ק *expoſitio Rabbi David Kinki*. פר״י expoſitio David *Iſaac*.

17. צ צ״ל *neceſſe eſt*, *ut ſcias*, *vel dicas*. צ״ע *opus habet conſideratione*.

18. ק ק״ 1. *difficilis objectio*. 2. *legitur* קב״ה *ſanctus benedictus ille*, ideſt, *Deus*. ק״ו *leve*, *&* *grave*. ק״ל *probatio nobis eſt*. ק״ק *congregatio ſancta*, ſeu *Synagoga* קקק *ſanctus*, *ſanctus*, *ſanctus*. ק״ש *lectio matutina vocata*, *aut Iſrael*.

19. ר ר״ ideſt *Rabbinus*. ר״א *Rabbi Abraham* & cum aliis litteris alios Rabbinos. ר״ד *dominus mundi*. ר״ה *initium anni*. רו״ל *Magiſtri noſtri quorum memoria in benedictione*. ר״ח *initium menſis*. רמ״ח *valet* 248. *præcepta affirmativa*, juxta totidem oſſa corporis humani more Kabaliſtico. ר״פ *initium verſus*. רשל״ע *Dominus mundi*, ideſt *Deus*. ר״ת *principium*, ſeu *principia dictionum*.

20. ש ש״ cum littera numerali valet annum. ש״ד *effuſio ſanguinis*. ש״ה *ſabbatum eſt ho-*

hodie. ש״י 1. *quod ſit.* 2. *utinam vivat*: & eſt frequens de aliquo in litteris. 3. *nomen celebrandum.* שי״ת *Deus benedictus*: & eſt frequens in ſcriptis Rabbinicis. ש״מ *audi ex ea*, ideſt, *inde intelligi.* ש״נ 1. *quod dictum eſt.* 2. *quæ data eſt.* שס״ה 365. *præcepta negativa totidem ac dies anni.* ש״צ *Legatus univerſitatis.* שר״ל *quod volunt dicere.*

21. ת ת״, ideſt, *Targum.* ת״א *interpretatio alia*, *ideſt Chaldaica.* ת״ו *additio*, *adhuc*, *rurſus*, ת״ח 1. *diſcipulus ſapientis.* 2. *veni*, *vide.* ת״י 1. *vertit Jonatam.* 2. *Targum Jeroſolymitanum.* תיק״ו *Elias Tesbites diſſolvit.* ת״כ *lex Sacerdotum* nomen libri. ת״לח *laus Deo viventi.* תנו״ב *ſit anima ejus colligata in faſciculo viventium.* ת״ע 1. *duodecim Prophetas minores.* 2. *oratio veſpertina* ת״ר *notarunt Doctores noſtri.* תרי״ג, ideſt, 613. *præcepta affirmativa*, & *negativa juxta omnes litteras quæ ſunt in decalogo.* ת״ש *veni* & *audi* ת״ת. *Diſciplina*, & *ſtudium legis.* 2. *Diſcipulus legis.*

Hæc ſunt Raſce Theboth, ſive initia di-

dictionum, deſumpta ex Valentino Schildero, qui aliquas plures breviaturas adfert ad finem ſui Lexici Pentagloti; ſed hæ ſatis eſſe poterunt curioſitati ſtudentium, quorum gratia ſunt compilatæ.

SECTIO III.

De iis, quæ ſpecialiùs ad intelligentiam, & lectionem Rabbinicam ſunt obſervanda.

CUm Rabbinica lectio ſupra Hebraicam tùm Alphabeto, tùm copia vocum, tùm uſu, & varia Dialectica lectionem, & intellectum operoſiorem reddant: atque vix dicere audeat ſe ſcire Hebraice, qui neſcit Rabbinice; idcirco huc omnes eas obſervatiunculas cumulavi, quæ ſemel jactis regulis legendi Hebraica ſine punctis, videntur è re ſatis eſſe futuræ. Undè quadruplici eas paragrapho partitas dabo, nè, ut in hiſce rebus aſſolet, confuſio rem obſcuret, & acceſſuros perterrefaciat.

§. I.

§. I.

De Rabbinica lectione, & uſu quoad verba.

1. Regula. 1. In conjugationibus *Piel*, *Pual*, & *Hophal* interſerunt oppoſite litteras reſpondentes pro punctis, tam in verbis v. g. פיקר *Piqqued* פוקר *Puqqad*; quàm in nominibus v. g. ריבון *Ribbon*. Quæ expreſſio valde lectionem juvat.

2. Regula 2. Conjugatio Hithpael apud Rabbinos ſpecialiter uſurpatur. 1. ponendo has duas litteras נת pro הת & 2. quatenus cum characteriſticis הת jungunt conjugationem quadratam ſeu quadriliteram, quæ eſt conjugatio Poel: exemplum primi eſt נתקשר *Nithkaſer*; ſecundi vero exemplum eſt השתותק *Hiſtotech* pro השתתק *Hiſtathec*. Ubi videre eſt, quòd Rabbini conjugatione *Poel*, & ex ea *Hithpael*, & *Niphal* ex cognatione ſignificationis promiſcuè utuntur: & ſicut ſcriptura jungit affixa in infinitivo *Niphal*, ita ipſi in infinitivo Hithpael.

3. Regula 3. more chaldaico quieſcentia *Pe Aleph* confundunt cum *Pe Jod*; amputando in infinitivo primam litteram, imò in imperativo etiam integram ſyllabam primam

Hi-

Hiphil. Quando vero remanet Aleph per metatheſim tranſponi ſolet, v.g. pro infinitivo לאכול *Leechol* dicunt לוכאל *Lochal*, & brevius ליכל.

4. Regula 4. Item de more Chaldæo deſcendit, ut ipſi confundant, & promiſcuè uſurpent, v.g. quieſcentia *Lamed*, *Aleph*, & *Lamed*, *He* propter ſimilem utriuſque litteræ prolationem. Itaque verba Lamed, Aleph terminant infinitivum in *Thau*, *Aleph* ſuppreſſo, vel expreſſo ſed Cholem ſemper expreſſo, v. g. למלואת *Limlot* adimplendum, לקרות *Likrot* ad vocandum. Secundò terminant in Thau tertiam fœmininam ſingularem præteriti, v. g. מצאת *Metſat*. Tertiò habent cum verbis *Lamed*, *He* ſimile participium Paul מצוי *Matſui*. Quartò quoties ſequuntur litteræ הוי expungitur Aleph, v.g. מצו *Matſu* pro מצאו. Sed præter hæc viciſſim verba *Lamed*, *He* convertuntur in *Lamed*, *Aleph*, præſertim cum affixis maximè fœminino, tam in ipſo verbo, v. g. עשאה Aſaah *fecit eam* (ne confundant עשה Aſa fecit;) quàm etiam in verbalibus fœmininis, v. g. הוראה Horaah, ideſt, *ſignificatio* à radice ירה *Sarah*.

5. Regula 5. ſolent etiam confundere verba cum verbis, vel quoad ſignificata conjuga-

jugationum ſumendo verbum, quod in Hiphil eſt paſſivum, ut הקיץ *Hekits ſurrexit* pro verbo activo *excitavit*, apponendo affixum, vel articulum Accuſativi את : item utendo verbis *Kal* in ſignificatione Hiphil, v.g. פסק *Paſak*, ideſt, *ceſſavit*, aut *ceſſare fecit*. Vel confundendo claſſes verborum irregularium, v. g. שכה *Scachach* pro שכך *Scachach dignus fuit*, ſeu *meruit*. Item in quieſcentibus *Aghin*, *Vau*, & duplicantibus ſupplent (per Chiric, & Daghes, ſive duplicationem litteræ) vocalem magnam; dicendo pro נדון Nadon נידון *Niddon* more Chaldaico.

6. Regula 6. In ordine ad participia habent has anomalias 1. ut apud Thalmudicos *Vau* ſæpe ponatur in pluralibus participiorum maxime quieſcentium Lamed, Aleph, v. g. קרו Karao *vocantes* מנצו *Menat ſorixantes*. 2. Uſurpant fœmineum Benoni Niphal pronomine ſubſtantivo, ut נברכת *Nibrechet piſcina*. 3. participia maſculina componunt cum pronominibus in ſignificatione activa, v. g. פוקדני Pokèdani, ideſt, *viſito ego* non *viſitans me*, & thalmudice אמרינן Amerina, *dicimus nos*. 4. Uſurpant Paul ſæpe pro Benoni, v.g. רכוב *Rachub* pro רוכב *Rocheb equitans*. 5. A verbis neutris in Kal deducunt Paul in ſignificatione Hiphil, v.g. שרה Sarah

man-

manſit habet Paul שרוי Sarui & ſignificat *collocatus* ſeu *factus manere*.

7. Regula 7. Quoad uſum infinitivi id habent. 1. Ut infinitiva Hebraica uſurpent quidem; ſed adjiciant ipſis plerumque Jod paragogicum v. g. פקורי Pekode *viſitare*: quare ad diſtinguendum pluralia in regimine deſerviet tùm contextus, tùm Vau Cholem interjectum. 2. littera ל ſervilis in infinitivo defectivorum, & quieſcentium Pe, Jod, & Pe, Nun non ſonat per *A* longum; ſed per Chirich, vel *I* Jod expreſſo & duplicatione Daghes ſubſequuta v. g. ליכח Likkach pro לכחת *Likachath*: & ליפול *Lippol* pro לפלת *Lapheleth*. 3. Similiter faciunt in verbis perfectis in infinitivo Niphal ſupprimendo & contrahendo litteram ה v. g. ליפקד *Lippaked*.

8. Reg. 8. Circa uſum futuri aliquid etiam uſurpant de perpetuo more Syrorum, maximè in Thalmud, & in Thargum Hieroſolymitano, ut ſcilicet Jod formativum tertiæ perſonæ ſingularis & pluralis convertatur in נ dicendo pro יפקוד Iphkod נפקוד *Niphkod*, & pro יפקדו *Iphkedu* נפקדו *Niphkedu*.

9. Regula 9. De formatione ſpeciali nominum de verbis, & verborum de nominibus. Igitur 1. Nomina maſculina de verbo per-

perfecto efformant interſerendo Jod poſt primam radicalem, & Vau Sciurech poſt ſecundam v. g. à verbo קצר *Katſar* efformant קיצור *Kitſur*. 2. In quieſcentibus Pe, Jod (quod eſt valdè obſervandum formant nomina maſculina anteponendo Vau ad Jod; & interponendo inter ſecundam, & tertiam radicalem Vau Sciurech ſupradictum v. g. ויכוח *Viccuah*, ideſt *argumentatio*, 3. efformant fœminina dupliciter, videlicet, vel terminata in ה, vel terminata in ות uth; ſed ſemper interponendo Jod ante ultimam radicalem, ſi verbum ſit perfectum; & in medio utriuſque, ſi ſit defectivum. Prima formatio dicitur נדיבה *Nediba*, & ſecunda dicitur חמימות *Hamimuth*. De hac poſtrema dicemus in parrapho ſequenti. De prima vero ſciendum eſt. 1. Quod eſt ſignificativa actionis, & operationis. 2. Si careat Jod legetur ut צדקה Tſedaka, niſi ex altera vocali monſtretur lectio v. g. מלוכה *Melucha*. 3. Quod eſt Rabbinis tam familiaris, ut ea etiam utantur in verbis omnibus imperfectis v. g. נסיגה *Neſigha* à Naſag. ſed è contrario de nominibus verba efformant. 1. Aſſumendo ſervilem in radicalem תרומה Teruma à תרם *taram primitias obtulit*. 2. A quovis verbali quodvis verbum ut in aliis linguis v. g. in Latina lin-

lingua de *inanis exinanire*: in Hiſpana de *liſta aliſtarſe*.

§. II.

De nominum formatione, & notione.

1. Cum de obſervatione verborum modo ſimus prælo quuti; fere venit ex ordine ut inter regulas de nominibus efformandis primum teneat locum ea quæ peti poteſt de conjugationibus verbi. Igitur 1. prima regula eſt, quòd Rabbini ubertatis cauſa de conjugationibus ſuis nomina eliciunt verbalia, quæ deſignent actionem conjugationis, a qua deſcendunt. Unde in Kal nomen efformant, interſerendo Jod inter ſecundam & tertiam radicalem v. g. ידיעה *Jedihah*. 2. De Niphal uſurpant pro nomine ſubſtantivo fœmineum Benoni, v. g. נברכת Nibrechet *piſcina* ut dixi ſupra. 3. In Piel condunt maſculinam formam per Jod interpoſitum inter primam, & ſecundam radicalem, v. g. שיתוף Scituph, & fœmininam ſine Jod cum ſolo Daghes, ſeu duplicatione ſic צוואה *Tſavvah*. 4. A conjugatione Hiphil eliciunt nomina præfigendo ה, quæ in maſculinis Segol ſeu *E*, in fœmininis Patach ſive *A* debet efferri, v.g. הפסד *Hephſed* השחתה *Aashbatha*.

hatha. 5. A conjugatione *Hitphael* nomen efformant, ſubjungendo ſyllabam ות uth, v. g. התגליות *Hithgalliiuth Revelatio*. Cæteræ vero formationes per litteras Heemanticas expediuntur, de quibus legendis jam egimus ſectione prima ſolum addentes, quod littera נ cum Chiric ſive *I* præfigi ſoleat verbis quieſcentibus Lamed He.

2. Regula 2. eſt de diſtinctione ſubſtantivi, & adjectivi quæ habetur. 1. Ex ſola diſtinctione punctorum; nam ubi adjectivum ſit profertur per duplex A, v. g. יקר *Jakar* pretioſus; & ubi ſubſtantivum per duo Segol, v. g. אבן *Eben lapis*; in pluralibus vero conveniunt. Secundo per additionem: & ſic formant ſubſtantiva addendo ſyllabam ות *vth*, v. g. עצמות Hatſmuth, *ſubſtantia*: & ſic aliqua adverbia, ut תנינות *Tinianuth*. 2. vel addendo ſyllabam יא maxime in quieſcentibus, ut קריא Kiria. Ad formanda vero adjectiva (quæ Rabbini nedum de nominibus ordinalibus, & gentilitiis, ſed de omnibus ſic efformant) addunt in maſculinis Jod ſolum, ut יום Jom dies faciunt יומי *Jomi diurnus*: & pro fœmininis ſyllabam ית *ith*, v. g. יומית Jomith *Diurna*. Terminatio vero fœminina יה dumtaxat eſt gentilitia. Ubi advertendum eſt, quod ſi vox non eſt ſatis plena lit-

litteris; interſerunt ante litteram Jod, vel ſyllabam ith, Nun epenthicum hoc modo חיונית Hiiunith *vitalis*.

3. Regula 3. de ſpecialiori alia notione ſubſtantivi, & adjectivi Rabbinici. Ad exprimenda ergo adjectiva, quæ nedum ſignificent actionem aliquam, ſed quaſi habitum, & continuationem actionis efformant de Benoni ſeu participio præſenti, nomen more Chaldaico adjiciendo litteram ן vel ſyllabam חן *tan* v. g. à participio גוזל Gozel ideſt *rapiens* deducunt גוזלן *Gozlan* ideſt, raptorem. De qua adjectione rurſus ſibi efformant ſubſtantiva correſpondentia, vel more Chaldaico, addito ſolum Vau Sciurech v. g. de שוכלתן Socletan, *intelligens*, aut *ingenioſus* שוכלתנו Socletanu, ideſt, *intelligentia*. Vel more Rabbinico addendo poſt Nun ſyllabam ות vth v. g. פורענות Purrhanuth *ultio*.

4. Regula 4. De promiſcua uſurpatione quarumdam litterarum. Nam 1. Commutare ſolent gutturales ponendo, ſcilicet א pro ע & è contra. Item ה mutant in ע & in א; & א rurſus in ה. 2. Etiam licentiosè ſolent quieſcentes litteras commutare itaut pro ו quieſcentium interponant ה; & è contra ה vel א in ו vel י commutent. 3. litteras ejuſdem organi quandoque permutant, ſcilicet la-

labialem pro labiali, & ſimilibus. 4. Denique ubi eſt aliqua affinitas prolationis ut inter נ & מ inter כ & ק ſolet commutatio inveniri. Quæ omnia remotis exemplis tradita ſunt, ut quicumque in radice & contextu Rabbinico legendo, & intelligendo hæſerit; præſentaneum hic faciat ſibi ſubſidium, & pro inveſtigatione thematis melius manducatur.

5. Regula 5. Aliqua nomina & voces Rabbini ſibi uſurpant quæ nuſquam vel rarò alibi v. g. 1. שום *Shum*, ideſt, *aliquis* עכשיו. *Achſau modò* קצת Ketſat, ideſt, *quidam* aut quædam כבר Kebar *jam* צריך Tſaric *neceſſe eſt* 2.Derivant nomina facultativa à verbis proportionatis ut פרש Paras *ſeparatus eſt* הפרש Hephres, ideſt, *differentia*. Ab הגה Agha *meditatus eſt*. הגיון Higgaion, ideſt, *logica*. Pro quo, & Chaldaica etiam accommodant, ut סברה *Sebara opinio* אפשר *Ephſar potibile*. 3. Pro Dei nomine (quod ſemper ſilent) alia circumloquuntur & cudunt v.g. השם *Haſſem* הגבורה *Haghebura* המקום *Hammakom* יהוד Jehod, ſumpto Daled ex nomine Adonai. Atque etiam Elohim variant dicentes אלקים & אלדים *eloquium*, *elodim*.

§. III.

De reliqua Grammatica Anomalia.

1. REgula 1. ſæpe variant formas nominum, imò & claſſem verbi, ſtante eadem ſignificatione. 2. Per aphæreſim demum litteram de principio v. g. סות Suth pro כסות Keſut *veſtimentum.* 3. Per paragogem adjiciunt jod etiam in ſingulari, quod ſolum ex verbo, adjectivo, aut affixo diſtingui poſſit à plurali in regimine v. g. סוסי ſuſe *equus*. 4. Affixa aliquando referuntur ad præcedentia v. g. כסאו דויד *Kiſo David*, *ſolium ipſius David*, licet id declarent per notam Genitivi, ſcilicet של *ſel* vel Chaldaici ד 5. Daghes forte, ſeu duplicationem ſolent reſolvere in litteram נ more Arabico & Chaldeo v. g. מדע *Madah* in מנדע *Mandah*, e contra ſuavitatis cauſa נ, vel alteram conſonam mutant in Daghes præcedente jod expreſſo v. g. איכתב *Iccateb* pro Hithcatteb. התכתב.

2. Regula 2. Quoad ſyntaxim & partes ejus. 1. Nomina verbalia aliquando regunt caſum ſui verbi. 2. Verbum propinquiori concordat. 3. Diſſimiles modos, & tempora copulatio jungit. 4. De ſingulari fœmineo

neo plurale maſculum ut אב אבות & e contrà ut תפילא תפילין. Atque etiam in ſingulari genera miſcent; ſed & notatu digna ſunt duo pluralia נשות Naſoth *Mulieres* & ימות & Jimoth Dies. 5. Ponunt quandoque caſum regiminis pro abſoluto ut סהרי שקרי *ſabade ſakare*. Et e contrà; tollendo etiam ה demonſtrativum genitivo quod regitur, & præponendo caſui regenti v.g. הבעלי חיים *Habaale haiim* pro בעלי החיים *Baale habaiim*, ideſt animantia 6. Quieſcentia Lamed He ſolent non amittere ה in plurali v.g. אָמָה *Ama*, ideſt, Ancilla אמהות *Amaoth*. Ancillæ. 7. Syllaba אי ſyro more apud Chaldæos & Rabbinos eſt diphtongus formans adjectiva Gentilica ut jod in Hebræo; ſed ſyllaba אי in multis paragogica eſt, & etiam in medio per epentheſim adjici ſolet. Litteræ אהוי quando adjectitiæ ſunt ſignificationem non mutant.

3. Regula 3. De idiotiſmo vernaculo Rabbini totius orbis, in quo diſperſi ſunt, voces, quas de ſingulis nationibus hauriunt atque cooptant more ſuo nedum quò poſſint duriùs emolliunt & inflectunt; verùm ubi polygrammata ſunt quæ pluribus conſtent litteris, ea, ut poſſunt, decurtant in plurali ſaltem deterendo ultimam. 2. Præter

Barbaras auctas voces ipſi triplicem linguam uſurpant Prophetarum. Miſnæ, & & Thalmud ut notat Genebrardus in Iſagoge. 3. Cum ipſi ſint ſine ſede & lingua ſine loco & ditione propria; ſed vagetur per cunctas; vix lexica ſunt ſuffectura. 4. Deguſtanda eſt Grammatica Chaldea & Syriaca pro recta notione Rabbinorum. Unde, ad ſuperiora vix aliquid adjicere oportebit magis quam uſum eorum quibus id expediat. De quo in fine.

§. IV.

De compoſitione, & indicatione quarumdam litterarum, breviaturis, Orthographia, & numerandi ac temporis computandi ratione.

1. Regula 1. ב eſt littera citationum, quæ immediatè affigi ſolet alicui verbo incipienti ſic *in Præcipe Aaroni* quaſi diceret in ſectione, aut capite, aut verſu incipiente. *Præcipe Aaroni* cujus exemplum eſt in Kſalom. Levit. 22. ajente בצו ideſt *in Præcipe* 2. Litteræ כש conjunctæ & præfixæ nomini & verbo tempus ſignificant, v. g. כשהוא *Keſchu cum ipſe*. Quæ formula frequens eſt in editione Hebraica, quam vidi Evan-

Evangelii D.Matthęi opera D.Joannis Quinquarborei. Quod ſi inſuper ל ſibi adnectat ſignificat *ut* vel ſibi v. g. לכשיבא licſciabo *ut* vel *ubi venerat*. 3. Litteræ לש condunt particulam *ut* cauſæ finalis v.g. לשימנעו *Leſcimnahu*, ut *prohibeant*. 4. Litteræ בש ſignificant *in eo quod*, & ad cauſam materialem, vel efficientem refertur, ut בשאמר *Beshcamar*, *in eo quod*, vel *propter quod dixi*. 5. מש ſignificant *ex quo* vel *poſtquam* v. g. משבאו *Misbeau*, *poſtquam venerunt*. Nota tamen quod interdum valet negationem; interdum vim comparativam articule *quàm*, *ut*. 6. Litteræ מל negare ſolent more chaldaico præſertim in verbis ut מלשמור Milliſmor, ideſt, *præ ſervando*, *velle quominus ſervarent*. In nominibus vero non negant v. g. מלרע Milraa, ideſt *infernè* & מלעיל Milhel, ideſt supernè. 7. של indicat Genitivum, vel cum affixo, vel ſeparatim; ſi vero præponatur מ format Ablativum poſſeſſionis v.g. משלי Miſcheli *ex meo*. 8. Litteræ בכ cum ſignificent *in juxta*, ad valorem, quantitatem, & menſuram referuntur v. g. בכערשה *Becadaſa*, ideſt, *ad menſuram lentis*. 9. Litteræ בשל Rabbinice & בד chaldaice non tam ſunt formativa Genitivi, quam indicativa illius v. g. בדעבד Bidhebed, ideſt, *in*

ſervi ſupple *libatione*. R. Moyſ. Levit. 11. num. 28. 10. Litteræ מן ſerviunt citationi quando ſignificatio vocis venire ſignatur ex aliqua radice v.g. quando dicitur, quod hæc vox הפחתם invenitur Job 11. trahitur מן מפח נפש Min Mephah Nephes *ab exſlando animam*.

2. Regula 2. De quibuſdam litteris ſolis quæ pro chaldaicis, & thalmudicis deſervire ſolent. 1. Littera א cum Patach ſequente Daghes correſpondit ad מן Mem, & Nun Hebræorum, ut ſignificet *de*, *in*, *præ*, unde Kinki cap. 4. Jone dum ſcribit אבי *Abbe* ſignificat *de inter*: quia ן finalis præpoſitionis בין per apocopem (magis frequentem in vocibus uſitatis) ibi deteritur. Deinde ſervit pro *in* & *ad*, v.g. אעץ ואפרי *Abets*, *Veapheri*, ideſt, *ad lignum* & *ad fructum*. Poſtremo ſervit pro *juxta*, aut redundat, aut more Arabico pluralem indicat v.g. אטרפוי *Atarphoi folia ejus* 2. Littera ד eſt index Genitivi more chaldaico, & relativum inſtar ש Hebræorum. Deinde citationibus ſervit ut מן Min Hebræum v.g. וגלות דיהושוע *Gullot Dihoſua* ideſt *ſcaturigines Joſue* Hiſpanice *manantiales de Joſue*, ideſt, quas meminit. Tunc vero ד notatur littera ſceva; niſi elidatur per ſinalepham cum vocali

cali ſequenti. De qua tamen ſpeciatim notandum eſt, quod in Daniele, & Eſdra nunquam ſervit ſola, ſed cum jod aſſumpto & à verbo aut nomine ſeparata די. 3. Littera ק pronuntiata per Camets, & adſcripto ſæpe א tam ſeparata, quam conjuncta, denotat vim affirmandi ut *quidem* v.g. דקאמר De Kamar *qui quidem dixit*.

3. Regula 3. De decurtatione aut copulatione dictionum. 1. Apocope ſolet detergere in vocalibus notis ultimam litteram. Unde בי jam pro בין jam pro בית ſtare poterit. Quæ attritio ſeu rejectio præſertim Gutturalium fit more Syrorum: Unde pro ſacroſancto nomine ישוע *Jeſua* ſcribunt ישו. Ex quo ſtatim inferes, non recte Jullium Bartoloccium in ſua Bibliotheca damnaviſſe Nummum Hebraicum, ubi in cruce inſculptus erat Chriſtus, cum tali nomine, ſaltem ex eo quod putaſſet litteram ע fuiſſe malitioſe amputatam; ne Salvatoris nomen agnoſcerent. 2. Per ſincopem Gutturales pereunt im medio; unde ſicuti de duodecim Prophetis minoribus dicitur תריסר *tereſar* pro תרי עסר; etiam alias conſonantes ſincope ſimili mergunt in medio v.g. אפתחא *Appithba ad oſtium* pro אל פתחא *el Pithah*. Quia quando ſic concurrunt; elidunt, vel ulti-

ultimam præcedentis, vel primam ſequentis; & eliſio per duplicationem compenſatur: unde pro ſincope Gutturalium, etiam apud Latinos ſuæ craſſes & ſinæreſes correſpondent. Demum de Aphereſi, quæ in principio aliquid demit, jam ſupra diximus; huc autem opportune revocandum venit. 3. Solent duas, treſve dictiones ſuapte natura diſtractas jungere, vel cum ſincope intermedia, vel ſine illa v.g. אפילו ex dictionibus אף & אילו. Quod perpetuo accidit in numeralibus a decem uſque ad viginti v.g. תליסר *tèleſar* tredecim ארביסר *Arbeſar* quatuordecim חמיסר *Ameſar* quindecim שיתסר *Shitaſar* ſexdecim שיביסר *Shibaſar* ſeptendecim תמניסר *Tamneſar* octodecim תשיסר Teſeſar *novemdecim*. Vel etiam jungunt ſine ſincope v.g. אפעלפיכן Aphalpiken ex אף & על & פי & כן compoſitum.

4. Regula 4. De ratione Orthographica. 1. Scripta Rabbinica pro inciſo, aut commate indicando ſpatiolum majus interponunt, & interdum lineolam ſic appenſam' Secundo ad indicandum membrum perfectum, ſeu perfectum colon, quod nos duplici minuto punctulo pingimus, ipſi unicum fingunt, & quidem more Græco à parte ſuperiori lineæ ſub hac forma · 3. Ad claudendam periodum vice noſtri

ſtri puncti finalis duo craſſiora ſubjiciunt ſic **:**

Regula 5. De notatione per puncta & virgulas, quæ apud Rabbinos frequenter occurrunt. 1. Punctulum, aut virgulam ſimplicem, vel duplicem ſuperappendunt ad voces Grammaticas indigitandum, v. g. עבר̈ ideſt, *præteritum* & 2. Ad indicanda nomina ſibi externa & barbara, niſi Hebræa jam facta ſint, v. g. פרנציא̈ *Francia*. 3. Ad ſignandas abbreviationes & compendia, quæ vocant *Raſce Theboth* ז״ל ideſt זכרונו לברכה Zieronu Librechah *memoria noſtra in benedictionem*. Hujuſmodi compendiola per totum Alphabetum excurrunt; & plurima jam ſunt de quibus agunt D. Joannes Quinquarboreus in fine Grammaticæ Hebrææ, Joannes Mercerus in fine Chaldeæ, Joannes Cellarius, Pagninus in fine ſuæ Grammaticæ (inter Judæos Elias) Matthæus Durigallus, Sebaſtianus Munſterus & Valentinus Schilderus. De quo jam nos ſupra dedimus. Circa id nota duo. Alterum eſt, quod aliquando unicuique litteræ punctulum appendunt ſic עׄמׄיׄ עׄשׄוׄ notantes illam ſententiam pſalmi 121. ſic ajentis עשרי מעם י״י עשה שמים וארץ *HeſriMehim Jehovah Hoſec Sha-*

Shamaim Vaarets, ideſt, *fortitudo mea a Deo qui fecit cælum & terram* & ſimiliter ſingulis litteris imponunt ſingulas virgulas: Alterum eſt quod ſic antiquitus efformata fuit nomenclatura Machabæorum illa voce מכ״בי Macabai ducta ex illa ſententia Exodi 15. מי כמוך באלים יהוה *Mi Kemocha Becloim Iehovah: quis ſicut tu in dies Domine?* 4. Aliquando unam lineolam in fine ſuſpendunt quæ indicet ibi aliquam litteram reſecari maxime ſervilem ut ה fœmineum, & in pluralibus ם & ת; imo etiam & radicalibus eam quæ vel ſæpiſſime occurrat; vel facillime detur intelligi v. g., שאמ׳ sheamar; ideſt *qui dixit* quæ ex contextu ſolent apprehendi. 5. Quando littera valet pro numero in citationibus ſolet unica virgula uni litteræ, & duabus vel pluribus litteris duplex virgula appendi. v.g. איכהא Lamentationum cap. 4. בראשית ל״ט Geneſ. 39. תלים קל״ח Pſalm. 138. 6. Quando litteræ initiales, vel accomodatitiæ, & alluſivæ attingunt locum Biblicum v.g. בב״ת יעקב id eſt *in filia Jacob* loquendo de linqua Hebræa 7. Inſtar eorumdem compendiorum ſolet ipſis eſſe ſuperne tria punctula in hunc modum ſcribere v.g. הק Hakkados.

dos. 8. Interrogant, & admirantur potius per voces, quam per puncta.

5. Regula 5. De computatione anni Hebræorum ſciendum eſt. 1. Ad intelligendas chronologias Rabbinicas annum quinquies milleſimum trecenteſimumque Hebræorum præfinite coincidere cum anno milleſimo quingenteſimo & quadrageſimo noſtro à nativitate Chriſti computato. Unde ex hoc veluti ex quadam epocha poteris progrediendo, vel retrogrediendo annum Hebræorum elicere v.g. hic annus noſter 1729. eſt apud Hebræos 5489. 2. Sciendum eſt, quod quando ſignant annum etiam virgulas ſupra collocant, ut in compendiis. 3. Quod Rabbinis familiare eſt annum ſuis litteris figere non ſola Arithmetica, ſed ſimul ſententiolam, vel dictum aliquod involvendo v.g. בשנת ויצא וטר מגשע ישי *Beſanath vajatſa Veter Miggeſraa Jeſe*, ideſt, in anno *& exiit virga de radice Jeſe*: ubi in ſolo Jeſe ſignant annum de quo ibi erat ſermo, ſcilicet 320. quia illæ tres litteræ tantundem valent. 4. Quod quemadmodum nos annum notantes interdum brevitatis cauſa omittimus chiliadem, vel millenarium exponentes tantum centurias v. g. annum 728. ſic illi idem faciunt; ſed ſimul ſe facere indicant appo-

apponentes hanc notulam compendiariam פ״ק quæ vult dicere פרט קטן *Peret Katon ſupputatio brevis*, quibus plerumque præfigitur ל ut ſonet *juxta ſupputationem minorem*.

§ V.
Concluditur Diſſertatio ſuperior.

1. Circa ſectionem primam de lectione Hebraica ſine punctis id ſolum dicendum reſtat, quod eam videlicet, non niſi recepto more inſtituimus, & paramus, eo quod in iis, quæ pendent tum ex placito humano, tum ex viciſſitudine quam ſecum fert ipſa natura; nihil putemus fore tum maturius atque fructuoſius, tum etiam accommodatius. In quo quidem genere lectionis, ſi noſtra nos fallit opinio, abunde collegimus, & diſcriminata obſervatione tradidimus quanta hinc inde queant peti ſubſidia, ut firmiori tenore lectio Hebraica poſſit procurrere; licet propter cauſas peritis notas, & in noſtris Diſſertationibus delibatas, non ejuſmodi res iſta ſit in qua ſcrupuloſe ſit nimis hærendum. Quamobrem illi ipſi qui lectionem Hebraicam ſine punctis tentare volentes, legant ſibi dictionem aliquam in interprete; quam tamen ad characte-

racteres patrios, converti, videant, aliter hac, vel illa vocali efferri; ne deſpondeant animum: neque putent ſe potius erraſſe: tum quia ſi legit juxta obſervationes ſuperius accurate præjactas fortaſſe melius legerit quam Interpres: tum quia ſi non quidem ſaltem qui ita legerit ſecundum artem non poterit non æque ac ipſe probabiliter legiſſe; proindeque lectionem ſuam retinere. Tum quia lectio alicubi pluſculum diſcrepans in lingua mortua non officit quandiu ſenſus non perit.

2. Circa ſecundam ſectionem de ſcriptis Rabbinicis & eorum libris duo ait Genebrardus, quæ non ſunt importuna. Alterum eſt ne putet quiſpiam Libros Rabbinicos eſſe paucos & rudes. *Nam hic* (proſequitur ille) *de cunctis artibus, & diſciplinis ſcripſerunt; quin & in ſuam linguam omnium Idiomatum eruditiores Authores verterunt, præſertim Græcos, Arabicos, Perſicos, ut Ariſtotelem, Platonem, Hipocratem &c. nec temere quis affirmaverit, de multiplicitate librorum etiam nunc ſtantium in qualibet diſciplinarum ſpecie Hebræos cum quibuslibet Gentibus facile poſſe condere*, ſic ait in Iſagoge pag. 134. Alterum eſt quod ait pag. 60. ſcilicet quod qui in ſuperioribus quoad legen-

legendum & intelligendum Rabbinica aliquando ſe exerceat, etiam melius intelliget Rabbinorum libros quam Biblia. Tum quia in Bibliis res ipſæ ſunt obſcuriores, & miſterioſæ tum quia phraſis & ſtylus eſt a noſtris ſæculis longe remotior.

3. Circa quos autem Rabbinorum libros: *Num eos legi oporteat necne?* Dicam ipſe ſentio: ſcilicet oportere quidem legi, & bene notos eſſe aliquibus Doctoribus Catholicis, ſed pauciſſimis, & ornatiſſimis nimirùm ætate provectis, in ſolida Theologia funditùs eruditis, in moribus & zelo benè probatis. Nam hi dumtaxat (maxime jubente Eccleſia) poterunt tutò verſari in hujuſmodi libris, qui non ſunt majori ex parte niſi ſenticeta blaſphemiæ, querceta perfidiæ, & ſylva nugarum. Cum tamen Judęi de vera antiquitate populi Dei, & de vera ejus lege antiqua, quam cum prædictis ſemper miſcent, atque corrumpunt ſæpe præſumant: propterea eos oportet habere bene perſpectos ad ſeparandum pretioſum à vili; & eos propriis libris, & proprio Idiomate illuminandos, & revincendos.

DIS-

DISSERTATIO II.

Didaſcalico-Hebræa.

PROLOGUS.

CUm in animo ſit, Deo dante, Hebraici ſermonis ſtudioſis ſaltem pro exordiis ſuis bene fundatis, uno volumine ſatisfacere, quatenus ibi ſimul habeant quidquid de Grammatica, de lexico, de lectione, & ſcriptione, de diſſertationibus, de textu punctato & non punctato, atque Rabbinico videntur conducere; attinere quoque videtur ad eum qui futurus non ſit purus Grammaticus aliquid ſcire cùm de ſacrorum librorum œconomia, & Philologica obſervatione, ſimulque de libris capitalioribus Rabbinorum; ut ſi forte quis de peritia rei Hebraicæ alicubi pertentetur; non deprehendatur ea ignoraſſe, quæ certè ſtudioſo rei Hebraicæ probrum eſſet omnino neſcire. Quæ tamen cum ſint varia, & non obvia, me hic collegiſſe forſitan ſtudioſum non pœnitebit.

§. I.

Digitized by Google

§. I.

De œconomia & obſervatione Sacri Textus Hebraici.

1. PRimo igitur ſciendum eſt Biblia Hebræa quatuor tomis ſolere diſtingui in celebri illa editione Antuerpiana quæ operâ Chriſtophori Plantini nitide & luculenter eſt facta. In quibus quatuor tomis viginti quatuor volumina continentur, ſi nimirum ejuſdem voluminis in ſuos libros ſubdiviſionem non facias. Nam primus tomus continet decem volumina, quorum quinque ſunt noſter Pentatheucus Moyſis; niſi quod more Hebraico, primum verbum libri ſolet eſſe titulus ejus, & ideo Geneſis dicitur בראשית *Bereſith*. Exodus dicitur ואלה שמות *Veelle shemoth*. Leviticus dicitur ויקרא *Vaiikra*. Liber Numerorum dicitur מדבר *Medbar*. Et liber Deuteronomii אלה הדברים *Elle Hadebarim*. Quinque vero alia volumina ſunt breviora & dici ſolent מגולות קטנים *Megullot Ketonim*. Quorum Canticum Canticorum dicitur שיר השירים Shir Hashirim 2. dicitur רות Ruth. 3. A verbo a quo incipit dicitur איכה Echah, ideſt *quomodo*, & eſt liber lamentationum, ſeu

ſeu Threni Jeremiæ . 4. Volumen dicitur קהלת Koheleth & eſt liber Eccleſiaſtæ. 5. Dicitur מגלת אסתר *Megilath Eſther* , ideſt *volumen Eſther* . Ex quo poſtremo volumine, & ex obſervantia faſtis & feſtis Hebræorum apparet verior eſſe ſententia aſſerens, volumem Eſther de canone Júdæorum fuiſſe, licet nonnulli Authores Graves contrarium non improbabiliter ſenſiſſe videantur .

2. Secundus tomus continet quatuor volumina quę ipſi apellitant נביאים ראשונים *Nebiim Reshonim* , ideſt *Prophetæ priores* . 1. Ergo volumem dicitur יהושע Jehoshuah , ideſt, liber *Joſuæ* 2. dicitur שופטים *Shophetim* . 3. dicitur שמואל *Shamuel* . Quod volumen in duos libros dividitur ; & eſt noſter primus & ſecundus Regum . 4. Dicitur מלכים *Melachim*, ideſt, *Reges* . Quod volumem ſeçatur itidem in duos libros , quos nos tertium, & quartum Regum dicimus .

3. Tertius tomus continet ſex volumina, quæ ab ipſis ita inſcribuntur כתובים ספר *Sepher Ketubim* , ideſt liber ſcripturarum , quas vocant Hagiographas , ſeu dictas Spiritu S. Ubi opportuna & curioſa eſt notitia diſcriminis , quod Judæi faciunt inter Prophetas , & Hagiographos : dicunt enim Prophetas eos eſſe qui vel in ſomnio ; vel

in vigilia extra ſenſus, & vires viſione, ſive auditione aliqua excelsâ potiebantur: Hagiographos vero eos qui citra omnem raptum more aliorum hominum loquentes tamen ab Spiritu S. intrinſecus movebantur, & excitabantur. Horum igitur Hagiographorum volumen primum dicitur תהלים Theilim, ideſt, *liber Pſalmorum*. 2. Dicitur משלי Meshale, ideſt, *Parabolæ Salomonis*, ſive Proverbia 3. Dicitur איוב Job. 4. Dicitur דניאל Daniel 5. Dicitur עזרא Hæzra, ideſt *Eſdras*. Ubi advertendum eſt; quod Hebræi hic non faciunt ſicut nos; qui dividimus 1. & 2. Eſdræ: ſed 1. Eſdræ & 2. Nehemiæ. 6. Dicitur דברי הימים *Dibre Ajamim*, ideſt, *verba dierum*, ſeu Græce Paralipomenon: qui in duos libros dividitur & primus incipit ab Adam.

4. Tomus quartus continet quatuor volumina, quæ ipſi nominant, נביאים אחרונים *Nebiim Ahharonim* Prophetæ poſteriores. Quod ſi ſciſciteris: cur libri ſecundi tomi dicuntur priores Prophetæ; & hi poſteriores. Accipe ex Valentino Schildero in radice נבא vocatos eſſe priores Prophetas primi templi; & poſteriores Prophetas templi ſecundi. Igitur volumem 1. dicitur ישעיה Eshaias. 2. Dicitur ירמיה Jeremias.

3. Di-

3. Dicitur יחזקאל Eczekiel. 4. Volumen dicitur תרי עשר Theri Hashar, ideſt duodecim Prophetæ minores. Qui ibi ſic ponuntur & nominantur הושע Hoshea יואל Joel עמוק Amos עובדיה Abdias יונה Jonas מיכה Micheas. נחום Naum חבקוק Abakuk. צפניה Sophonias חגי Hagæus זכריה Zacharias מלאכי Malachias. Et hæc de integra ſacri textus Hebraici partitione, & nomenclatura librorum. Circa quos verbatim tractandos præclaras edidit concordantias quatuor craſſis voluminibus comprehenſas perdoctus Fr. Marius de Calaſſio Minorita, & linguæ Sanctæ in Urbe profeſſor.

5. Poſt quæ priuſquam ad alia minutiora ſcrutinia textus Hebraici procedamus; indicanda ſunt tyronibus quædam alia Biblia eos ſummoperè juvatura ad Hebraice bene diſcendum. Siquidem duo habent emolumenta quæ poſſint eis admodùm auxiliari: Alterum ſcilicet eſt quod ſupra textum Hebraicum appenſam habet hærentem atque cohærentem interpretationem interlinearem latinam, verbatim factam, & toti rigori Hebraico in primis accommodam. Alterum eſt quod pro exercitatione diſcentium appoſitas habet ad margines juxta ſingulas lineas radices illas, quæ inventu forent diffici-

ficiliores, eo quod in textu aliqua radicalis littera deſideretur. Hujus ergo laboris antea valde præoptati Author fuit Xantes Pagninus Dominicanus rei Hebraicæ peritiſſimus. Ejus tamen opus quod alicubi vel vim magis latinam, vel interdum non conſtructionem, ſed paraphraſim ſectabatur, vir alter non minus celebris Arias Montanus caſtigandam ex Hebraico rigore ſuſcepit, & cum Bibliis Regiis edi curavit; ita tamen ut loca Pagnini, & ejus correctiones charactere diſcriminarentur, & cuique manerent ſua. Ubi tamen, ne aliquid quod eſſet ſacri textus, poſſet deſiderari, Græce adjunxit eos libros novi, & veteris teſtamenti, qui Hebraice non extabant, ſuperadjecta, nimirùm ex Bibliis Complutenſibus interlineali latina. Sed quia in ejus præfatione duo attingit, quæ neque illibata prætereunda ſunt, neque longo certamine dirimenda; ideo hic obiter duxi inſinuanda, ut tanti hominis placitum diſcentibus conſtet. Igitur loquendo de antiquitate punctorum 1. Firmiter tenet, talia puncta cum lingua & ejus characteribus non fuiſſe Coœva ut nonnulli quos Valentinus Schilderus in ſua præfatione memorat, exiſtimabant. Secundò ait punctorum origi-
nem

nem ab aliis in Eſdram revocari, ab aliis verò quod jam communiſſimum eſt in Judæos & Scholam Maſſoretarum, qui ad ſæculum quintum â Chriſto vel ad ſæculum nonum, ut alii, in hac re laborarunt, ut etiam in primis noſtris diſſertationibus ſatis prælibatum eſt, & pro tyronibus pluſquam ſatis. Secundum punctum, quod ibi attingit, eſt graviſſima illa controverſia de corruptione textus Hebraici. In quâ nedum ipſe ſubſtinet tam exemplaria non punctata, quàm punctata eſſe plane incorrupta, eo quod plura manuſcripta, & impreſſa, quæ penes ſe habebat, eſſent concordia; ſed inſuper multis objectis ſibi a quodam Eroſtrato ſatisfactionem parat. E contra vero eſt alter Hiſpanus notæ quidem non inferioris, ſcilicet noſter Doctiſſimus Salmeronius, qui prolegom. 4. data opera, & certamine promovet, & defendit corruptionem textus Hebraici. Quem proinde multa Doctorum manu jam ſtipatum quiſque tuto poterit conſectari. Quod ſi quis malit Arias Montanum ſequi; pergat libenter dum vulgatæ ſartatecta conſervet. Nihil enim hactenus ſuper ea re ſacroſancta definivit Eccleſia, ipſo Salmerone etiam teſte, qui ait dum in Tridentino actum eſt de ſcriptura

 au-

authentica, nullum de Hebræis, & Græcis fontibus factum fuiſſe ſermonem.

6. Secundo præter relatas capitaliores partes textus Hebraici oportebit obſervare nonnulla, in quibus à noſtræ Vulgatæ more recedit; ne confuſione laboret quiſquis ad nudum textum Hebraicum ſe convertat. Igitur 1. In initio Pentatheuchi ſic illum appellant חומשי תורה ח משה *Hamiſſah Humeſhe Thorah*, ideſt, *quinque libri Pentatheuchi* legis, ſive ut vertit Schilderus quinque quintæ partes legis. 2. In quibuſdam canticis pſalmis Job &c. Rithmus aliquis obſervatur, & aliqua ligatura ſermonis: cujus priſcæ leges jam ignorantur. De poëſi verò recentiori late Genebrardus, Bellarminus, & Bartholocius poſt Eliam Levitam. 3. In Threnis, ſeu lamentationibus Jeremiæ ordine Alphabetico Hebraico aliquando triplicato (ideſt, per terna elementa) procedit: Quemadmodum poni & cani ſolent de more in lamentationibus talia nomina litterarum. Ibi tamen in capite 3. abnotavi contra Ordinem Alphabeticum poſitam eſſe prius litteram פ, quàm litteram ע ſine ulla notatione marginali: quod mirum eſſe non deſinit; ſed potius caſuale reor quàm myſterioſum. Similiter Pſalmus centeſimus deci-

decimus nonus apud Hebræos & 118. apud Latinos dicitur & eſt *Alphabeticus*: quippe per Octona elementa, totius Alphabeti litteras ſuis verſiculis anteponit. Variatio autem numeri inter Hebræos ſimul atque Latinos inde provenit, quod Pſalmus nonus apud Hebræos ſecatur in duos. 4. Quædam pars ſacri textus tùm apud Danielem extat ſcripta characteribus quidem Hebræis, ſed ſermone chaldaico. 5. Non invenitur in canone Hebræorum Prophetia Baruch, Liber Sapientiæ, Liber Eccleſiaſtici, Liber Tobiæ, Liber Judith, & duo Libri Machabæorum (qui omnes extant Græce) ſicuti etiam in Daniele bona pars capitis tertii & cap. 13. uſque in finem Hebraice non inveniuntur, ſed ex Teodotionis interpretatione deſumpta ſunt. 6. Liber pſalmorum, qui in vulgata circumfertur non eſt ex interpretatione S. Hieronymi, ſed ſeptuaginta Interpretum, eo quod eorum uſus & cantus eſſet receptiſſimus; apud Hebræos vero in quinque libros notis Rabbinicis diviſus eſt. Ita 1. uſque ad Pſalm. 42. Secundus uſque ad 73. Tertius uſque ad 90. Quartus uſque 107. Quintus uſque in finem. Similiter in libro Job duas medictates indicant notis Rabbinicis ſcilicet in verſ. 16. cap. 22.

 7. Ter-

7. Tertio obſervanda ſunt nonnulla, quæ præter textum Hebraicum reperiuntur in Bibliis. 1. Circa titulos & citationes librorum ſolet eſſe varietas: nam alii libri (prout ſupra adverti poteſt) habent pro titulo primum verbum ut Bereſcith, alii Authorem ut Jeremias: alii materiam, & argumentum ut תהלים Theilim, ideſt, Pſalmi: alii a præcipuis perſonis, quarum ſit mentio v. g. Liber Judicum. Quando vero præter titulum totius voluminis invenitur in ſiniſtra pagina ſupraſcriptum aliud verbum, illud eſſe ſolet unum ex illis magis ſignatis, quô lectio, ſeu ſectio incipit 2. Circa litteras, quæ vice numeri fungi ſolent; quadruplici tenore inveniuntur. Nam illæ quæ perpetuô ſitu occupant in capite, ſiniſtram paginam ſiniſtrorſum circa angulum, folia tomi deſignant. Secundo: litteræ minutiores quæ ad latus anguſtius ſeu margine breviorem paginæ de quinque in quinque unitates creſcunt intra quodlibet caput; verſiculos ſignant: non ſecus ac per Decades Virgiliani verſus numerari ſolent. Tertio. Litteræ illæ, quæ in latiori margine habentur, numerant caput currentis voluminis, atque cum litteris tituli numerus correſpondet. Quartò: quando vero titulus

tulus libri in ſuperiori parte gaudet duplici numero, aut littera ſeparata, dividitur ille liber in duas; & prima littera librum, ſecunda vero caput deſignat. Quando vero numerus quindecim ponitur, explicatur per טו ne Dei nomen יה uſurpetur. 3. Frequentiſſimum eſt in Hebræis Bibliis facere quaſi quandam diviſionem, & ſpatium capitis inibi triplicando, triplex *Pe* grandiuſculum ſic פ פ פ aut triplex Samech eodem ſitu ס ס ס circa quem morem. Nota 1. Tale quidpiam aliquando initio capitis; aliquando in medio capite uſuvenire. 2. Intra ipſum caput jam litteram ס jam litteram פ initio verſiculi reperiri. 3. Litteram ס denotare quid clauſum, & anguſtum. Litteram vero פ quid apertum & latum: quare pro verſiculis littera ס cingendum; littera vero פ dilatandum eſſe ſpatiolum denotat. In majoribus autem ſeparationibus, quas פרשיות *Perushioth* ipſi vocant, ponunt eamdem litteram triplicem, ſed nonniſi idem ſimiliter denotantem. Quare quidem fortè ad contrahendum aut dividendum ſuas lectiones legis, aut taxandas pauſas ſunt diſtributa.

8. Quarto margines textus Hebraici multa continent præter numeros jam relatas, quæ

quæ ab Hebraice ſtudioſo ignorari non debent. Igitur 1. dicendum eſt de קרי Keri *Lectio*, & כתיב Ketib *Scriptio*. Quæ verba denotant variam lectionem, ſcilicet verbum aliquod aliter ſcribi in textu, quod notatur quodam obelo, ſeu circulo ſupra vocem & aliter legi in margine, cujus ſignum eſt ק״ Circa quam varietatem legendi, & ſcribendi vix eſt quid liquidum; quia Thalmudiſtæ ajunt, fuiſſe revelatas Moyſi tredecim dictiones, quæ ſcriberentur, & non legerentur, & quæ legerentur, & non ſcriberentur. Rabbini poſteriores ajunt innumeras, quæ extant fuiſſe ipſi revelatas. Liber Rabbinicus *Tikon Sopherim* ſcripturas alicubi corruptas, & correctas eſſe teſtatur. Cabbaliſtæ totam ſcripturam ſine partitione dictionum fuiſſe unum tractum putant. Poſteriores jam Doctores has lectiones varias marginales tribuunt correctioni Maſſoretarum. An vero hæc fuerit correctio corruptionis; an ſana, ſed varia electio de fæcunditate ſanctæ linguæ profecta? Arias Montanus hoc ſecundum tenet quippe qui militat pro textu Hebræo incorrupto; Salmeronius vero multo pondere, & eruditione defendit primum.

mum. Id autem quod Bellarminus cenſet; ſcilicet, quod in hoc Keri, & Ketib ſolum notatur; quod vox marginalis legenda eſt cum eis punctis, quæ extant in textu, non tam certum videtur eo quod litteræ marginaliter interdum adjiciuntur, quæ non rite eidem punctuationi accommodari poſſunt. Quamobrem cùm ſæpè notetur in margine ſuperfluitas litteræ per vocem יתיר *Jather*; & defectus litteræ per vocem חסר *Haſar*, & aliæ tranſpoſitiones litterarum, quæ momenti ſunt, obſerventur; potius opinandum eſt fuiſſe veras corruptiones, quæ obſervatæ ſunt quibuſdam in locis; licet propter reverentiam textus expuncta non fuerint loca correcta. Inſuper ſi quæ littera in textu, grandiori (quod ſæpe uſuvenit;) vel minutiori, quod rarius, figura invenitur in margine; notari ſolet magna ſic רבותי & parva ſic: זעיר De quo poſteà invenies item alias voces cum hac breviatura præcedenti ס״א ut indicet ſic legi in alio libro & עכ quæ, *hactenus*, vel *hucuſque* ſignificant &c. fortaſſe indicantes; ubi terminanda, vel pauſanda eſt aliqua lectio Moyſis aut Prophetarum. Quoniam Hebræi ſuam legem, & Prophetas in lectiones divi-

diviſam habent: quæ diviſio in lege oſtenditur per פ & ס triplicatum, ut monui; & in ſingulis his lectionibus, quas vocant פטרות titulum figunt in pagina ſiniſtra, & ſumunt de aliquo verbo poſito in aliqua ex primis litteris cujuslibet ſeparationis, ſeu פרשה *Parashac*. Non tamen ſic faciunt in Prophetis, ubi nec ſeparationes faciunt, nec titulum lectionis figunt in capite paginæ ſiniſtræ; ſed in utraque invariabiliter ſcribitur nomen Prophetæ, & ſolum ad marginem appingitur, ubinam ſectio incipiat v. g. הפטרה ליום שני של ראש השנה *Hapetorah Leiom Sheni Shel Rosh Hashanah Lectio ad diem ſecundum principio anni* ſine alligatione ad initium capitis; ſed juxta partitiones ſuas & intra, vel poſt aliquem tractum apparent illa duo elementa ע״כ, quæ compendioſe ſignificat *hactenus*: Unde apparet, eò uſque dumtaxat ſaltem uno tractu legendum eſſe. Et quidem harum omnium lectionum pro toto anno juxta conſuetudines Sinagogæ, & Nationum ad finem tabulas texunt, ut videre eſt in editione Antuerpiana.

9. Quinto inveniri ſolent tam in fronte alicujus tomi, quam in fine alicujus voluminis tum aliquæ lineolæ Rabbinicæ: tum ali-

aliquæ etiam Hebraicæ. Priores quidem in fronte tomi apponuntur, typos, perſonam, & locum editionis indigitant; dum vero ſunt in fine voluminis, nihil aliud ſignificant, quam ſummam verſiculorum talis voluminis diligenter collectam, atque ſubductam; necnon capitula, ſeparationes, & diviſiones diligenter obſervatas, & alias ſimiles notationes cum aliqua fauſta adprecatiuncula. Ad finem vero libri Job Rabbinico charactere dicitur: *Abſolutus eſt liber Job laus Creatori mundi. Amen*: & ad finem Eccleſiaſtæ Rabbinico charactere repetitur ſententia qua liber clauditur à grandiori littera ס dicendo nimirum, *Finem loquendi omnes audiamus. Deum time, & præcepta ejus cuſtodi; quia hoc eſt omnis homo*, & duobus verbis ſequentibus notas numerat. Litteras vero Hebræas, licet in fine Danielis numerales quoque obſervationes importet; tamen in fronte primi tomi opportunas de lege ſententiolas pingit; atque in fine tertii tomi, poſtquam de opera typicâ Plantinianâ, & Bombergica teſtimonium ponit ad annum 320. in minori ſuputatione Hebræorum qui nobis eſt 1560.; Deo benedicit, *quia miſericordiam ſuam non amovit in editione hac; nec eam impedire permiſſus eſt*

Sa-

Satan, *vel occurſus malus*. Et alia ſimilia, alibi minora, quæ typographum in ſua editione conſtanter prevaluiſſe ſine nocumento, aut impedimento pronuntiant. De quo tamen notandum eſt, quod ſicut ad finem Eccleſiaſtæ de notis Rabbinicis reſumitur quædam ſententia; ita in fine Prophetiæ Malachiæ poſtmodum ponitur Hebraico charactere ſine punctis illa eadem ſententia quâ penè clauditur Malachias dicens. *Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam antequam veniat dies Domini magnus & terribilis*. Et hæc de quibuslibet notatiunculis, quæ in Bibliis Hebræis ad textum Hebraicum appingi ſolent, ut Tyronibus forte deſerviant.

§. II.

De litteris quæ notabili figura, ac ſitu reperiri ſolent in textu, & de accentibus.

1. PRæter ſuperiora jam oportet, aliquid dicere de litteris majuſculis, minuſculis, ſuſpenſis, immutatis, & de Accentibus aliquid aperire, non tamen ſcrupuloſè, & nugaciter ut Judæi ſolent in hujuſmodi diſtineri. Igitur ſæpe ſæpius occurrit in voluminibus Hebraicis elementum ali-

aliquod pictura grandius, quod aliquid plane indicat, ſi non ab origine, ſaltem â diſpoſitione, vel more Rabbinico vetuſtiſſimo, in quo licet mille nænias Hæbræi comminiſcantur, ſingulis locis ſingulas fabellas accommodantes, id tamen rationabiliter præſumi poteſt alicubi factum eo fine, videlicet, ut aliqua ſententia gravior vel abſolute in ſe vel reſpective ad priſca tempora, perſonas, & locum magis animo hæreret. 1. Quia ſæpe ea nota inveniri ſolet in ſententia digna. 2. Quia id videtur nobis aperte dici, quando ad finem Libri Eccleſiaſtæ in textu Hebraico invenitur repetita illa ſententia quæ incipit à grandiori littera ם & ait ſic: *Finem loquendi omnes audiamus*: *time Deum* &c. Et ſimiliter licet ſine nota grandiuſculi characteris ſententia gravis repetitur in fine Malachiæ. Quod ſi alicubi craſſus character appareat, quin memorabilis aliqua ſententia perſona, locus, aut tempus occurrat; id generalius aſſerendum eſt non defuiſſe; licet ignoretur; minimè verò cerebroſis minutiis aut næniis, quas conſulto omittimus, implicandus eſt quiſquam, ut Judæi faciunt qui in ſola littera areſcunt.

2. Secundo invenitur etiam numerorum:

cap. 10.

cap. 10. verſ. 35. lit. נ inverſa in dictione כנסע & etiam נ ſuſpenſum in dictione מנשה ubi littera נ ſuſpenſa invenitur ſupra dictionem; de quô ſitû etiam Judæi ſibi creant magnum aliquod ſignificatum. Verumtamen irridendi ſunt; quippe ibi vel fortuita typorum mutatio primò originem dedit; vel ſi induſtrioſa; non eſt credenda niſi corruptim inducta à furfure Rabbinico, quaſi per reverſam litteram fugam inimicorum Dei declararent. Et *Nun* ſuſpenſum Judic. 18. verſ. 30. ut eam pro arbitratu legentes, ſub eodem verbo Moyſen, & Manaſſem accommodarent. Quod firmatur validè ex Joanne Terentio, qui, cùm referat Maſſoretas dicentes, Pſalm. 107. ſepties reperire *Nun* inverſum; ipſe obſervavit in tali Pſalmo nullibi *Nün* inverſum; & alicubi verſ. 25. & 28. quos citant; neque *Nun* aliquod reperiri.

3. Tertio Geneſ. 23. verſ. 2. invenitur littera כ minuſcula, ubi inducitur Abraham addeflendam Saram. Et hic ridiculi nugantur ipſi Rabbini, non ſecùs ac ſunt admodùm fabuloſi in conjectando myſterio ſuper quindecim vocibus, in quibus conſona contra morem ſupernè punctatur decies in Pentatheuco, quatuor in Prophetis, & ſemel in Ha-

Hagiographis. Quorum inſanias attigiſſe eſt ſatis, propter curioſos, ſed contemnere præſtat propter prudentes.

3. Quarto invenitur Iſaiæ 9. verſ. 7. ם finale pro Mem aperto in dictione לםרבה Lemarbeh, ubi ſermo eſt de adventu Meſſiæ, & etiam Neemiæ 2. verſ. 13. invenitur Mem apertum ubi deberet poni Mem finale & clauſum ſic אשר הם Ubi ſermo eſt de Jeruſalem habente muros diſruptos. In quibus apparet aliquid commentitium: quippe Rabbini in Gemmara, in tam luculento loco Regni Meſſiæ Mem clauſum poni interpretantur, ut omnia ea in ſuo Eczechia claudi, & impleri ſubſtineant. Unde conſtat, quomodò ipſi nedum comminiſcantur ſed forte etiam ſibi cudant ſua myſteria: Neque enim aliter credendum eſt homini ſerio, eveniſſe in ſubſtituendo Mem ruptum pro clauſo, quando ſermo eſt de diruptione murorum Jeruſalem: quod tanquam inventum ingenioſum ab ipſis credi, & teneri non improbabiliter putandum eſt. Quàm autem fundatè hæc a nobis ſint modo dicta, facilè credet quiſquis Salmeronium proleg. 4. & alios Doctores de corruptione textus Hebraici legere velit. Quas omnes Rabbinorum quiſquilias non gravatè tranſcurrimus

 ſal-

ſaltèm properante greſſu ne curioſitati diſcentium negotium faceſſerent; & ut vere amandent, negligant, & contemnant, quæ non niſi contemptu ſunt digna. Videantur ſi placet Joannes Terentius ad finem Grammaticæ Chaldaicæ, caute tamen cum ſit Heterodoxus, & non bene ſentiat de Doctoribus Pontificiis, & (caute etiam) Druſius in Judices cap. 18. pag. 140.

5. De Accentibus verò, qui ſunt alii apices in multimodâ varietate per tota Biblia Hebræa reſperſi, egerunt Elias Levita, Sebaſtianus Munſterus, Buxtorphius in theſauro ſuo lib. 1. cap. 5. pag. 28. & lib. 2. cap. 23. pag. 598. Joannes Terentius de recta lectione linguæ Hebrææ. Bellarminus, & quædam venuſtæ tabulæ ad finem ejus Grammaticæ adjectæ, & alii. Nos vero neque omnino rem perſequi volumus, neque omnino præterire. Non 1. Tum quia etiam in numero & claſſe talium Accentuum video diſſidentes Authores: tùm quia ipſimet Judæi teſte Bellarmino cap. 6. fatentur ſe propter ſua peccata de legitimis Accentuum ſedibus, & officiis ignaros eſſe. Atque reapſe credi eſt admodum facile, eâdem jacturâ qua priſca Poëſis eorum periit, muſicam quoque & germanos accentus quos vo-

vocant tonicos, ſimul interiiſſe: tum denique, quia cum noſtra ſententia ſit, etiam in eorum vocalibus uſurpandis moderatos, & non ſuperſtitioſos eſſe pro fine, videlicet, ad quem Sacras Scripturas indagamus; longe potior ratio eſt ad reſecandam turbam accentuum, qui ad quadraginta circiter excreſcunt: putamus enim, Rabbinòs (notatos jam ut largos decimatores aneti, & cimini relinquendo graviora legis) in iis accentuum, imo & vocalium apicibus excurriſſe largiores. In qua quidem opera habent ſibi Hæreticos multùm adſtipulantes Foſteros, Buxſtorſios, Terentios, Munſteros, & alios plures: qui cum verum ſpiritum exuerint; ad litteram toti ſe converterunt, accuſantes catholicos de imperitia linguarum. Qui tamen homines infelices planè non vident noſtros homines de Spiritus S. menſurâ linguas temperate excoluiſſe; eas tantum eo loco tenentes & ea manu tractantes, quæ lucem aliquam alicunde adferant, & torturas ſuæ falſæ interpretationis nobis ſatis declarent: cujuſmodi homines intra nos fuere quàmplures, & illuſtriſſimi, ut Arias Montanus, Liranus, Pagninus, Sixtus Senenſis, Galantinus, Genebrardus, & alii. Non vero a nobis tractan-

tur eæ linguæ ſub mille Grammaticationibus, & obſervatiunculis implexis, quæ in linguis vetuſtiſſimis, & ſepultis raro valent pluſquam cerebra hujuſmodi Philologorum: qui ſententias veræ pietatis deferentes in hujuſmodi ſpinetis cruenti, & cruentantes lamentabiliter fatigantur.

6. Non 2. ſcilicet, omnino præterire hos accentus, ne potius ex ignorantia aut deſidia credantur omiſſi. Itaque revocanda huc ea quæ in Grammatica capit. 3. curſim attacta ſunt. Accentus eſt triplex Rhetoricus; videlicet, Muſicus, & Grammaticus. Rhetorici officium eſt vel ſyllabam retinere, & frænare, quod facit Accentus Metegh, qui eſt virga deorſum pendula ſub hac forma בָ vel ſyllabam protrahere ad aliam ut faciat Maccaph, qui eſt virgula tranſverſa ſic jungens כל־גוי Huc propter ſimilitudinem lineæ tranſverſæ revocari poteſt Raphe, licet non ſit Accentus nec pingi ſoleat, eo quod ſubintelligatur, ubi non eſt Daghes. De Mappic ſatis in Grammatica diximus. Eſt ergo figura Raphe in hunc modum בֿ quæ quidem notari debet pro Epiſtolis Judæorum curſivis, in quibus uſui eſſe ſolet pro voce Barbara ſuis characteribus declaranda: ſiquidem Raphe indicat ſubjectam ſibi litteram mollius

·lius pronuntiari debere. Accentus vero Muſicus & Grammaticus *Tonici* dici poſſunt; quia Muſicus tonum cantus; Grammaticus verò tonum pronuntiationis oſtendit: dividunturque in Reges atque Miniſtros. Reges illi ſunt qui quaſi poteſtatem habent ſupra ſpiritum proferentis dum ſic vel aliter eum ſiſtere jubent. Miniſtri verò, qui ſpiritum oris quaſi deferentes, & adminiſtrantes, orationem continuant. Quæ quidem officia præſertim tam multiplicia cum malè, & inutiliter diſcerni jam poſſint; præſtat tantos Reges, atque Miniſtros cernuo venerari ſilentio, & ad eos ſolum accentus, qui ſyntactici dicuntur, & periodos more noſtro diſtinguunt ſermonem convertere. Circa quos primus dicitur Soph Paſuk, vel Siluk qui eſt hujuſmodi בֽ figura non diſtinctus ab Accentu Rhetorico Metegh; diſtinguitur tamen ab illo: tum quia ubi duplex figura hujuſmodi invenitur prima eſt Metegh, ſecunda vero Siluk: tum quia ubi unica eſt ſemper eſt Siluk: tum quia Siluk in penultima & ultima ſolùm habet locum; & dum claudit periodum duo craſſiora puncta ſibi ſubnectit ſic: בֽ Secundus Accentus dicitur Athanach & eſt hujus figuræ ב֑; ſervit vero quaſi colon perfectum, ſive duo

puncta noſtra, licet non lege perpetua præſertim in Job, Pſalterio, & Proverbiis. Tertius eſt Zakeph caton qui ſyllabam acuit, veluti præcedentes, & ſuprascribitur ſic בּ֔ ſervitque quaſi inciſum. Quartus eſt Rebiah qui deſervit diſtinctionibus minimis, & ſcribitur tanquam punctum cholem, ſed non ad latus ſiniſtrum litteræ; ne confundatur cum illo; ſed ſupra medium litteræ, vel detrorſum ſic בּ֗בּ cum quibus accentibus ſatis diſtingui poterit clauſula, periodus & oratio, quin reliqui accentus in textu interjacentes curam ſibi demandent Doctoris Catholici. Quoad ſedem vero horum accentuum an ſcilicet in penultima; an vero in ultima collocari debeant pro recta pronuntiatione; hæc brevis eſto regula: quòd, ſcilicet, in verbis illic collocetur accentus ubi nos (hoc fine) in conjugationum paradigmate collocavimus. In nominibus vero ponetur in penultima 1. Quando finitur in Segol, vel loco hujus ponitur Patach, eò quod ultima, vel penultima eſt ח vel ע v. g. סֵפֶר פֶּסַח רַעַה. Si vero ultima eſt ה etiam in ultima ſyllaba cum Segol ponetur accentus; niſi ſequatur dictio monoſyllaba, aut Millel, hoc eſt cum accentu

centu in penultima (nam Milra eſt quæ habet accentum in ultima, quod Hebræis frequentiſſimum eſt) 2. Quando ad Jod mobile ultimum præcedit *a*: vel quando ad Jod ultimum quieſcens in chiric præcedit cholem vel ſegol v. g. שֶׁבִי מִצְרַיִם קוֹשִׁי, tertio in his quæ terminantur in Vau Sciurec præcedente littera ה v. g. בְּחוּ Alioqui lectio Hebraica fert accentum in ultima. Et hæc de accentibus.

§. III.

De Hebraica elucidatione per alios libros præſtita.

1. PRæter dicta in hac diſſertatione pro Analyſi, & intelligentia textus Hebraici lubet pro uberiori eruditione aliquas notitias circa textum Hebraicum, & ejus Doctores quaſi præcipuas non prætermittere, ne aliquid ab ſtudioſis deſideretur. Igitur ſciendum eſt 1. Etiam de novo teſtamento aliquid Hebraicum reperiri, ſcilicet Evangelium Matthæi quod opera interveniente Domini Joannis Quinquarborei Pariſiis editum partim ſupra ubi de exercitatione, datum eſt. De eo vero meritò dubitatur, an purus, & germanus ſit; phraſiſque

Hebræa diſtincta eſt a veteri Teſtamento. Præterea totum teſtamentum novum (præter verſiones Syriacas, Arabicas, Æthyopicas &c.) Hebraico charactere ſcriptum extat, licet Syro aut Chaldæo idiomate; & Græca quoque achatina interpretatione ſubnexâ. Sciendum eſt 2. In vetus teſtamentum dari quoque Paraphraſim Chaldaicam Hebraicè appellatam *Targum*: quod, ſi Libros attendas eſt triplex; ſcilicet Pentatheuchi, Prophetarum, & Hagiographorum, quos jam ſupra explicuimus. Si Authores conſulas, etiam eſt triplex: quia Rabbi Onkelos fecit Paraphraſim Pentatheuchi; Rabbi Jonatan Paraphraſim Prophetarum priorum & poſteriorum, & Rabbi Joſeph Cæcus Targum Hagiographorum, quamvis circa hos Authores nonnullæ ſint quæſtiunculæ quæ videri poterunt in Serario in Prolegom. cap. 14. & in Opuſculis cap. 16. Rabbini prioris, & apud Lucam Brugenſem tractatu de uſu paraphraſis Chaldaicæ. Si vero Targum dividas ratione ſtili aliud dicitur Babilonicum, aliud autem Hieroſolymitanum, quæ tamen ſimul edita ſunt Venetiis,& ſolo ſtilo & idiomate diſcrepant.

2. De Talmud verò 3. Sciendum eſt Tyroni, neque textum eſſe, neque Paraphraſim,

ſim, ſed corpus doctrinæ Rabbinorum: dividiturque in duas partes quarum prima dicitur משנה *Mishnah* ſeu *lex ſecunda*, ut ipſi vocant, quia eam putant oretenus acceptam a Moyſe in Sinai tanquam explicationem legis ſcriptæ; & quam primus litteris tradidit Rabbi Judas Anaſi alias Hakados, qui ad id ſapientes de omnibus regionibus congregavit anno 3949. Secunda pars dicitur גמרא Gemara quæ eſt expoſitio, ſeu gloſſa Miſnæ, & quam Rabbi Aſche, & Rabbi Rabbina addiderunt anno 4174. Dividitur in ſex Ordines ſcilicet. 1. De terræ naſcentibus. 2. De anni temporibus. 3. De Matrimonio. 4. De cauſis & judiciis. 5. De Sacrificiis. 6. De mundatione contaminatorum. Singuli hi ſex libri dividuntur in ſuos tractatus; rurſus in capite, quæ à primis dictionibus denominantur; & rurſus capita in minores conſuetudines aut ritus. Super Talmud edidit commentaria ad Miſnam *Rambam* ſeu Rabbi Moyſes filius Maimonidis; & in Miſnam, & Gemaram Rabbi Sinſon &c.

3. De Kabala Tyroni ſciendum eſt 4. quod eſt vox, ortum ducens a radice קבל *Kabal* ideſt accepit, unde *Kabala* idem eſt ac acceptio; & ejus correlativum eſt מסרת

Maſſoret, ideſt, *traditio*, quia Kabala nihil aliud eſt quam doctrina accepta per traditionem. Hæc ergo eſt triplex apud Judæos 1. Dicitur doctrina Patrum, quæ ab Adam oretenus traducta eſt ad poſteros, cujus vix extant ulla veſtigia niſi paucæ ſententiæ, quæ אבות פרקי Piske Aboth *capitula Patrum* inſcribuntur: cujuſmodi ſunt ſeptem illa præcepta Noe, quæ memorat Schilderus in radice צוה *Tſavah*. Secunda Kabula dicitur a Judæis Lex oretenus tradita Moyſi, quatenus hic in Monte Sinai ex ore Dei didicit legis expoſitionem; ne præcepta aliqua apparerent obſcura, & pugnantia. Hanc ferunt perpetua traditione uſque ad ſuum Talmud ſupra relatum perveniſſe, quatenus Moyſes Joſues; Joſue ſeptuaginta Senioribus: Hi Prophetis prioribus Samueli, & cæteris: Hi Prophetis poſterioribus: Hi viris Sinagogæ Magnæ: Hi ſuis Succeſſoribus uſque ad Talmud ubi has traditiones collectas dicunt. At quam fidem mereantur ipſæ traditiones oſtendunt. Tertia Kabala dicitur de myſteriis quæ recentiores Judæi in libris legis & Prophetarum ſibi comminiſcuntur, nugaciter obſervando & tranſponendo alicubi aliquas litteras, ut ea ſibi cudant, quæ volunt; dicentes v. g. Mundum

dura-

duraturum ſex mille annis dumtaxat: quia in primo verſu Geneſ. א quæ *mille* ſignat, ſexies invenitur. Quod genus Kabalæ ſi ſiſtat in Anagramatiſmo ſolo res erit ludi, non omnino damnandi; ſi pergat ad concinnandas tabellas, erit ridicula & nocens; ſi demum Dæmon ſub hac larva ſuperſtitionis ſe contegat, execranda eſt. De hac Kabala ubertim diſſeruerunt Joannes Picus Mirandulanus, & Galatinus.

4. Denique aliquid ſciendum eſt Tyroni de Maſſora quæ idem valet ut nuper dicebamus ac מסורה *Maſſora*, ideſt, *traditio* ſeu doctrina ad poſteros ſine litteris tradita. Ubi quamvis videatur, quod explicata Kabala, Maſſora quoque explicata eſt propter correlationem; id quidem ex parte verum eſt; non tamen ex toto, quia *Maſſora* hæc non eſt ſine ſcriptura & litteris: Siquidem *Maſſora* nihil aliud eſt quam doctrina critica à priſcis Hebræorum Doctoribus circa textum Hebræum Sacræ Scripturæ operosè inventa, qua verſus, voces, & litteræ ejus numeratæ omniſque ipſarum varietas notata, & ſuis locis indicata eſt, ut conſtans & genuina lectio ſervetur; Itemque Scholia, ſeu annotationes, & obſervationes marginales textui Biblico adjectæ,

de

de quarumdam dictionum litteris lectione, numero, aliiſque affectionibus. Quæ quidem cum prius oretenùs inter ſuos Doctores circumferrentur (unde Maſſoræ nomen advenit) poſtea litteris mandata ſunt, & cæteris libris comprehenſa per quoſdam Judæos Tyberitas in urbe Tyberiade habitantes: qui inde Maſſoretæ compellati ſunt, & quos aliqui ponunt ad ſæculum quintum. Alii vero non ante ſæculum nonum id præſtitiſſe arbitrati ſunt. De quorum opere ſcripſit Elias Levita opus quod inſcripſit מסורת המסורת *Maſſoreth Hamaſſoreth*, ideſt *traditio traditionis*, quatenus ipſe in ſuo libro tradit & ediſſerit quid olim præſtiterint Maſſoretæ ne traditio ſuorum interiret. Et hæc de iis capitalioribus notitiis, quas tyro Hebraicus ignorare non debet. De aliis vero libris: tum Hebraice: tum Rabbinice ſcriptis præter indicem librorum mox ſecuturum; Julius Bartholoccius in ſua Bibliotheca Hebræo-Rabbinica & Carolus Imbonatus in ſua Bibliotheca Latino-Hebraica affatim ſatisfacient.

IN-

INDEX
LIBRORUM RABBINICORUM
EX GILBERTO GENEBRARDO.

ארבע ועשרים גדול. Vigintiquatuor (libri Scripturæ) Magni. I. cum Commentariis, præſertim R. Selomo Jarchi. & R. Abraham Abben Ezra, Targhum Chaldaica, Maſſora majore & minore.

ארבע ועשרים קטון Biblia minora. I. ſine ſuperioribus commentariis minore forma.

רומש עם תרגום Pentatheuchum cum Targhum, ſive Chaldæa interpretatione Onkelos.

ר. משה בר נחמן R. Moſe Nahaman.

ר. לוי בן גרשון R. Levi F. Gershon.

ר. שלמה יצחקי R. Selomo Iſaacides.

רבות עם חמש מגילות Rabboth cum quinque voluminibus *Rabboth*, vocant *Bereſchit Rabba* q. Geneſis magna (1. fuſius explicata) Semoth Rabba q. Exodus magna &c. Quinque volumina, Cantica, Eccleſiaſtes, Ruth, Threnos, Eſter, myſticè expoſita.

צרור המור Tſeror hamor, faſciculus Mirrhæ e R. Abraham.

מכילתא

מכילתא Mechilta. Commentarius quidam in Exodum.

ספרא Siphra in lege.

ספרי Siphre in legem. Aliquando citantur Siphræ Midraſim q. libri allegoriarum.

תנחומה Tanhuma, alias ילמדני Jelammedeni q. *docet me* com. in legem.

שאלתות Secltoth. Commentarii alii in legem.

פסיקתא Peſikta in legem.

ר׳ חזקוני R. Hizkuni.

עקדת יצחק Akdath Iſaac q. ligatio Iſaac.

מרכבת המשנה Quadriga Miſnæ.

בחיי Bethaiiai.

תולדות יצחק R. Iſaac Caru in Pentatheuchum.

ר׳ אקנאט Rakanat.

זוהר Zoar, liber cabbalicus. R. Simeon Ben Johai.

ציוני Tſijoni.

ילקוט Jalkut in tota Biblia.

מדרש שמואל Midras Samuelis.

מדרש משלי Midras Misle. *i*. Proverbiorum Salo.

חומש עם תמלות Genus Pentatheuchi.

ר יעקוב בעל הטורים ונמטר יאות R. Jacob

Au-

Author ordinum, & numerationum Cabbalicarum.

פרפראות Parpharaoth. Collectio rerum ſubtilium.

ר אליה מורתי R. Elias Orientalis.

דרשותר. שם טוב Allegoriæ R. Semtob.

כפתולי על התורה Naphtuli ſuper legem.

מכלול Michlol. Grammaticum opus R. David Kimki.

שרשים Radices, lexicum ejuſdem.

ד יקדו קים Grammaticæ variorum.

מקנה אברם Mikne, (q. peculium) Abraham.

מתורגמן Methurgheman. Lexicon Chaldaicum Eliæ.

אוהל מועד Tentorium conventus.

מחברת עמנואל Mahbereth Emmanuelis.

אלימלך Elimelech.

קונקורדנצי Concordantiæ R. Nathan.

תלמוד בבלי Talmud Babilonicum.

תלמוד ירושלמי Talmud Hieroſolymitanum.

עין יע קיב Oculus Jacob, collectaneorum Talmud pars prior.

בית יע קוב *Domus Jacob* pars poſterior.

רב אלפס *Rab. Alphes* Epitomiſta Talmud.

שער השמים Porta Cælorum, R, Meir. de

de naturali hiſtoria animalium, mineralium Meteororum &c.

רבינו משה בר מיימון Rablenu Moſe bar Maiemon. Epitome Talmud lingua pure Hebraica.

ערוך Aruch Lexicon Talmudicum R. Nathan.

מורה נבוכים More Nebuchim q. Doctor dubiorum è R. Moſe Ægyptio.

מלחמותהשם Milhamoth Adonai q. Prælia domini e R. Levi Gerſonis F. contra gentes.

כוזרי Cozri e R. Juda Levita de converſione Regis Cuzar.

ראש אמנה Ros amana q. caput fidei.

ספר אמונות Sepher Emunoth q. liber veritatum.

חזות קשה Hazuth Kaſe.

עקרים Hikkarim q. radices, videtur eſſe R. Joſeph Albo de articulis fidei.

דרך אמונה DerechEmuna q. via veritatis.

אור עמים Or hammim q. lux populorum e R. Abdia. Species Phyſicæ.

אור ענים Or haniim q. lux pauperum.

ספר יצירה Sepher jetſira liber formationis, Abraham Authore.

שערי אורה Saare ora Portæ lucis, liber Cabbalicus.

מערכת

מערכת אלהות Maarechet elahuth q. ordinario Divinitatis.

מילת הגיוץ Miloth haggaijuts.

מבחר מפנינים Mibhar Mippeninim q. electio præ gemmis.

ספר הישר Sepher haijaſar q. liber recti R. Tam.

פרקי ר. אליעזר Pirke. R. Eliezer.

יוסיפון Joſiphon hiſtoricus.

ספר כריתות Sepher Kerithuth liber de repudiis.

נחלת אבות Naghalath Aboth q. *hæreditas Patrum*,

פירוש המשניות Perus hammiſnijoth, Expoſitio contextuum Talmudicorum.

אותיות ר עקיבה Othioth R. Akiba litteræ R. Akiba.

תשבי Tisbi. Lexicon Rabbinicum Eliæ,

ספר הבחור Sepher habbahur, liber electi Eliæ (de re Grammatica.)

ספר המספר Sepher hammiſpar Arithmetica.

מכתם לדויד Mictam le David.

לשון לימודים Leſon limmudim q. lingua Doctorum.

שערי תשובה Saare teſubà R. Jona de pœnitentia,

פרי היגון Peri haijagon fructus laboris.

סדר עולם

סדר עולם Seder olam chronicon q. ordo ſeculi.

הליכות עולם Halicoth olam q. itinera ſeculi.

אגרת בעלי חיים Iggheret baale haiim. Epiſtola animantium.

משלי שועלים Misle ſualim parabolæ vulpium.

משל הקדמוני Meshal hakkadmoni proverbia antiquorum.

שער השמים Saar haſſamaim q. portæ Cœlorum.

בן מלך והנזיר Ben melech vehannazir, filius Regis & Nazareus.

תולחת יעקב Tolahath Jacob q. vermis Jacob.

שערי הגמול Saare hagghemul portæ retributionis.

מסעות ר. בנימין Maſſahoth R.Beniamin. Itinerarium R. Beniamim.

מסכת פורים Maſſecheth purim tractatus de feſto Phurim.

עבודת הלוי Abodath hallevi, de miniſterio Levitarum.

אגרת הרמבם Igghereth harambam. Epiſtola. R.Moſe ben Majemon, de Aſtrologia.

יחוס הצדיקים Iihus hatſadikim, ſtemma juſtorum.

מעין גנים

מעין גנים Manjan gannim, fons hortorum.

כבוד אלהים Kebod elohim, q. gloria Dei.

בן סירא Ben-Sira, ſententiæ Ben hiræ.

רשיעל ארבע ועשרים R. Selomo Jarhii in 24. libros Biblicos.

רשע על תילים R. Selomo Atanaja in pſalmos.

מימוני Majemoni Epitome Talmude R. Moſe Majemoni ſive F. Majemon.

סדר תפילות Seder Tephiloth, ordo precum genus Breviarii.

מחזור Mahzor, Genus Breviarii.

מלאכת הגיון Melecheth Iggaion, ars Logica & R. Simeon.

חכמת הכוכבים Hocmath hakkocabim. Aſtronomia.

תבנית השמים Tabnith haſſamaim, Sphæra è R. Abraham benhaja.

מלאכת המספר Melecheth hammiſpar. Arithmetica è R. Elia Orientali.

רוה החן Ruah hahen. Phyſica R. Joſeph Tibbon.

קבונקי Cabuenaki q. modius puræ farinæ R. quidam in Proverbia.

כלבו Colbo, liber explicans omnes ritus Eccleſiaſticos Judæorum.

Et

Et hæc de omni præceptione, & notitia Hebraica, & Rabbinica, quæ pro inſtitutione collegi potuit.

Supponendo ergo quòd circa elementa Chaldaica, & Syriaca poterunt conducere Montanus, Munſterus, Mercerus, Ambroſius Jeſſeus in ſua introductione in linguas Orientales. Poſterius in Alphabeto duodecim linguarum; oportebit ultra Lexica Kinki, Pagnini, Reuchlini, Eliæ, Terentii &c. ſe exercere in Lexico Sebaſtiani Munſteri cui nomen eſt ערוך; in Vocabulario David de Pomis, & in Lexico Pentaglotto Valentini Schilderi, & aliis in quibus pro Rabbinico ſermone ſit copia. De interpretibus vero Sacræ Scripturæ unum ipſe vidi inter alios, qui etiam ultra alios, præter veteres noſtros Montanum, & Abulenſem, in Rabbinicis valde verſatus eſt, ſcilicet P. Nicolaus Serarius. Vale.

FINIS.

Triplex Alphabetum Hebraicum, Rabbinicum, & Curſivum in Manuſcriptis Judæorum.

Item tractus R. D. Kimhi cum Lectione Joelis 3.

Hebraicum א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ך ל מ ם נ ן ס ע פ ף צ ץ

Rabbinicū א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ך ל מ ם נ ן ס ע פ ף צ ץ

Curſivum א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ך ל מ ם נ ן ס ע פ ף צ ץ

ק ר ש ת

ק ר ש ת

ק ר ש ת

Haiamim Beahharith Vehaia Kemo . Ahharichen Vehaia

והיה אחריכן · כמו והיה באחרית הימים :

Bekereb Ki Vidaphtem sheamar lephi Ahharichen Veamar

ואמר אחריכן לפי שאמר וידעתם כי בקרב

Jediphah Velo Thadphu attá Amar . Ani Iſrael

ישראל אני : אמר עתה תדעו , ולא ידיעה

Aval lephanai Vethehhetu Thashutu Hod Ki Schelema

שלמה כי עוד תשובו ותחטאו לפני אבל

Othí shethadaphu zeman ſabo Haiediha Zoth Ahhari:

אחרי זאת הידיעה יבא זמן שתדעו אותי :

005676758

Digitized by Google

70